

บทที่ ๒

นิทานไทยที่ปรากฏบทบาทตัวละครที่เป็นลิง

นิทานที่นำมาใช้เป็นข้อมูลศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมมาจากนิทานไทยและนิทานของชนชาติไทยกลุ่มต่างๆในประเทศไทย ทั้งสำนวนมุขปาฐะและลายลักษณ์ ที่ได้ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ

ผู้วิจัยพบว่านิทานที่ปรากฏบทบาทของตัวละครที่เป็นลิงนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก และยังปรากฏในนิทานพื้นบ้านหลายประเภท โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงตัวละครที่เป็นลิง เรามักนึกถึงนิทานเรื่องพระราม ในประเทศไทยก็มีปรากฏนิทานพระรามหลายสำนวน จึงขอจัดสำนวนเหล่านี้ไว้ในประเภทนิทานพระราม และเนื่องจากนิทานที่มีที่มาจากพุทธศาสนาก็เป็นนิทานกลุ่มใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นอรรถกถาชาดก ปัญญาสาชาดก ชาดกพื้นบ้าน เป็นต้น จึงได้แยกออกมาเป็นประเภทต่างหาก นอกจากนั้นยังพบบทบาทของตัวละครที่เป็นลิงในนิทานประเภทอื่นๆตามการแบ่งทางคติชนวิทยา ได้แก่ นิทานคติ นิทานสัตว์ นิทานอธิบายเหตุ และนิทานมหัศจรรย์

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอนิทานที่มาจากเรื่องย่อของนิทานที่ปรากฏบทบาทตัวละครที่เป็นลิงแต่ละเรื่องทีพบในแต่ละประเภทตามลำดับดังนี้ นิทานพระราม นิทานพุทธศาสนา นิทานคติ นิทานสัตว์ นิทานอธิบายเหตุ และนิทานมหัศจรรย์

๒.๑ นิทานพระราม

นิทานพระรามเป็นเรื่องที่เป็นที่นิยมมาก และแพร่กระจายจากอินเดียไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ละประเทศเมื่อรับวรรณกรรมเรื่องนี้เข้าไปก็มักจะมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง ในประเทศไทยตลอดจนกลุ่มชนชาติไทยก็พบนิทานพระรามหลายเรื่องหลายสำนวน นอกเหนือไปจาก *รามเกียรติ์* ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแล้ว ยังพบฉบับท้องถิ่นทั้งสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ นิทานท้องถิ่นเหล่านี้มีลักษณะที่ถูกดัดแปลงให้ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมักมีอนุภาคหรือตอนใดตอนหนึ่งในนิทานที่เป็นที่รู้จักกันดีในสังคมนั้นแทรกเข้ามาด้วย และมักมีลักษณะของนิทานประเภทอธิบายเหตุแทรกอยู่ด้วย บางครั้งเป็นการโยงเหตุการณ์ในเรื่องเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ บางครั้งเพื่ออธิบายบุคลิกของสัตว์ และบางครั้งเพื่ออธิบายชื่อสถานที่ในท้องถิ่น จึงมีเนื้อหาและลีลาต่างไปจากเรื่องรามเกียรติ์สำนวนพระราชนิพนธ์^๑

^๑ ศิราพร ฐิตะฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๖๑-๖๒.

นิทานพระรามสำนวนท้องถิ่นต่างๆในประเทศไทยมีหลายสำนวน สำหรับนิทานพระรามสำนวนที่นำมาใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้นำมา ๖ สำนวน ได้แก่

๑. **รามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** นำมาจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, **บทละครเรื่องรามเกียรติ์**, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๐). เรื่องย่อมีดังนี้

เริ่มจากการกล่าวถึงเรื่องหิรันตยักษ์ฆ่าแผ่นดิน จนพระนารายณ์อวตารลงไปปราบ และกล่าวถึงราชวงศ์มนุษย์ อสูรพงศ์ และวานรพงศ์ ราชวงศ์มนุษย์ มีท้าวอินมาตน์ เป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงโยธยา อภิเษกกับนางมณีเกสร มีโอรสชื่อ ท้าวอัชบาล ได้รับมอบราชสมบัติสืบต่อมา และได้อภิเษกกับนางอัปสร มีโอรสชื่อท้าวทศรถ อสูรพงศ์ มีท้าวสหบดีพรหม สร้างเมืองลงกา แล้วให้ท้าวธาดาทรมหรือท้าวจตุพักตร์ไปครองเมืองลงกา และได้อภิเษกกับนางมลิกา ต่อมาเมื่อโอรส ชื่อท้าวลัสเตียนได้รับมอบราชสมบัติสืบต่อมา ท้าวลัสเตียนมีมเหสี ๕ พระองค์ มีโอรสที่เกิดจากมเหสีแต่ละองค์คือ กุเปริน ทัพนาสูร อัครธาดา มารัน ส่วนนางรัชฎาภมเหสีองค์ที่ ๕ กำเนิดโอรสธิดารวม ๗ พระองค์ คือ ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ พิเภก ขร ทูษณ์ ตรีเศียร และนางสามนักษา ตามลำดับ ขณะเดียวกันได้กล่าวถึง เรื่องของนนทุกว่าเป็นผู้มีหน้าที่ล้างเท้าเทวดา นนทุกเจ็บใจเทวดาทั้งหลาย ที่ชอบชมแหว่ง จึงขอพระอิศวรให้มีนิวเพชรซึ่งผู้ใดผู้นั้นตาย ต่อมาเมื่อนนทุกล้างเท้าให้ใคร และถูกล้อเลียน นนทุกก็ซื้อด้วยนิวเพชร ทำให้เทวดาตายเป็นอันมาก พระนารายณ์จึงอวตารเป็นนางฟ้าไปปราบนนทุก ล่อให้นนทุกทำตาม จนนิวเพชรซึ่งขาดตนเองขาดล้มลง นางฟ้าจึงกลับเป็น

พระนารายณ์ใช้ตรีตัดหัวนนทุกขาด ก่อนตายนนทุกต่อว่าพระนารายณ์ว่าเขาเปรียบตนเพราะมีถึงสี่มือ แต่ตนมีเพียงสองมือจะสู้พระนารายณ์ได้อย่างไร พระนารายณ์จึงสาปให้นนทุกไปเกิดใหม่มีสิบหน้าสี่มือ แล้วพระองค์จะเป็นมนุษย์สองมือลงไปสังหาร นนทุกก็ได้ไปเกิดเป็นทศกัณฐ์

ส่วนวานรพงศ์ได้กล่าวถึงกำเนิดของพาลีว่าเป็นลูกของพระอินทร์กับนางกาลอัจนากำเนิดของสุครีพว่าเป็นลูกของพระอาทิตย์กับนางกาลอัจนา หนุมานเป็นลูกของพระพายกับนางสวาหะ นางสวาหะเป็นบุตรของฤาษีโคดมกับนางกาลอัจนา และชมพูพาน ซึ่งพระอิศวรชุบด้วยเหงื่อไคลของพระองค์ จากนั้นกล่าวถึงกำเนิดของนางมณฑิลาที่ฤาษีทั้ง ๔ ตน ได้ชุบมาจากกบ และองคต ซึ่งเป็นลูกของพาลีกับนางมณฑิลา

ต่อไปกล่าวถึงเรื่องควายทรีที่คอยวัดรอยเท้าพ่อ ครั้นโตเท่าพ่อแล้วก็ทำทรพารบและได้ฆ่าพ่อตาย จากนั้นทำรบกับพาลีและถูกฆ่าตาย เลือดไหลออกมาปากถ้าปนน้ำฝน สุครีพน้องพาลีเข้าใจว่าพี่ถูกฆ่าตายจึงปิดปากถ้า เมื่อพาลีออกจากถ้ำได้ก็โกรธ ชับสุครีพให้ออกจากเมือง สุครีพจึงไปอยู่ปากกล้วยแห่งเดียวกับที่หนุมานบำเพ็ญพรตอยู่

กล่าวถึงท้าวทศรถแห่งกรุงอโยธยา มีมเหสีสามองค์ แต่ไม่มีโอรส จึงทำพิธีขอโอรสจากเทวดา โดยเชิญฤๅษีโลโกฏมาเป็นประธาน ในระหว่างทำพิธี มีอมมนุษย์เชิญถาดเข้าทิพย์ ผุดขึ้นมากลางกองไฟในพิธี นางกานาสูรใจไปได้ครั้งก่อนให้นางมณฑิมาเหสีของทศกัณฐ์ นางเสวยแล้วทรงครรภ์คลอดลูกเป็นนางสีดา แต่พิพากทำนายว่าเป็นกาลกนิเกิดมาล้างผลาญวงศ์ยักษ์ ทศกัณฐ์จึงเอาไปทิ้งน้ำเสีย พระชนกแห่งเมืองมิลิลาซึ่งทรงผนวชเป็นฤๅษี เก็บนางขึ้นใส่ผอบฝังไว้ในดิน ต่อมาจึงขุดขึ้นแล้วเลี้ยงไว้เป็นธิดาบุญธรรม ส่วนมเหสีของท้าวทศรถทั้งสามองค์ เมื่อเสวยข้าวทิพย์ จึงทรงครรภ์และประสูติโอรส คือนางเกาสุริยาประสูติพระราม นางไทยเกษีประสูติพระพรต นางสมุทราชาประสูติพระลักษมณ์และพระสัตรุดตามลำดับ

เมื่อพระรามมีพระชันษาได้ ๑๖ ปี ได้ไปปราบยักษ์คือกานาสูร และไปเมืองมิลิลา ในขณะนั้นท้าวชนกประกาศเชิญกษัตริย์ทั้งปวงให้ประลองกำลังยกศร พระรามยกได้ จึงได้อภิเษกกับนางสีดาตอนเดินทางกลับอโยธยา

กล่าวถึงในสมัยที่พระรามเรียนศิลปศาสตร์หัตถ์ยงคร ได้ยิงครล่อนางกุญจีที่เลี้ยงหลังค่อมของนางไทยเกษี เป็นเหตุให้นางผูกใจเจ็บ ทูลยุยงให้นางไทยเกษีของราชสมบัติให้พระพรต และขอให้เนรเทศพระรามออกเดินป่าเป็นเวลา ๑๔ ปี ท้าวทศรถจำต้องปฏิบัติ ตามคำสั่งญาติที่เคยให้ไว้กับนางไทยเกษี พระรามจึงต้องออกเดินป่า มีพระลักษมณ์และนางสีดาติดตามไปด้วย

ที่ฝั่งแม่น้ำโคทาวารี นางสามนักขาน้องสาวทศกัณฐ์ ซึ่งขณะนั้นเคราะห์โคกเพราะชีวหาผู้เป็นสามีตายไป ครั้นนางพบพระรามจึงหลงรักอยากได้พระรามเป็นสามี เมื่อไม่สำเร็จจึงรังแกนางสีดา จนพระลักษมณ์ต้องตัดตีนมือและเชือดหูจุมูกขาด นางจึงไปฟ้องพี่ทั้งสามคือ ทูษณ์ ขร และตรีเศียร ให้มาแก้แค้นแทน แต่ถูกพระรามสังหารตายหมด นางสามนักขาจึงไปเล่าถึงความงามของนางสีดาให้ทศกัณฐ์ฟัง ทศกัณฐ์ให้มารีตแปลงเป็นกวางทองมาล่อ นางสีดาอยากได้กวางทอง จึงขอให้พระรามออกตามจับ ระหว่างนี้ทศกัณฐ์จึงเข้าลักพานางสีดาไปได้

พระรามพระลักษมณ์ออกติดตามพบ จนถึงปากกล้วย ได้พบหนุมาน และช่วยสุครีพฆ่าพาลีตาย ได้บริวารสำคัญหลายตน เช่น หนุมาน สุครีพ ชมพูพาน นิลพัท และองคต พร้อมทั้งพลลิงอีกมากมาย แล้วช่วยกันตามหานางสีดา หนุมานได้ถวายแหวนของพระรามแก่นางสีดา ขากลับได้ออกอุบายเผาถ้ำถาวอดวายสิ้นแล้วหนีรอดมาได้ ทศกัณฐ์ขอให้เทวดาสร้างเมืองลงกาให้ใหม่ ต่อมาทศกัณฐ์ฝันร้าย พิพากทำนายว่าจะเสียเมืองเสียตัวและเสียวงศ์วานถ้าไม่ส่งสีดาคืน ทศกัณฐ์กริ้วขับพิพากออกจากลงกา พิพากจึงออกมาอยู่กับพระรามและทำพิธีถือน้ำถวายเป็นสัตย์ ทศกัณฐ์จึงให้เบญจกายลูกพิพากปลอมเป็นสีดาทำตายลอยน้ำมา พระรามลงไปทรงน้ำเห็นเข้าก็เชื่อว่าเป็นจริงและเคราะห์โคกมาก แต่หนุมานรู้เท่าทัน จึงจับนางไว้ซักถาม ได้นางเป็นเมียแล้วปล่อยไป พระรามให้พลลิงจองถนนข้ามทะเลไปลงกา ขณะที่จองถนนหนุมานได้วิวาทกับนิลพัท จนพระรามต้องส่งนิลพัทไปรักษาเมืองขีดขินและคอยส่งเสบียงแทน ต่อมานางสุพรรณมัจฉาขัดขวางการจองถนน หนุมานลงไปจับตัวและได้นางเป็นภรรยา มีบุตรชื่อมัจฉานู ต่อมา

ไมยราพเจ้ากรุงบาดาลนำไปเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม เมื่อจงถนนเสร็จแล้วพระรามยกพลข้ามไป ประชิดลงกา แล้วให้องคตเข้าไปสื่อสารขอสีดาคืน ทศกัณฐ์ให้จับองคต เกิดการต่อสู้กันขึ้นจนยักษ์ตาย หลายตน องคตกลับมาได้ ทศกัณฐ์ให้ยกฉัตรแก้วขึ้นบังดวงอาทิตย์ทำให้มืดมน แล้วชวนนางมณฑิกับนางสนมกำนัลขึ้นไปอยู่บนฉัตรเพื่อดูกองทัพของพระราม ฝ่ายทหารพระรามมองไม่เห็นแสงอาทิตย์ สุครีพจึงขึ้นอาสาไปหักฉัตร ได้สู้รบกับทศกัณฐ์ สุครีพชนะ ต่อมากล่าวถึงไมยราพลักพระรามไปเมืองบาดาล แต่หนุมานตามไปช่วยกลับมาได้

หลังจากนั้นสองฝ่ายต่างผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะหลายครั้ง เช่น คีตกุมภกรรณ สุครีพยกทัพออกมารบ กุมภกรรณจับสุครีพหนีบรักแร้ไป แต่หนุมานไปช่วยกลับมาได้ จากนั้นกุมภกรรณได้รับกษัตริย์พระลักษมณ์ พระลักษมณ์ถูกหอกโมกษศักดิ์ แต่แก้ได้ด้วยยาที่หนุมานไปนำมา ต่อมากุมภกรรณไปนอนทอดน้ำมิให้ไหล เพื่อให้กองทัพพระรามอดน้ำ หนุมานตามไปแก้ได้ และเมื่อกุมภกรรณยกมารบอีก จึงถูกพระรามสังหารตาย หรือศึกอินทรชิต อินทรชิตได้รับกับฝ่ายพระรามหลายครั้ง และในที่สุดอินทรชิตก็ต้องครพระรามตาย นอกจากนี้ยังมีสหายและญาติมิตรของทศกัณฐ์อีกมากมายที่ช่วยทศกัณฐ์รบ แต่ถูกพระรามสังหาร เช่น สหัสเดชะ ราชาแห่งปางตาล และมูลพลัม อุปราชาปางตาล ทั้งสองเป็นสหายทศกัณฐ์ แสงอาทิตย์ถูกพญาวร สัตถุราชาแห่งจักรวาล ตริเมฆลูกตรีเศียร สัทธาสูรราชาแห่งอัสดง สหายของทศกัณฐ์ วิรุณจำบังลูกพญาทูษณ์ เมื่อญาติมิตรเหล่านี้ถูกฆ่าตาย ทศกัณฐ์ทำพิธีอุโมงค์ชุบตัวให้เป็นกายสิทธิ์ แต่ไม่สำเร็จเพราะถูกทำลายพิธีเสียก่อน

ต่อมาทศกัณฐ์ไปเชิญท้าวมาลีวราชมาว่าความ ทศกัณฐ์กล่าวหาพระราม แต่ท้าวมาลีวราชมิได้ฟังคำของทศกัณฐ์ข้างเดียว ได้ให้ไปเชิญพระราม นางสีดา พร้อมทั้งเหล่าเทวดามาให้ปากคำ แล้วทรงชี้ขาด โดยให้ทศกัณฐ์ส่งสีดาคืน ทศกัณฐ์ไม่ยอมจึงถูกท้าวมาลีวราชแทง ในที่สุดเมื่อทศกัณฐ์ออกทำสงคราม หนุมานรับอาสาไปหลอกเฝ้าล่องดวงใจมาได้ ครั้นพระรามแผลงศรต้องทศกัณฐ์ หนุมานจึงขยี้ดวงใจทศกัณฐ์จนทศกัณฐ์สิ้นชีวิต

เมื่อได้นางสีดากลับคืนมาแล้ว พระรามให้นางสีดาลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ให้พิเภกครองลงกา แล้วพระราม พระลักษมณ์และนางสีดาก็เดินทางกลับอโยธยา และให้หนุมานครองเมืองอโยธยา เพื่อบำเหน็จความชอบ แต่หนุมานทำตามรับสั่งหนึ่งวัน ก็ถวายเป็นเมืองคืน เพราะเห็นว่าตนไม่สมควร พระรามจึงสร้างเมืองลพบุรีให้ครอง

ต่อไปเป็นเรื่องราวของพระรามหลังจากกลับสู่อโยธยาแล้ว มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลายตอนคือ ท้าว महाบาลเทพาสูรผู้ครองเมืองจักรวาลยกทัพมาแก้แค้นให้ทศกัณฐ์ แต่ถูกพิเภกฆ่าตาย และกล่าวถึงศึกท้าวจักรวรรดิแห่งมลิวัน ไพนาสูริวงศ์ ซึ่งเป็นลูกของนางมณฑิกับทศกัณฐ์ทราบพิเภกไม่ใช่พ่อที่แท้จริง จึงได้ชักชวนท้าวจักรวรรดิจับพิเภกกับนางมณฑิใส่ตรูไว้ พระรามจึงให้พระพรตและพระสัตรุดมาช่วย ได้สังหารไพนาสูริวงศ์ และยกทัพไปตีเมืองมลิวันสำเร็จ

ต่อมากล่าวถึงนางอดุลปีศาจมาลวงให้นางสีดาเขียนรูปทศกัณฐ์แล้วเข้าสิงรูปนั้น พระรามเห็นเข้าก็กริ้วจึงให้พระลักษมณ์เอนางไปฆ่า แต่พระลักษมณ์ปล่อยนางไป และเอาหัวใจดวงมาถวายพระราม แทนหัวใจสีดา นางสีดาไปอาศัยอยู่กับพระฤๅษีวัชรมฤค และได้ประสูติโอรสองค์หนึ่งชื่อว่าพระมงกุฎ จึงประลองศรศิลป์จนดังสนั่นก็ก้องไปถึงอยุธยา พระรามอยากทราบว่าเป็นเสียงใครทำฤทธิ์ จึงปล่อยม้าอุปการผูกสารที่คอว่า ถ้าใครพบม้านี้ให้บูชาพระราม ถ้าขัดขืนถือว่าเป็นกบฏ กุมารทั้งสองพบม้าเข้าก็จับขี่เล่น นุมนานจึงเข้าไปจับกุม แต่แพ้สองกุมาร ในที่สุดพระรามยกกองทัพไปจับ ได้ความว่าเป็นพ่อลูกกัน จึงเชิญนางสีดาเข้าเมือง แต่นางไม่ยอมกลับไป พระรามจึงทำอุบาย ให้นุมนานไปพูดว่าพระรามสิ้นพระชนม์จะถวายพระเพลิง นางสีดาร้องไห้คร่ำครวญอยู่ข้างโกศ ครั้นทราบว่าคุณหลอกจึงแทรกแผ่นดินหนีไปอาศัยอยู่กับพญานาค พิกากจึงให้พระรามสะเดาะพระเคราะห์ออกเดินดงอีกครั้งหนึ่งเป็นเวลาหนึ่งปี

ขณะที่เดินดงพระรามได้ปราบยักษ์อีกหลายคนคือ ท้าวภูเวร ปักษาวายุภักซ์ และท้าวอุณาราช ต่อมาพระอิศวรทราบข่าว พระรามกับนางสีดายังไม่ปรองดองกัน จึงตรัสให้ทั้งสองพระองค์ขึ้นไปบนสวรรค์ กล่าวให้คืนดีกัน พร้อมทั้งประทานอภิเษกให้ใหม่และกลับลงมาครองคู่กันมีความสุขสืบมา

๒. **พรหมจักร** ฉบับวัดชีเหล็ก ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน จำนวน ๑๐ ผูก จารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๘) ปรีวรรตโดย สิงฆะ วรรณสัย จัดพิมพ์เผยแพร่โดยโครงการตำรา แผนกภาษาบาลีศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ต้นฉบับเดิมเป็นใบลานจำนวน ๑๐ ผูก จารด้วยอักษรล้านนา ผู้จารคือ อริยภิกษุและสามเณรกาวิไล จารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๘) แต่งเป็นร้อยแก้ว มีบางตอนที่คล้องจองแบบร้อย เริ่มด้วยภาษาบาลีและมีภาษาบาลีแทรกเป็นระยะๆ เรื่องย่อเก็บความจาก ศิราพร รัฐฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๗-๑๑๓. ดังนี้

วิไลหาราชกุมารครองเมืองลงกา ครั้งหนึ่งเหาะไปสวรรค์ปลอมเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุธรรมา พระอินทร์ทราบก็ไล่ให้กลับลงกาและให้สุธรรมาลงไปเกิดในครรภ์มเหสีวิไลหาเพื่อแก้แค้น โขติพรหมณ์ทำนายว่าพระธิดาจะทำให้บ้านเมืองพินาศ วิไลหาจึงให้ใส่เปลอยน้ำไป เหล่าเทวดาช่วยเลี้ยงดู จนไปติดที่ทำน้ำของฤๅษี ฤๅษีเลี้ยงนางจนโต กล่าวถึงพรหมจักรกุมารและรามจักร กุมารสองพี่น้องไปเรียนศิลปศาสตร์กับทศปาโมกข์ที่เมืองตักกศิลาจบแล้วก็กลับเมือง แต่พรหมจักรไม่ยินดีในราชสมบัติและมเหสี ประกอบกับฝันเห็นนางงามผู้หนึ่งจึงมอบราชสมบัติและมเหสีให้รามจักร ตนเองก็ไปตามหานางผู้นั้น

กล่าวถึงวิไลหาและเจ้าเมืองต่างๆรู้ถึงความงามของสีดาก็ไปสวามิภักดิ์ ฤๅษีให้ทดสอบยกธนูที่พระอินทร์ให้ ผู้โดยกั้นจึงจะยกนางให้ ไม่มีใครสามารถยกขึ้น พรหมจักรมาถึงอาศรมเห็นนางสีดาก็รักกัน และสามารถยกขึ้น ฤๅษีจึงยกนางให้ แต่วิไลหาปลอมเป็นกวางทองมาล่อพรหมจักรออกไป แล้วอุ้มนางไป พรหมจักรออกตามหานาง ไปพบท้าวกาวินทะเล่าเรื่องควายทรพิรบกับพระยาทาสีกราชในถ้ำ แต่เห็นเป็นเลือดสีจึงปิดถ้ำ ทาสีกราชจึงไล่ออกจากเมือง กาวินทะเล่าปากจะพาไปลงกา ไม่นานทาสีกราชก็ถึงแก่ความตาย กาวินทะเล่าจึงเชิญพรหมจักรไปครองเมืองร่วมกัน

พรหมจักรส่งสาส์นให้เจ้าเมืองต่างๆมาช่วย ทรมาณช่วยเรื่องการสร้างสะพาน มีธิดาพญานาคได้กินเนื้อโคโยติของทรมาณและตั้งครรภ์ พญานาคผู้บิดาโกรธจึงขึ้นไปดูและถูกพญาครุฑจับไป พรหมจักรช่วยไว้ นาคจึงบอกว่าจะตอบแทนบุญคุณ ทรมาณอาสาถือสาส์นไปให้สีดา เหาะไปถึงอาศรมฤๅษีแล้วไปเล่นน้ำเก็บดอกบัว ยักษ์แปลงเป็นปลิงใหญ่เกาะ ฤๅษีบอกให้ถ่มน้ำลายรดจึงหลุด ทรมาณก็ลาไปลงกา ทรมาณถวายสาส์นให้สีดาแล้วบุกเข้าห้องพระโรง อำมาตย์เอาหน้าคามัดแล้วจุดไฟเผา ทรมาณก็กระโดดไปทั่วเมือง พรหมจักรจับตัวนั้นทะเล่ากุมาร อุปราชของวิไลหาได้ แต่วิไลหายังไม่ส่งนางคืน นาคช่วยวิไลหาจับพรหมจักรไปไว้บาดาล ทรมาณตามไปช่วยและพบพระยี่ ได้รู้ว่าเป็นพ่อลูกกัน ครั้งหนึ่งวิไลหาแผลงศรพิษถูกพรหมจักร ทรมาณเหาะไปเฝ้ายามารักษาตามที่เจ้านันทะกุมารบอก เจ้านันทะกุมารบอกวิธีทำให้วิไลหาตาย โดยเอาดินติดหางครก ดินติดหางหมูและไม่ซีกไปใส่ในเศวตฉัตรของวิไลหาทำให้ฤทธิ์เดชเสื่อม จากนั้นเอาศรวิเศษจากนางยักษ์มาให้ชายผู้ไม่เคยเห็นผู้หญิง 3 ปีเป็นผู้ก่อกบฏยิง ทรมาณให้ร่มจักรเป็นผู้ยิงราพนาศูร และวิไลหาตาย

หลังพรหมจักรกลับสู่เมือง นางกำนัลขอให้สีดาวาดรูปวิไลหา พอดีพรหมจักรเห็นรูปก็โกรธไล่ นางออกจากเมือง พระอินทร์มาเสกปราสาทให้อยู่ ต่อมานางก็ประสูติพระโอรส นางแก้วจินดาเข้าเฝ้าพรหมจักรทูลว่าตนและนางกำนัลเป็นผู้ขอให้วาดรูป พรหมจักรจึงทรงช้างไปรับนางกลับเมือง สีดาจตุกกลับสู่สวรรค์ พระอินทร์เนรมิตรแก้ว ๗ ประการให้พรหมจักร สถาปนาให้เป็นจักรพรรดิราช ชื่อ พรหมจักรวัตติราช และสุดท้ายได้จตุกกลับไปอยู่ในดาวดึงส์

๓. ทรมาณ ฉบับวัดพระธาตุศรีบุญชัย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร สิงฆะ วรรณสัย ปรีวรตเป็นอักษรไทยกลาง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษาและวัฒนธรรมลานนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่พิมพ์เผยแพร่ในลักษณะเอกสารอัดสำเนารวมกับเรื่อง ปรีมเมเหียร ต้นฉบับเดิมเป็นใบลานจำนวน ๒ ผูก ไม่ได้ระบุชื่อผู้จาร แต่งเป็นร้อยแก้ว มีภาษาบาลีตอนเริ่มต้นและแทรกเป็นระยะๆ แต่เรื่องนี้ไม่มีปรากฏชานาคหรือประชุมชานาคเหมือนชานาคทั่วไป เรื่องย่อเก็บความจาก อุดม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมล้านนา, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.), หน้า ๒๒๔-๒๒๘. ดังนี้

ในปฐมกัปป์พรหมชื่อตปรโมสวรเกิดเป็นมนุษย์ มีลูกชาย ๓ คน คือ ธรวัฏฐะ วิรุฬหะ และวิรุ
 ปักขะ เมื่อทั้งสามอายุ ๑๖ ปี ตปรโมสวรได้แยกกันให้ไปครองเมือง ธรวัฏฐะครองเมืองพาราณสี วิรุฬหะ
 ครองเมืองลังกาทวิป วิรุปักขะครองเมืองกุรุรัฐ

ธรวัฏฐะมีลูก ๓ คน คือ พาลี สุครีพ และนางกาสิราชธิดา วิรุฬหะมีลูกชาย ๓ คน คือ ราพนาสูร
 พิภก และอินทรชิต วิรุปักขะมีลูกชาย ๒ คน คือ พระรามราช และพระลักษณะ

ราพนาสูรเนรมิตตนเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุชาดา นางจึงจุติลงมาเกิดเป็นธิดาราพนาสูรเพื่อแก้
 แค้น ปุโรหิตทำนายว่านางจะนำความพินาศมาให้บิดา จึงนำนางไปลอยแพ ฤๅษীগัสสปะพบจึงนำไป
 เลี้ยง ตั้งชื่อว่าสีดา เมื่อสีดาอายุ ๑๖ ปี เจ้าเมืองต่างๆมาสู่ขอ ฤๅษีทดสอบโดยให้ยกธนูสหัสสตมที่
 พระอินทร์เป็นผู้ให้ ไม่มีใครยกได้ พระยารามราชและพระลักษณะไปศึกษาศิลปศาสตร์ที่สำนักทิดา
 ปาโมกข์ เมืองตักศิลาจนจบไตรเพท กำลังเดินทางกลับพระนคร ระหว่างทางเห็นคนชุมนุมกัน เมื่อ
 ทราบเรื่องแล้วพระรามราชและพระลักษณะได้ไปยังอาศรมของฤๅษี เมื่อสีดาได้เห็นพระราม ทั้งสองก็รัก
 กันทันที พระรามลองยกศร ปราบภูว่ายกได้อย่างง่ายดาย ฤๅษีจึงยกนางให้แก่พระราม

พระรามราช นางสีดา และพระลักษณะเดินทางกลับเมือง ระหว่างนั้นพระอินทร์ต้องการช่วยให้นาง
 สีดาแก้แค้นได้ จึงแปลงเป็นกวางทองเดินผ่าน นางสีดาเห็นก็อยากได้ ขอให้พระรามจับมาให้ เมื่อเห็น
 ว่าพระรามหายไปนานพระลักษณะจึงออกไป ราพนาสูรเห็นนางอยู่กลางป่าตามลำพังจึงอุ้มนางไปเมือง
 ลังกา พระรามราชและพระลักษณะกลับมาไม่เห็นจึงออกตามหาจนไปพบสุครีพร้องไห้อยู่ สุครีพเล่า
 เรื่องของตนให้ฟังว่า พี่ชายของตนคือพาลีอภิเษกกับน้องสาวคือนางกาสิ และได้ครองเมืองพาราณสี วัน
 หนึ่งควายทรีอาละวาดในเมือง นางกาสิอาสาไปปราบ ถูกควายขวิดจนตาบอดและคลอดลูกแฝดคือ
 องค์คคและวรายศ จากนั้นนางก็ถูกละทิ้งตามยถากรรม ต่อมาพาลีปราบควายทรีและตามเข้าไปในถ้ำ
 ก่อนเข้าไปสังสุครีพว่า หากเลือดใสไหลออกมาคือเลือดพาลี ให้กลับไปครองเมือง สุครีพเห็นเลือดใส
 ไหลออกมาจึงกลับไปและครองเมืองแทน พาลีออกจากถ้ำก็โกรธ ไล่จนสุครีพหนีออกจากเมืองและไปนั่ง
 ร้องไห้

สุครีพขอเข้าพึ่งพระรามและจะพาหลานทั้งสามมาช่วยพระรามด้วย คือ องค์คค วรายศ และหอร
 มาน สุครีพเล่าประวัติของหอรมานให้ฟังว่า ครั้งพระยารัฏฐะ มีนันทยักษ์ซึ่งมีนิ้วเพชร นางยักษ์คันธพ
 พีอาสาปราบ โดยบอกยักษ์ให้รำตามแล้วจะยอมเป็นเมีย เมื่อถึงตอนเอานิ้วชี้กระหม่อมยักษ์ก็ตาย
 พระยารัฏฐะให้นางรำให้ดู น้ำกามระคะได้ไหลออกมา นางเอามือรองน้ำไว้แล้วนำไปใส่ปากของ
 หญิงตาบอดที่นอนใต้ต้นมะเดื่อ ต่อมานางคลอดลูกจึงได้ชื่อว่าหอน้ำมาน และเพี้ยนเป็นหอรมาน หอร
 มานเห็นพระอาทิตย์ขึ้นก็นึกว่าเป็นมะเดื่อ จึงเหาะไปจับและถูกเผา พระอาทิตย์ชุบชีวิตทำให้มีฤทธิ์มาก
 ขึ้น

พระรามราชให้สุครีพไปทำพาลีรบ แล้วพระรามก็ยิงพาลี พาลีรั้งลูกศรไว้ ถามว่าทำไมจึงยิงตน พระรามกล่าวว่าเพราะสุครีพไปขอพึ่งตน หากพาลียอมให้ลูกศรถูกตัวพาลีมีเลือดไหลแมลงวันกินอิม ก็จะไม่ฆ่า พาลีไม่ยอมจึงถูกศรตาย

หลังจากกลับเมืองกुरुรัฐ สุครีพเสนอให้หอรมานเป็นผู้ไปสืบข่าวนางสีดา พระรามขอให้หอรมาน แสดงความสามารถให้ดู หอรมานปราศรัยเป็นอาทิตย ๗ ดวง เหาะรอบเมืองกुरुรัฐ ๓ รอบ เหาะสูง เสมอยอดเขาอุทยานธร และเหาะไปรอบจักรวาล พระรามมอบแหวนวงหนึ่งเพื่อยืนยัน หอรมานเหาะไป ลงที่อาศรมฤๅษีตาไฟ และเคาะประตูอาศรม ฤๅษีลืมตาทำให้หอรมานถูกเผา ฤๅษีชุบชีวิตหอรมาน และบอกว่าเหาะเลยเมืองลังกามาไกลเท่าคนเดิน ๗ วัน ให้ค้างคืนที่นั่น แต่ห้ามไปทางทิศเหนือ หอรมาน แอบไปดูพบสระบัว จึงลงไปเก็บดอกบัว ถูกปลิงในสระกัดหน้าผาก ฤๅษีให้เอาน้ำลายป้ายที่ปากปลิง จึงหลุด ฤๅษีให้เอาชายผ้าถุงเช็ดเลือดที่ไหลอยู่เลือดจึงหยุด แต่หอรมานหมดฤทธิ์ไป ๗ วัน ฤๅษีเอา ข้าวให้หอรมานกิน หอรมานกลัวว่าไม่อิม ฤๅษีอธิษฐานอย่าให้ข้าวหมด หอรมานกินไม่หมดต้องอมไว้ ได้คางจนกลายเป็นนิสัยของลิงจนปัจจุบัน ฤๅษีบอกทางไปลังกาให้

หอรมานสืบจนพบนางสีดาแล้วจึงถวายแหวนและเชิญนางกลับ นางสีดาปฏิเสธว่าหอรมานเป็น ชาย จะถูกครหา ขอให้พระรามแต่งทูตไปเจรจา หากราพณาสูรไม่ยอมก็ให้ยกทัพมาชิงนาง จากนั้น หอรมานได้แอบเข้าไปผูกผมราพณาสูรกับมเหสี และเขียนว่าหากจะให้หลุดต้องให้มเหสีบสัศิระราพณาสูร เมื่อทำดังนั้นตาทิพย์ของราพณาสูรก็เสื่อม จากนั้นหอรมานก็ให้ทหารจับเอาผ้าชุบน้ำมันจุดไฟเผาแล้ววิ่งเข้าปราสาทของราพณาสูรจนปราสาทไหม้ แล้วเหาะกลับกुरुรัฐ

พระรามให้องค์ศคไปขอนางสีดาคืนแต่ไม่สำเร็จ จึงเตรียมพลจองถนนข้ามสมุทรไปเมืองลังกา มี สัตว์ทุกชนิดมาช่วยยกเว้นค่างควา นกพิราบ นกกระจอก ใช้เวลา ๗ ปี ๗ เดือนจึงสร้างเสร็จ ระหว่าง ทำถนนมีเสียงสะเทือนไปถึงเมืองปัตตหลุมซึ่งอยู่ใต้มหาสมุทร พญาปัตตหลุมให้ลูกสาวไปดู นางได้กิน น้ำปนเหงื่อของหอรมานในมหาสมุทรจึงตั้งครรภ์และมีลูกชายชื่อ หนัททย มีอำนาจเท่าหอรมาน

พระรามให้วรายศไปขอนางคืนอีก ราพณาสูรปฏิเสธ และเรียกพิภกมาทำนาย พิภกทายว่า ราพณาสูรจะสูญสิ้นทุกอย่าง ราพณาสูรโกรธและขับพิภกไป พิภกไปถวายเป็นตัวกับพระรามและทำนาย ว่าใน ๗ วันพระรามจะเคราะห์ร้าย พ้นจากนั้นแล้วจะได้เมืองลังกา ฝ่ายท้าวปัตตหลุมแค้นที่ลูกสาวท้อง จึงไปจับพระรามมาขังไว้ พิภกบอกทางให้หอรมานตามไป หอรมานได้รับกับหนัททยแต่ไม่แพ้ชนะ เมื่อรู้ ว่าเป็นลูกก็ให้ครองเมืองปัตตหลุมต่อไป

พระลักษณะรบกับอินทรชิต พระลักษณะถูกหอกโมกษศักดิ์ที่กระหน่อมทะเลทวาร อินทรชิตถูกศร พระลักษณะตาย หอรมานไปเอาต้นยาที่เขาคันธมาทนะ และแปลงเป็นมดไปเอาหินที่หนุนเศียรราพณาสูรมาฝนยา เมื่อทายาที่เท้าหอกก็หลุดไป

พระรามราชรบกับราพณาสูร ราพณาสูรเนรมิตกายสูงเท่าเขาอุทยานธร หอรมานจึงแบกพระรามขึ้น บ่าต่อสู้ ราพณาสูรยิงศรไปกีดกลางดินกลายเป็นต้นกล้วย ฝ่ายพระรามยิงศรถูกเศียรราพณาสูรขาดก็มี

เศียรใหม่งอกออกมาเรื่อยๆ พระรามราชตามพิเภก พิเภกทูลว่าต้องใช้ศรทศพลควาวชิระ ที่จมอยู่ในสมุทรขอบจักรวาลทางด้านใต้ซึ่งมียักษ์ฤทธิมากเฝ้าอยู่ หอมนานไปเอาศรนั้นมาได้ ๗ วันต่อมาพระรามและราพณาสูรรบกันอีก ครั้งนี้พระรามราชสามารถฆ่าราพณาสูรตาย ให้พิเภกครองเมืองลังกาแล้วจึงยกทัพกลับ

พระรามเห็นว่าเมืองกรุงรัฐแคบเกินไปจึงคิดสร้างเมืองใหม่ โดยยิงศรทศพลควาวชิระไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ให้หอมนานเอาเขาสรพยาวางบนฝ่ามือแล้วเหาะตาม แล้ววางเขาสรพยาวางทิศเหนือจากที่ศรตก จากนั้นเอาหางกวาดที่ให้เตียน พระรามไปถึงถามว่าขณะที่กวาดหาฤกษ์หรือไม่ หอมนานตอบว่าไม่ได้หา พระรามราชจึงว่าไม่เป็นมงคลแล้วละทิ้งที่นั่น ต่อมากลายเป็นเมืองชื่อละโว้ ต่อมาไปพบที่อื่นๆ และตั้งชื่อ คือ พินสมุทร นครสวรรค์ และถึงเกาะแห่งหนึ่ง ใช้ศรยิงยักษ์นั้นทราษที่ดูแลสถานที่นั้นตาย สร้างเมืองชื่อ อโยธยา ขึ้น

วันหนึ่งนางสนมอยากเห็นรูปร่างราพณาสูร ขอให้นางสีดาคาดให้ดู พอดีพระรามราชเสด็จกลับมา ก็โกรธและสั่งให้นางนางไปฆ่า ขณะนั้นนางทรงครรภ์ พระลักขณะขอประทานนางเองและพาไปปล่อยในป่า จากนั้นเอาดาบฟันหมาที่พระอินทร์เนรมิตให้เล็ดติดตามไปแสดงแก่พระรามราช นางสีดาไปพบทิพจักขุฤๅษีและขออาศัยอยู่ด้วย ต่อมากลอดบุตรชายชื่อว่า พระบุตร วันหนึ่งนางไปหาผลไม้จวนค่ำ พระบุตรก็ยังไม่กลับ ฤๅษีเกรงว่านางจะเป็นห่วงจึงเอากระดานประตูมาวาดรูปพระบุตรเพื่อจะขูบให้มีชีวิต พอดีนางสีดาพาพระบุตรกลับมา นางไม่ให้ฤๅษีลบภาพทิ้ง แต่ขอให้ขูบรูปขึ้นมาเป็นเพื่อนกับพระบุตร รูปเนรมิตรเหมือนพระบุตรมากจนนางก็จำแนกไม่ได้ จึงตั้งชื่อ พระเทียมคิง

พระบุตรและพระเทียมคิงเดินทางไปถึงเมืองอโยธยา ได้ยินแม่ค้าแดงคุยกันว่าเกลียดหอมนานที่ขอบมาเก็บแดงของนางไปกิน กุมารช่วยแม่ค้า พอหอมนานจะหนีแดงไปกิน พระบุตรก็เชกหัวหอมนานจนแตก หอมนานตกใจและวิ่งหนีจากอโยธยาไปทางทิศตะวันออก พระรามราชเมื่อทราบเรื่องจึงไล่ติดตามไป แต่ศรไม่ถูกสองกุมารเลย กุมารอธิษฐานว่าหากพระรามเป็นบิดาขอให้ศรเวียนรอบพระรามราชแล้วกลับไปหาตน และก็เป็นที่ไปตามนั้น พระรามราชพาลูกกลับเมือง ฝ่ายนางสีดาคร่ำครวญถึงลูกฤๅษีบอกให้รอ พระรามราชหลังจากทราบเรื่องก็ยกพลไปรับนางสีดากลับเมือง อภิเษกพระบุตรและพระเทียมคิงเป็นกษัตริย์ขึ้นครองอโยธยา เมื่อนางสีดาสิ้นอายุขัยก็กลับไปเป็นชายาพระอินทร์ดังเดิม

๔. พระลักพระลาม

พระลัก-พระลาม สำนวนนี้ไม่ทราบผู้แต่ง พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ เป็นผู้ตรวจชำระ จัดพิมพ์เผยแพร่โดย มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นวรรณกรรมร้อยกรองภาษาลาว พระอริยานุวัตร เขมจารี ได้เรื่องนี้มาจากวัดเหนือ จังหวัดสกลนคร ต้นฉบับเดิมจารึกบนใบลานเขียนด้วยอักษรไทยน้อย รูปแบบเรื่องเป็นนิทานชาดก แต่ตอนต้นไม่มีปัจจุบันวัตถุ มีเพียงประชุมชาดกใน

ตอนจบ เรื่องย่อ นำมาจาก **ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน**. (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), หน้า ๘๒-๘๓. ดังนี้

พญาฮาบมะนาสวณแห่งเมืองลังกาไปขอเรียนวิชากับพระอินทร์ แล้วก็ใช้วิชาแปลงกายเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุชาดา เมื่อนางสุชาดาทราบความจริงจึงทูลลาพระอินทร์ไปเกิดเป็นลูกพญาฮาบมะนาสวณเพื่อแก้แค้น หมอศุทำนายว่าเด็กจะทำให้บ้านเมืองเดือดร้อน พญาฮาบมะนาสวณจะตาย จึงสั่งให้เอาไปทิ้งมหาสมุทร เสนาอำมาตย์เอาเด็กไปที่สระในป่าหิมพานต์แล้วใส่ในดอกบัวทอง พระรศสิไปพบก็นำมาเลี้ยงดูให้ชื่อว่า สีดาจันทะแจ่ม พญาฮาบมะนาสวณรู้เรื่องความงามของสีดาก็ไปขอ พระรศสิ บอกว่าถ้ายกศรได้จะยกให้ พญาฮาบมะนาสวณยกไม่ขึ้นจึงต้องลากลับ

กล่าวถึงพระลามาและพระลักครองเมืองศรีสัตตนาคน พ้อคำคนหนึ่งทูลถึงความงามสีดา จึงไปหาพระลามากศรได้ พระรศสิจึงบอกให้รอเพื่อจะไปเอาน้ำที่แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์มารดให้เป็นศิริมงคล แต่พระอินทร์ก็คิดใจให้พระลามาเข้าหาสีดาและลักครองที่ข้ามฉนวนกานเหาะหนีไป พระรศสิโกรธจึงสาปให้พลัดพรากจากกัน พญาฮาบมะนาสวณรู้จึงเนรมิตตนเป็นกวางทองมาล่อและจับสีดาไป พญาครุฑเข้าขัดขวางและได้แหวนสีดาไว้ พบพระลามาพระลักที่ออกตามหาสีดาจึงถวายแหวนให้ พระลามาพระลักเดินทางมาถึงต้นนิโครธที่มีผลแดงเต็มต้น ผู้ที่กินผลจากกิ่งทางทิศตะวันออกจะกลายเป็นคนรูปงาม กิ่งทางทิศใต้จะกลายเป็นลิง กิ่งทางทิศเหนือจะกลายเป็นนกยาง พระลามาไม่รู้กินผลทางทิศใต้จึงกลายเป็นลิงใหญ่ ส่วนพระลักกินกิ่งทางทิศตะวันออกจึงมีรูปงาม

กล่าวถึงพระรศสิตนหนึ่งอยู่กินกับเจ้าอนนางโคที่ตนชู้ขึ้นมา มีลูกชื่อแพงศรี พระอาทิตย์ติดใจความงามของนางจึงลอบเข้าหาและมีลูกแฝดคือ สังคิบกับพะลีจันท์ พระรศสิสงสัยว่าไม่ใช่ลูกของตนจึงนำเด็กทั้งสามไปที่แม่น้ำอิษฐานว่าเด็กที่เป็นลูกตนขอให้ว่ายน้ำกลับมา มีแต่นางแพงศรีว่ายน้ำกลับมา ส่วนสังคิบและพะลีจันท์ข้ามฝั่งไปสร้างบ้านเมืองใหม่ นางโคคิดว่าแพงศรีเล่าให้พระรศสิฟังจึงจับนางขว้างตกภูเขา นางแพงศรีไปกินผลนิโครธทางทิศใต้กลายเป็นลิง จนพบลิงพระลามาและอยู่ด้วยกัน มีลูกคือ หูลละมาน ซึ่งมีฤทธาานุภาพมาก

กล่าวถึงควายทัวระพีเมื่อฆ่าพ่อได้แล้วก็ไปทำสัญญากับสังคิบพะลีจันท์ สังคิบสู้กับทัวระพีในถ้ำสั่งให้พะลีจันท์คอยดูเลือดที่ไหลออกจากถ้ำ พะลีจันท์เห็นเลือดใสจึงปิดปากถ้ำกลับไปครองเมือง สังคิบออกมาได้ก็ไล่ฆ่าจันท์หนีไปอยู่ป่า กล่าวถึงพระลามาเมื่อกลับมาเป็นคนแล้วก็ออกเดินทางต่อไปพบพะลีจันท์นั่งร้องไห้และเล่าเรื่องให้ฟัง พระลามาช่วยยิงศรฆ่าสังคิบได้ พะลีจันท์จึงให้หูลละมานมาช่วยตามหาสีดา หูลละมานแสดงฤทธิ์ไปคาบพระจันทร์ และเมื่ออำปากก็มีไฟพุ่งออกมาให้พระลามาดู พระลามาจำได้ว่าเป็นลูกของตน จึงให้แพงศรีกินผลนิโครธทำให้กลับเป็นคนแล้วยกให้พระลักแต่หูลละมานเพราะกรรมแต่หนหลังจึงยังเป็นลิงอยู่

หุลละมานเหาะเลยลงกาไปถึงอาศรมพระวัสส์ดาไฟ พระวัสส์ลีมีตาจนไหม้หุลละมานจึงร่ายมนต์ชุบชีวิตให้ หุลละมานลองฤทธิ์พระวัสส์ลีหลายอย่างแต่ไม่สามารถชนะได้ จากนั้นก็ไปลงกาเชิญสิดากลับ สิดาบอกให้พระลามารับนางเอง หุลละมานบุกเข้าห้องพระโรงขตนางเป็นแท่นสูงเทียมพญาฮาบมะนาสวน และเนรมิตลิงเป็นแสนไปเค็ดและขว้างผลไม้ใส่ชาวเมือง พอทหารเอาน้ำมันทาและจุดไฟเผา หุลละมานก็กระโดดไปทั่วจนไฟไหม้ลงกา ๗ วัน หุลละมานดับไฟที่หางไม่ได้ พระลามาจึงให้ใช้น้ำลายดับไฟ

พะลีสัจน์ทน์และหุลละมานไปถามวิธีข้ามมหาสมุทรไปลงกา รู้ว่าแผนที่อยู่ในท้องปลาอานนท์ที่เขาพระศุเมรุ หุลละมานจึงเนรมิตตนเป็นอาทิตย์ ๗ ดวง ปลาอ้าปากคาบดวงอาทิตย์ หุลละมานก็คาบแผนที่ในท้องปลากลับไป พญาคำปับมาขัดขวางไม่ให้พระลามาข้ามมหาสมุทร หุลละมานทำให้สู้กัน พญาคำปับถอนภูเขาฟาดหุลละมาน แต่หุลละมานไม่บาดเจ็บ ถึงคราวหุลละมานถอนต้นตาล ๓ ต้นฟาดพญาคำปับถึงแก่ความตาย พญาฮาบมะนาสวนประชุมเสนาและดามโอรส คือ เขฎฐะราช เขฎฐะราชเตือนว่าควรส่งสิดาคืน ทำให้พญาฮาบมะนาสวนโกรธจับลูกขว้างข้ามมหาสมุทรไปตกฝั่งกองทัพพระลามา

ยักษ์แอบไปขโมยพระลามา พระลัก และพะลีสัจน์ทน์ไป หุลละมานก็ฆ่ายักษ์โดยเนรมิตแขนยาวพันโยชน์ไปขยี้ดวงใจยักษ์ที่อยู่บนดอยเขาแก้วจนตาย หุลละมานหาวิธีข้ามมหาสมุทร แปลงกายเป็นปลาดำน้ำลงไปพบนางมัสสาหลวงลูกพญาฮาบมะนาสวน ก็อยู่กินกับนางจนมีลูกชื่อ อุทธา แล้วหนีกลับไปหาพระลามา ขณะสร้างสะพานข้าม หุลละมานทะเลาะกับมะกัดติง พระลามาลงโทษโดยตีหุลละมานส่วนมะกัดติงขอลากลับเมือง ขุนชีวหาทำอุบายแลลั่นข้ามมาฝั่งพระลามา พอทหารเดินบนลั่น ขุนชีวหากก็พลิกลั่น แต่หุลละมานเอามือซ้อนทหารไว้ได้ทันและเหาะไปพ้นลั่นชีวหาขาดจนถึงแก่ความตาย ต่อมาแสนเมืองแปลงเป็นสิดาลอยน้ำมา แต่เขฎฐะราชบอกว่าเป็นกลอุบาย

ทัพของพญาฮาบมะนาสวนรบกับทัพพระลามาเป็นเวลานานยังไม่แพ้ชนะ พญาฮาบมะนาสวนจึงเชิญสหายชื่อโมกชะสักมาช่วย โมกชะสักทำพิธีลับหอกคักดีลิต์แต่หุลละมานเนรมิตหมาตายลอยน้ำมาทำลายพิธี วันรุ่งขึ้นโมกชะสักออกรบ พุ่งหอกถูกพระลามาสลบไป หุลละมานหอบภูเขาทิ้งลูกให้เขฎฐะราช เอมุลจากโคอุสุภราช และขอรากไม้จากหมอนของพญานาคมาใช้เป็นยารักษาพระลามา ต่อมาหุลละมานได้รบกับอุทธา ทราบว่าเป็นพ่อลูกกันจึงพาเข้าเฝ้าพระลามา แต่ด้วยความกตัญญูต่อพญาฮาบมะนาสวนจึงไม่สามารถช่วยพระลามาได้และขอลากลับเมืองไป

พญาฮาบมะนาสวนรบกับพระลามา พระลามาตัดหัวพญาฮาบมะนาสวนกระเด็นไป แม่ธรณีรับหัวไว้ พญาฮาบจึงตาย ถูกท้าวโลกบาลทั้งสี่จับตัวไปนรก พระลามาตั้งเขฎฐะราชครองลงกา ส่วนหุลละมานหมดกรรมได้กลับเป็นคน เหาะไปฆ่าโมกชะสักตาย

พระลามาพระลักและสิดากลับเมืองศรีสัตตนาคน วันหนึ่งสาวใช้ขอให้สิดาวาดรูปพญาฮาบมะนาสวนให้ดู พระลามาพบเข้าก็โกรธมากสั่งนำสิดาไปประหาร พระลักแอบพาสิดาไปส่งพระวัสส์ลี สิดา

คลอดลูกชายรูปงาม ครั้นอายุ ๑๕ ปีก็ออกไปร้องเพลงขอทาน วันหนึ่งทะเลาะกับเด็กเลี้ยงควาย เรื่องไปถึงพระลาม พระลามให้หูลละมานออกไปดู หูลละมานจะจับกุมารแต่ถูกฟาดกระเด็นไปพันวาและเอาหน้าคามัด พระลามให้เสนาไปจับ ในที่สุดก็รู้ว่าเป็นพ่อลูกกัน พระลามจัดขบวนไปรับเสียดากลับมาอยู่ด้วยกันถึงพันปี เสียดาก็กลับสู่สวรรค์เป็นชายาพระอินทร์ดังเดิม

๕. พระรามขาดก

พระรามขาดก สำนวนนี้เก็บความจากหนังสือเทศน์ โดยพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) และหลวงศรีอมรญาณ (ศรีอมร) จัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพมารดาของหลวงศรีอมร วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖ และจัดพิมพ์อีกครั้งหนึ่งเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพหลวงศรีอมรญาณใน พ.ศ. ๒๕๐๗ พระสารประเสริฐชี้แจงไว้ในคำนำว่า วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นบทพระธรรมเทศนา ฉบับเดิมเป็นใบลานจารึกด้วยตัวอักษรไทยเหนือ แบ่งออกเป็นบ้นต้น ๒๐ ผูก บ้นปลาย ๒๓ ผูก เรื่องย่อเก็บความจาก ตีราพร วิจิตรฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๘๑-๙๙. ดังนี้

เนื้อเรื่องแบ่งเป็นบ้นต้นและบ้นปลาย บ้นต้นเริ่มด้วยพรหมชายหญิงลงมากินจวนดินแล้วกลับไม่ได้ จึงสร้างเมืองในโลก ชื่อ อินทปัตถ์ มีลูกชายร้อยเอ็ดคนแยกย้ายกันไปสร้างเมือง ลูกชายคนสุดท้ายชื่อ ตับปรเมศวร ซึ่งแต่งงานกับนางพรหมสังกา มีลูกชื่อ ธรรมู ต่อมาลูกชื่อ วิรุพหก ทำตัวปรเมศวรให้ วิรุพหกครองอินทปัตถ์ ธรรมูน้อยใจจึงไปสร้างเมืองใหม่ พระยานาคเจ็ดเศียรแนะนำให้ไปตั้งอีกฝั่งแม่น้ำ จึงให้ชื่อเมืองว่า จันทบุรีศรีสัตตนาคน

ท้าววิรุพหกมีลูกชายที่ไม่มีแขนขา จึงให้ชื่อว่า เจ้าลุนลู่ พระอินทร์พาลุนลู่ไปเมืองแกนชุบตัวให้มีรูปร่างเหมือนคนธรรมดาแล้วลงไปเกิดอีกครั้ง มีธนูโมกษศักดิ์สิทธิ์และดาบของจ้าวออกมาด้วย ชื่อว่า ท้าวราพณาสวร เมื่ออายุ ๓ ขวบ ท้าวราพณาสวรเหาะไปเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนทำท้าวธรรมูรบ และพาธิดาคือนางจันทานีกลับอินทปัตถ์ พระอินทร์จึงให้เทพบุตรองค์หนึ่งไปเกิดเป็นน้องท้าวราพณาสวร พร้อมคัมภีร์โหราศาสตร์ ชื่อ ท้าวพิบพี ต่อมาเมื่อธนูขององค์หนึ่งชื่อ ท้าวอินทธี

ท้าวธรรมูทำพิธีวงสรวงขอลูกผู้สามารถปราบท้าวราพณาสวร พระอินทร์เชิญพระโพธิสัตว์กับเทพบุตรไปเกิดเป็นกุมารฝาแฝด องค์พี่ถือสังข์และธนูเทศุคคสิปยา ชื่อว่า ท้าวพระราม องค์น้องถือธนู มัชฌิมสิปยา ชื่อว่า ท้าวพระลักษณ พระอินทร์เนรมิตม้ามณีกาบให้พระรามแล้วทำพระรามตีคสิ ครั้นพระรามชนะก็บอกทางไปอินทปัตถ์ให้ ขณะที่ท้าวราพณาสวรเป็นโรคสันนิบาต นอนหลับแต่ละครั้งนาน ๓ เดือน พระรามเข้าไปในปราสาทและพานางจันทากลับ ท้าวราพณาสวรตื่นขึ้นมาก็นำทัพออกตามแต่รบแพ้ พระรามยอมให้นางจันทาคืน แต่ขอนางไปพบพระบิดาก่อน ท้าวราพณาสวรจึงเนรมิตลำภาให้

กลับไป ขณะแล่นสำเภาพระรามพระลักษมณ์ก็ได้ลูกสาวพญานาค ๒ คนและบุตรสาวพญาพรหมจักร ๓ คนเป็นชายา เมื่อกลับถึงเมือง ทำวธตรรฐก็อภิเษกพระรามครองเมือง ให้พระลักษมณ์เป็นอุปราช และจัดการอภิเษกสมรสโอรสกับชายาทุกคน ต่อมาทำวราพนาสวรก็ได้มาอภิเษกกับนางจันทา

ในชาดกนั้นปลายกล่าวถึงพระรามครองจันทบุรีศรีสัตตนาครได้สามปี มีโอรสธิดา ๙ คน ฝ่ายทำวราพนาสวรยังประพติตนเกร ต่อมาทำวราพนาสวรแปลงเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุชาดา สุชาดาเมื่อทราบความจริงจึงลงไปเกิดเป็นลูกทำวราพนเพื่อแก้แค้น ทำวราพนให้ลอยแพนาง พระอินทร์จึงเนรมิตสำเภาให้ นางไปอยู่ในเมืองนาค ๑๕ ปี แล้วไปพบฤๅษีแปลงสำเภาเป็นปราสาทให้อยู่ ต่อมาความงามของนางล่วงรู้ไปถึงทำวราพน จึงแต่งสำเภามาขอนาง ฤๅษีบอกว่าถ้ายถกธนูมะชิมะสีได้จะยกให้ ทำวราพนยกไม่ได้ ฤๅษีจึงเนรมิตนางสุดโทให้ ชาวความงามเมื่อรู้ไปถึงพระราม พระรามก็ชวนพระลักษมณ์ที่ม้ามณีกาบไปหาและสามารถยถกธนูได้ พระฤๅษีจึงทำพิธีอภิเษกให้ เมื่อทำสวราพนาสวรรู้ก็เนรมิตดวงทองมาล่อ และพานางสีดาไป ทำวพระลักษมณ์พระรามที่ม้ามณีกาบตามไป พบพญาครุฑที่บาดเจ็บเพราะขวางทางทำวราพน ก็เสกให้นายเป็นปกติ ทั้งสองมาถึงต้นนิโครธ ผู้ใดกินผลที่กิ่งตะวันออกจะกลายเป็นลิง กิ่งใต้เป็นนกเจ้า กิ่งตะวันตกเป็นนกยาง กิ่งเหนือเป็นนกเบญจพรรณ และกิ่งยอดจะกลับเป็นคน พระรามกินผลจากกิ่งตะวันออกจึงกลายเป็นลิง ม้ามณีกาบกล่าวว่า เป็นลิงดีแล้วจะได้คลายโศก ถ้าเป็นคนคงอกแตกตายเพราะคิดถึงสีดา

กล่าวถึงฤๅษีคนหนึ่งมีเมียชื่อ นางโค มีลูกชื่อแพงสี พระอาทิตย์ลักลอบเข้าหานางโค และมีลูกแฝดคือ สังคีพ พลิจันทร พระฤๅษีได้นำเด็กทั้งสามไปเลี้ยงที่แม่น้ำโดยอธิษฐานว่า คนใดเป็นลูกตนขอให้ว่ายน้ำกลับมาก มีแต่แพงสีว่ายน้ำกลับมา ส่วนสังคีพพลิจันทรว่ายน้ำข้ามฝั่งไปสร้างบ้านเมืองใหม่ นางโคคิดว่าแพงสีเล่าเรื่องให้พระฤๅษีฟังจึงโมโหและจับแพงสีขว้างตกภูเขา นางแพงสีกินผลนิโครธที่ทำให้กลายเป็นลิง ไปพบลิงพระลามจึงอยู่ด้วยกันจนมีลูกคือ หุนละมาน ซึ่งมีฤๅษีอนุภาพมาก

กล่าวถึงควายทพผู้พ่อเมื่อมีลูกตัวผู้ก็จะฆ่าลูกเสีย มีนางควายตัวหนึ่งแอบไปออกลูกในถ้ำและเลี้ยงดูจนโต เมื่อรู้สาเหตุจึงคิดจะฆ่าพ่อ หลังจากวัดรอยตีนได้เท่าพ่อแล้วก็ไปทำขวิดและฆ่าพ่อตาย ต่อมาทพไปทำสังคีพพลิจันทรรบ ทำวสังคีพสู้กับทพในถ้ำ เมื่อพลิจันทรเห็นเลือดออกจากถ้ำเป็นเลือดใสจึงปิดปากถ้ำ ฝ่ายทำวสังคีพเมื่อออกมาก็เข้าไปพันจนพลิจันทรต้องหนีไปถึงที่พระรามอาศัย

พระรามเมื่อใช้กรรมหมดแล้วกลับเป็นคน และให้นางแพงสีกินผลนิโครธกลับเป็นคนด้วย ส่วนหุนละมานเพราะยังไม่หมดกรรมจึงยังเป็นลิงต่อไป ต่อมาพบกับพลิจันทรและช่วยพลิจันทรฆ่าสังคีพ และทำให้นางกตกระราช เมียทำวสังคีพตาบอด

กล่าวถึงนนทกษัณมีนิ้วเพชร ชีใครผู้นั้นตาย นางทิพโสธรรับอาสาไปปราบและฆ่านนทกษัณตาย พญาไอศวรรหลังจากดูการฟ้องรำนางก็หลังพิชออกมา นางเอาครุมาจับแล้วนำไปใส่ปากนางกตกระราช พร้อมทั้งเล่าให้ฟังว่าสังคีพถูกพระรามฆ่าตายแล้ว นางกตกระราชเสียใจมาก พระรามมาพบนางก็รักษาดวงตานางจนหายดี นางอยากมีลูกกับพระราม จึงเป็นเมียพระรามและมีลูกชื่อ ทำวขวัญเท่าฟ้า

พระรามต้องการสืบเรื่องนางสีดา มีหุนละมานและท้าวชฎีเท้าฟ้าอาสา ทั้งสองเหาะไปพบฤๅษีและได้
 ลองดีกับฤๅษีหลายครั้งแต่สู้ไม่ได้ ทั้งสองแปลงเป็นหนุมรูปงามเข้าไปลงกาและได้พบสีดา จากนั้นได้
 จำแลงเป็นแมลงวันหัวเขียวเขาไปผูกผมท้าวราพณ์กับนางจันทาและสาปว่านางจันทาต้องเขกศีรษะท้าว
 ราพณ์ ๓ ที ผมจึงหลุด ทำให้ญาณวิเศษหุติพิศตาพิศของท้าวราพณ์เสื่อม ในที่สุดก็ท้าวพิบพีและอิน
 ทษีก็จับทั้งสองได้ แต่ฆ่าไม่ตาย จึงทั้งสองบอกให้เอาผ้าชุบน้ำมันพันตัวจุดไฟเผา แล้วก็กระโดดไป
 ทิ้งประสาธ ต่อมาท้าวพิบพี ท้าวอินทษี และท้าวเชษฐกุมารเสนอให้ส่งสีดาคืน ท้าวราพณ์จึงจับทั้งสาม
 ขว้างไปนอกลงกา ทั้งสามจึงไปขอพึ่งพระราม

พระรามได้ให้ลูกชายอันเกิดจากชายาทั้งหลาย พร้อมทั้งชาตะพญาและกัณหาพญา ลูกแฝดของ
 ท้าวสังคีพและนางกตกระราช จัดขบวนทัพ ท้าวสี่พี่น้อง คือ หุนละมาน ชฎีเท้าฟ้า ชาตะพญา และกัณ
 หาพญาอาสาสร้างสะพานข้ามมหาสมุทรและได้ธิดาพญานาคทั้ง ๔ เป็นชายา ภายหลังพญานาคจับตัว
 พระรามไปขังในบาดาล ท้าวทั้งสี่ลงไปช่วยและรบกับกุมารทั้ง ๔ และได้รู้ว่าเป็นพ่อลูกกัน

หลังจากสู้รบกัน กุมารทั้งเก้าลูกของท้าวราพณ์ก็ตายหมด ท้าวราพณ์ใช้ธนูโมกษศักดิ์ยิงพระราม
 ท้าวหุนละมานไปหายามาจนครบและรักษาพระรามได้ ท้าวเชษฐกุมารบอกว่าท้าวราพณ์จะตายก็
 ต่อเมื่อถูกธนูแก้ววิเชียรเพชร พระรามจึงให้หุนละมานไปนำมาให้ และใช้ธนูแก้ววิเชียรเพชรยิงท้าว
 ราพณ์ตาย

พระรามให้ท้าวพิบพีครองลงกา แบ่งไพร่พลของท้าวราพณ์ให้พลีจันทร์ และเดินทางกลับเมือง
 พระรามให้ม้ามณีกานเนรมิตเมืองขึ้นหลายเมืองให้กุมารองค์ต่างๆ แล้วพระรามก็กลับไปครองจันทบุรีศรี
 สัตตนาถ เมื่อกลับถึงเมือง หุนละมานได้กินผลนิโครธกลายเป็นหนุมน้อยรูปงาม ต่อมานางสนมขอให้
 นางสีดาเขียนรูปท้าวราพณ์ให้ดู พระรามมาพบเข้า คิดว่าสีดาเป็นชู้กับท้าวราพณ์ จึงสั่งให้พระลักษณ
 เขาไปฆ่า พระลักษณให้ม้ามณีกานพาสีดาไปส่งฤๅษีผู้เลี้ยงนาง ต่อมานางคลอดบุตรชายชื่อว่า ท้าว
 พระบุตร และยังมีพระธูบ ซึ่งเป็นท่อนไม้รูปท้าวพระบุตรที่ฤๅษีเสกขึ้นเป็นคน เมื่อโตขึ้นพระบุตรได้พา
 มารดาไปอาศัยกับชาวบ้านที่เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาถ และช่วยออกไปขายผักที่ตลาด เมื่อหุนละมานมา
 เก็บภาษีผัก ท้าวพระบุตรไม่ยอมให้ จึงรบกัน พระบุตรยิงหุนละมานไปตกที่ปราสาทพระราม เมื่อ
 พระรามออกมาดู ก็ได้รู้ว่าเป็นบุตรของตน ในที่สุดพระรามและสีดาก็คืนดีกัน

๖. รามเกียรติ์ ฉบับบ้านดอนเกย อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

สำหรับรามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ คือ รามเกียรติ์ ฉบับบ้านดอนเกย เป็น
 หนังสือสมุดข่อยประเภทบุคชาว รามเกียรติ์ฉบับนี้ ต้นฉบับไม่สมบูรณ์ ขาดตอนต้นและตอนท้าย ไม่
 ทราบประวัติผู้แต่งและสมัยที่แต่ง ข้อความตามต้นฉบับที่เหลืออยู่บางตอนก็กลบเลือน ไม่สามารถอ่าน

ได้^๒ เก็บความจากเรื่องย่อใน ตีราพร จูติฐาน, "รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๑๔-๑๑๖. ดังนี้

สวาทะเล่าความลับให้บิดาฟัง ฤๅษีจึงทำพิธีเสี้ยมลูก โดยโยนเด็กทั้งสามลงน้ำ เด็กชาย ๒ คน กลายเป็นลิง ส่วนสวาทะว่ายกลับมา นางแก่นจันทร์จึงสาปสวาทะให้ไปอยู่เขาเพชรภูฏ กินแต่ลม พระอินทร์สร้างนครขีดหินให้สุครีพและพาลี ทั้งสองเรียนวิชากับฤๅษี วันหนึ่งฤๅษีเห็นนางกบตายในอ่างนม แทนพระฤๅษี จึงชุบให้เป็นหญิงชื่อมณฑิโต และยกให้พาลี ทศกัญญ์ปลอมเป็นพาลีไปรับมณฑิโต พาลี เมื่อทราบก็ขอให้เอาลูกออกจากครรภ์นางแล้วใส่ในท้องแพะ เมื่อคลอดให้ชื่อว่าองคต

กล่าวถึงนารายณ์ปราบเภชานาสูรที่ใช้นิ้วเพชรชี้เทวดาตาย โดยแปลงเป็นนางฟ้าให้เภชานาสูรทำตาม พระอิศวรหลงรูปแปลงจนลิ่งน้ำกาม พระนารายณ์เอาหัตถ์มารองไว้แล้วนำไปใส่ปากนางสวาทะ ต่อมานางมีบุตรชายชื่อ หนุมาน หนุมานหาผลไม้เลี้ยงมารดา เห็นพระอาทิตย์ก็เหาะไปเก็บ ถูกเผาเป็น ฐูลี พระอาทิตย์จึงชุบชีวิตให้ สวาทะแนะนำให้หนุมานไปเรียนวิชากับตา คือ ฤๅษีนารอทตาไฟ และแนะนำให้ไปอยู่กับพาลี สุครีพ บอกว่าใครสามารถเห็นมงกุฎกมลในกายหนุมาน คนนั้นคือบิดา

กล่าวถึงพระอิศวรเรียกประชุมเทวดา ให้เนรมิตกายเป็นดวงแก้วเจ็ดดวงผลัดกันส่องแสงมายังโลก โดยชักรถออกไป ครั้งหนึ่งเขาพระสุเมรุเอียง จึงต้องผลัดเขาพระสุเมรุ โดยพระยานาคเป็นเชือก อสุรชั๊ก ห้วนาค วานรชั๊กหางนาค สุครีพกดตรงสะดือนาค พระอิศวรจัดงานฉลองความสำเร็จและประทานรางวัลแก่สุครีพ

กล่าวถึงพระรามได้แหวนของนางสีดาจากพระยาครุฑ พบพรหมฤๅษีชุบนางให้พระรามคนหนึ่ง พระรามได้พบหนุมานเห็นลักษณะพิเศษ และไปพบสุครีพร้องไห้ สุครีพเล่าเรื่องพาลีต่อสู้กับควายทรรพี และการถูกไล่ออกจากเมือง พระรามจึงไปช่วยปราบพาลี สุครีพบอกว่าท้าวชมพูพานมีแผนที่ไปลงกา หนุมานและองคตถือสาส์นไปหา แต่ท้าวชมพูพานวางอุบายให้ทั้งสองกินยาพิษ ทั้งสองรู้ทันจึงอุ้มท้าวชมพูพานไปถวายพระราม ชมพูพานและหลานคือขุนนิล ขุนอินสวามีภักดีพระราม จากแผนที่หนุมานเหาะไปหาฤๅษีได้ต้นไทร ฤๅษีให้แผนที่อีกฉบับซึ่งบอกให้ไปเอาแผนที่ในก้อนหินบนภูเขา หนุมานนำแผนที่ไปถวายพระราม หนุมานได้ออกสำรวจเส้นทาง พบสัมพาทีในถ้ำ สัมพาทีเล่าว่าตนและสตาอยู่ผู้ เป็นน้องไปขวางรถพระอาทิตย์จึงถูกสาป จนพบลิงเผือกมาช่วยจึงจะพันคำสาป

^๒ จันทัส ทองช่วย, รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้, (สงขลา : โครงการบริการวิชาการ

๒.๒ นิทานพุทธศาสนา

นิทานพุทธศาสนาที่มีตัวละครลิงปรากฏอยู่แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ อรรถกถาชาดก ปัญญาสาชดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานพุทธประวัติ ดังนี้

ก. อรรถกถาชาดก

อรรถกถาชาดก เป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติต่างๆ เพื่อบำเพ็ญบารมี ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปในพระชาติสุดท้าย มีทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง เรื่องที่ปรากฏตัวละครลิง มีทั้งหมด ๓๑ เรื่อง ส่วนวันที่ศึกษานำมาจาก พระคัมภีร์ชาดกแปล ฉบับ ส.อ.ส. พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร ป.ธ.๙) วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙. ดังนี้

๑. วานรินชาดก

เป็นการปรารภเรื่องพระเวททัตที่ตะเกียกตะกายหาทางฆ่าพระบรมศาสดา โดยอดีตชาติพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานร มีร่างกายใหญ่โต วันหนึ่งไปเที่ยวหากินริมแม่น้ำ มีจระเข้กับเมียอาศัยอยู่ในแม่น้ำนั้น เมียเห็นวานรนึกอยากกินหัวใจ จะเข้าผู้ผู้อาสาไปเอามาให้ วานรกระโดดไปมาจนเย็นสังเกตเห็นหินก้อนหนึ่งใหญ่โตกว่าปกติ คิดว่าคงเป็นจระเข้มาหลอก จึงแก้มงกุดกับก้อนหิน จะเข้หลงกลตอบวานรว่าจะกินหัวใจ วานรจึงให้จระเข้เข้าปากแล้วกระโดดเหยียบหัวข้ามไปบนฝั่งแม่น้ำได้อย่างปลอดภัย

๒. กุมภิลชาดก

เป็นการปรารภเรื่องคุณธรรมเป็นเครื่องให้เจริญ ดังตอนพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยา วานร ลวงจระเข้หนีพ้นอันตรายได้

๓. สูงสูมารชาดก

เป็นการปรารภเรื่องของผู้ไม่มีปัญญา ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยา วานร ร่างกายใหญ่ เมียจะเข้เห็นแล้วก็พ่ท้องอยากกินเนื้อหัวใจของลิง จะเข้าผู้ผู้จึงออกอุบายหลอกจะเข้าว่าจะพาไปกินผลไม้อีกฟากของแม่น้ำ ลิงหลงเชื่อขึ้นหลังจะเข้ มาถึงกลางแม่น้ำก็จมลง ลิงรู้ว่าถูกหลอกจึงกลับลวงว่าตนเองเอาหัวใจแขวนไว้ที่ต้นมะเดื่อ ให้จะเข้ไปเอาที่นั่น เมื่อจะเข้พาไปที่ต้นมะเดื่อ ลิงก็กระโดดขึ้นต้นมะเดื่อไป

๔. วานรชาดก

เป็นการปรารภเรื่องผู้รู้เท่าถึงเหตุการณ์ และเอาตัวรอดได้ โดยอดีตชาติพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร จะเข้หลอกไปถึงกลางน้ำแล้ว คิดอุบายเอาตัวรอดได้

๕. กภาพานุชาดก

เป็นการปรารภเรื่องผู้เป็นบัณฑิตยอมไม่ยึดมั่นในลาภสักการะ ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานรเผือก สั่งสอนน้องชายไม่ให้ยึดติดเมื่อต้องเสื่อมลาภ

๖. จุลลันนทียชาดก

เป็นการปรารภผลของกรรมดีกรรมชั่ว โยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร สละชีวิตแทนมารดา ถูกพรานฆ่าตายพร้อมมารดาและน้อง ผลกรรมชั่วของพรานจึงถูกแผ่นดินสูบ

๗. ครหิตชาดก

เป็นการปรารภมนุษย์เรื่องผู้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร ได้ไปอยู่กับมนุษย์แล้วเขาเรื่องลามกของมนุษย์ไปเล่าให้พวกวานรฟัง แต่ฝูงวานรก็ไม่อยากฟังความชั่วร้ายของมนุษย์

๘. ดินทุชาดก

เป็นการปรารภถึงพระปัญญาของพระบรมศาสดา โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร พาบริวารไปกินผลมะพลับ ถูกพวกมนุษย์ล้อมไว้ พระยาวานรผู้มีปัญญาได้ปลอมบริวารไม่ให้กลัว เพราะหลานที่เป็นเสนาวานรจะต้องมาช่วยให้พ้นภัย

๙. ตโยธัมมชาดก

เป็นการปรารภถึงความพยายามจะฆ่าพระบรมศาสดาของพระเทวทัต โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานรลูกของพญาวานรเทวทัต แม่ไปแอบคลอดที่อื่น เพราะพอกแล้วว่าลูกจะแย่งคุมฝูง จึงฆ่าลูกตายหมด เมื่อพบลูกก็แกลังกอดรัดจะให้ตาย แต่ลูกมีกำลังมากกว่า จึงคิดจะให้ผีเสื่อน้ำมาแทน โดยให้ลูกไปเก็บบัวในสระที่มีผีเสื่อน้ำ ลูกแสดงธรรมแก่ผีเสื่อน้ำจนพอใจ จึงเก็บบัวเดินไปส่งให้พ่อวานรเห็นดังนั้นก็แค้นจนหัวใจแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงสิ้นชีวิต

๑๐. นพป่านชาติก

เป็นการปรารภเรื่องลำไม้ซ้อที่เป็นของประหลาดตรงที่ทะลุตลอดทั้งปล้อง ซึ่งเกิดจากการอธิษฐานของพระบรมศาสดาในอดีต โดยพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร คุมบริวารไปหากินในป่า วันหนึ่งไปถึงสระโบกขรณีมีผีเสื้อน้ำคูดอยู่ คอยจับสัตว์ที่ลงไปกินน้ำในสระ ด้วยการตั้งจิตอธิษฐานของพระโพธิสัตว์ ทำให้ต้นอ้อทะลุตลอดปล้องและนำมาใช้คูดน้ำขึ้นจากสระ บริวารทั้งหลายก็รอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของผีเสื้อน้ำ

๑๑. มหากปิชาติก (เรื่องที่ ๑)

เป็นการปรารภถึงคุณธรรมของหัวหน้า โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร ถูกพระเจ้าพาราณสีล่อมไว้ ยอมสละชีวิตทอดตนเป็นสะพานให้บริวารเดินข้ามไปจากที่ล่อมนั้น และได้สั่งสอนพระราชานให้เสียสละเพื่อราษฎร แล้วถึงกาลกิริยา

๑๒. มหากปิชาติก (เรื่องที่ ๒)

เป็นการปรารภถึงผลบาปของผู้ทำร้ายผู้มีคุณ โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานร ได้ช่วยพราหมณ์ผู้หนึ่งที่ตามหาโคจนหลงทางในป่านิมพานต์ อดอาหารถึง ๗ วัน ต่อมาไปเจอต้นมะพลับ จึงขึ้นไปเก็บผลมารับประทาน แล้วพลัดตกลงไปอยู่ในเหวถึง ๑๐ วัน วานรช่วยพราหมณ์นั้นขึ้นมาได้ก็หลับเพราะเหนื่อยมาก พราหมณ์กลับประทุษร้าย เอาก้อนหินทุ่มศีรษะวานรขณะกำลังหลับ ทำให้วานรบาดเจ็บ วานรกล่าวตำหนิพราหมณ์แล้วพาออกจากป่า แต่ด้วยบาปกรรมของพราหมณ์จึงกลายเป็นโรคเรื้อนพุพอง เป็นมนุษย์เปรตเสวยทุกขเวทนาและถูกแผ่นดินสูบ

๑๓. กปิชาติก (เรื่องที่ ๑)

เป็นการปรารภเรื่องแผ่นดินสูบพระเทวทัต โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานรมีวานรเกรไปถ่ายรดศีรษะปูโรหิต พระยาวานรจึงพาบริวารที่เชื่อฟังไปอยู่ที่อื่นเพราะที่นี่มีผู้จองเวรไว้ บริวารที่ไม่เชื่อถูกปูโรหิตแก้แค้นด้วยการเอาธนูไต่ยิงเพราะต้องการมันเหลวไปรักษาช้างที่ถูกไฟไหม้

๑๔. กปิชาติก (เรื่องที่ ๒)

เป็นการปรารภเรื่องเข้าใจว่าวานรเป็นฤๅษี โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส สอนบุตรให้รู้เท่าทันวานรที่ห่มจีวรปลอมตัวเป็นฤๅษี จะเข้ามาขอฝังไฟ

๑๕. ทูพภิกษุมักกภูษาดก

เป็นการปรารภเรื่องการคบคนชั่วเป็นมิตร โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานหมณ์ ให้นานน้ำแก่วานร แต่วานรกลับถ่ายอุจจาระรดศีรษะ

๑๖. มหิษชาดก

เป็นการปรารภเรื่องวานรกับกระเบื้อง โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระเบื้อง ถูชนดิตรรม ไม่โกรธวานรที่มาทำทูลจารต่าง ๆ ภายหลังวานรไปทำแก่กระเบื้องอื่นบ้าง จึงถูกกระเบื้องนั้นขวิดตาย

๑๗. กัจฉปชาดก

เป็นการปรารภเรื่องการแข่งขันของอำมาตย์สองคน โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานหมณ์ออกบวชเป็นฤๅษี มีวานรลามกมาทำทูลจารต่าง ๆ กัดทอนได้ ภายหลังกลับช่วยวานรจากการถูกเต่างับองคชาติให้พ้นจากทุกข์ได้

๑๘. โกมาริยปุตตชาดก

เป็นการปรารภเรื่องภิกษุผู้ไม่สำรวม ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโกเรียดาบสได้สั่งสอนพวกวานรซึ่งมีกิริยาคึกคะนองให้กลับกลายเป็นสัตว์ที่มีกิริยาเรียบร้อย

๑๙. อาทิจจุบัญญัติชาดก

เป็นการปรารภเรื่องภิกษุหลอกลวงรูปหนึ่ง โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานหมณ์ออกบวชเป็นฤๅษีเจ้าคณะ กล่าวติเตียนสิ่งปลอมตัวเป็นผู้ถือศีล

๒๐. กุฎิทุสกชาดก

เป็นการปรารภเรื่องภิกษุหนุ่มผู้เฝ้าบรรณศาลาของพระมหากัสสปเถระ โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกขมิ้น ติเตียนวานรผู้ไม่ใช่ปัญญาคิดอ่านทำรังอยู่ และมีจิตใจไม่มั่นคง

๒๑. สสบัณฑิตชาดก

เป็นการปรารภเรื่องผู้สละชีวิตเป็นทาน ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระต่าย อาศัยในป่าพร้อมสัตว์ทั้งสาม คือ ลิง สุนัขจิ้งจอก และนาก ตั้งมั่นในอุโบสถศีล วันหนึ่งตั้งใจว่าพรุ่งนี้เป็นวันพระ เมื่อหาอาหารได้จะทำทานแก่ผู้มาขอ รุ่งขึ้นนากได้ปลา สุนัขจิ้งจอกได้เนื้อยาก ลิงได้พวงมะม่วง กระต่ายไม่ได้อะไรเลย จึงตั้งใจให้เนื้อตนแก่ผู้มาขอ ทำวสัถกะแปลงร่างลงมาขออาหาร กระต่ายสลด

ชนให้สัตว์น้อยที่อาศัยร่างของตนอยู่ออกไป ก่อนจะโดดเข้ากองไฟ ทำวสัฏกะจึงช่วยกระต่ายแล้วให้พรด้วยการเขียนกระต่ายไว้ในดวงจันทร์

๒๒. ติตติรชาดก

เป็นการปรารภการไม่ได้เสนาสนะของพระสารีบุตร แสดงถึงการไม่มีความเคารพยำเกรงกันในหมู่ภิกษุสงฆ์ ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกกระทา อาศัยที่ต้นไทรใหญ่แห่งหนึ่ง พร้อมด้วยสหายคือวานรและช้าง ทั้งสามคิดกันว่าผู้ใดอาวโสที่สุด นกกกระทาและวานรถามช้างก่อนว่า รู้หรือไม่ว่าต้นไทรนี้มีตั้งแต่เมื่อใด ช้างว่าเมื่อเป็นลูกช้างก็เห็นต้นไทรสูงเท่าขาแล้ว ส่วนวานรตอบว่า เมื่อยังเป็นลูกวานรสามารถนั่งกัดกินยอดไทรนี้ได้ นกกกระทาตอบว่า ตนเป็นผู้ไปกินลูกไทรที่อื่นแล้วมาถ่ายมูลไว้ที่นี้ วานรและช้างจึงทำความเคารพนกกกระทาผู้มีอาวโสกว่าใคร

๒๓. ภิสกชาดก

เป็นการปรารภถึงภิกษุผู้กระสันรูปหนึ่ง โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์มหาศาล ชื่อมหากาญจนกุมาร พาน้องชาย ๖ คนและน้องสาว ๑ คน ทาสและทาสี ๒ คน ไปบวชเป็นดาบสและดาบสสินี กล่าวคำสาบานโทษกามคุณ วันหนึ่งพระโพธิสัตว์ผู้เป็นดาบสพี่ใหญ่ไม่ได้ฉันเหง้าบัว ด้วยมีผู้ลักไปซ่อนไว้ แต่ทุกคนก็ปฏิเสธว่าผู้บวชนั้นยอมจะไม่ลักเหง้าบัวอย่างเด็ดขาด ผู้ที่ลักคือทำวสัฏกะเสด็จลงมาลงใจคนทั้งหมด ขณะนั้นมีผู้อยู่ป่าได้มาฟังธรรมด้วย ๓ รายคือ ยักษ์ ช้าง และวานร ต่างก็ร่วมแสดงความสุจริตด้วย ทำวสัฏกะเกิดความนับถือในพระดาบส จึงถวายสักการะ

๒๔. อหิตุณทิกชาดก

เป็นการปรารภเรื่องภิกษุแก่รูปหนึ่ง โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าขายข้าวเปลือกหมองูคนหนึ่งนำเอาวานรมาฝากไว้ แล้วไปเล่นมหรสพเสีย ๗ วัน พ่อค้าได้ให้โอวาทแก่วานร ครั้นหมองูกลับมาได้เขียนตีวานร และพาไปผูกไว้ที่ต้นไม้ วานรหนีไปได้ หมองูกล่าวล่อลวงจะจับวานร วานรกล่าวตัดพ้อแล้วหนีไป

๒๕. มหาสารชาดก

เป็นการปรารภเรื่องพระอนานทเถระช่วยให้พระราชาได้แก้วมณีคืนด้วยอุบาย โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์บัณฑิต ออกอุบายตามหาผู้ขโมยสร้อยมุกดาหารของพระเทวีไป โดยทำเครื่องประดับจากยางไม้ใส่ให้นางวานรตัวหนึ่ง นางวานรที่ขโมยสร้อยไปก็ใส่ออกมาอวดบ้าง พระเทวีจึงได้สร้อยคืน

๒๖. สาลกชาดก

เป็นการปรารภเรื่องการคบคนชั่วเป็นมิตร ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าขายข้าวเปลือก รับฝากวานรราชของหมองูไว้ เพราะหมองูไปดุมหรสพ หลังจากนั้นก็มารับวานรตัวนี้กลับไปแต่ทำทารุณกรรม พอมีโอกาสวานรจึงหนีไป

๒๗. อุทุมพรชาดก

เป็นการปรารภเรื่องภิกษุหลอกเอาวิหารของผู้อื่นมาเป็นของตน ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นวานรหนุ่มถูกวานรแก่หลอกให้กินลูกมะเดื่อ แล้วชิงเอาที่อยู่ของวานรหนุ่มเสีย

๒๘. อารามทุสกชาดก (ส่วนวนที่ ๑)

เป็นการปรารภเรื่องเด็กชาวบ้านคนหนึ่ง เป็นคนโง่เขลา เมื่อเวลาจะรดน้ำต้นไม้ ต้องถอนต้นไม้ขึ้นดูรากก่อนจึงรดน้ำ ซึ่งในชาติก่อนเด็กคนนี้ก็เคยทำอย่างนี้มาแล้ว โดยพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิต ได้เห็นฝูงวานรรดน้ำต้นไม้ ต้องถอนรากขึ้นมาดูก่อนจะรดน้ำ เพื่อเป็นการประหยัดน้ำ ทำให้ต้นไม้ตายหมด

๒๙. อารามทุสกชาดก (ส่วนวนที่ ๒)

เป็นการปรารภความไม่มีปัญญาของวานร ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกุลบุตรชาวเมืองพาราณสี ตีเตียนพวกวานรที่ถอนต้นไม้เพื่อเอาขึ้นมาดูรากเสียก่อน แล้วจึงรดน้ำเพราะเกรงจะเสียน้ำมาก

๓๐. ปุฏทุสกชาดก

เป็นการปรารภเรื่องผู้ชอบทำลาย โดยในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานมณี เห็นวานรร้อยแย่งหน่อไผ่ของนายอุทธานบาล ซึ่งเข้าใจว่าวานรจะเก็บไผ่ไม่ให้ดีกว่าก่อน แต่วานรกลับบอกว่าตระกูลของเขาทำให้ดีไม่ได้ ได้แต่รื้อแย่งอย่างเดียว

๓๑. มัทกกุชาดก

เป็นการปรารภเรื่องภิกษุหลอกหลวงรูปหนึ่ง ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานมณีออกบวชเป็นฤๅษี มีวานรป่าห่มจีวรปลอมตัวเป็นมาณพน้อยเข้าไปในศาลจะฉิงไฟ แต่ถูกจับได้จึงไล่ไป

ข. ปัญญาสชาดก

ปัญญาสชาดก เป็นหนังสือที่แต่งในล้านนา เป็นภาษาบาลีล้วน ซึ่งแปลมาจากนิยายพื้นบ้านต่างๆที่เล่ากันมาในภาษาไทย บางเรื่องก็ผสมกับนิยายต่างประเทศ^๓ มีการวางรูปแบบคล้ายกับอรรถกถาสชาดก คือมีการดำเนินเรื่องตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ ชั้นที่ ๑ ปัจจุบันวัตถุ คือการกล่าวถึงเหตุการณ์ในปัจจุบัน อันเป็นสาเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงหยิบยกเรื่องราวมาแล้วว่าเคยเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นมาก่อนแล้วในอดีต ชั้นที่ ๒ อดีตวัตถุ คือ เรื่องราวในอดีตที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดง ชั้นที่ ๓ คาถา คือ ร้อยกรองภาษาบาลีที่ประกอบอดีตวัตถุ และชั้นที่ ๔ สโมธาน หรือประชุมชาดก คือ การระบุว่าบุคคลใดในอดีตวัตถุกลับชาติมาเกิดเป็นบุคคลใดในชาติปัจจุบัน เรื่องที่มีบทบาทตัวละครที่เป็นลิงปรากฏมี ๓ เรื่อง ดังนี้

๑. สุวรรณกัจจปชาดก

นำมาจาก **ปัญญาสชาดก**. (ม.ป.ท. : ศิลปบรรณาคาร, ๒๔๙๙), หน้า ๔๑๐-๔๔๖. เรื่องย่อมีดังนี้

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงปรารภถึงเศรษฐีผู้หนึ่ง ขอลูกคนเข็ญใจมาเลี้ยง ญาติผู้มีปัญญาห้ามไว้ว่าเป็นคนใจบาปจึงเกิดมาในตระกูลต่ำ แต่เศรษฐีไม่เชื่อ ต่อมาลูกเลี้ยงก็ทำโจรกรรมจนต้องราชทัณฑ์ ทาสทั้งหลายพากันขนสมบัติหลบหนีไปสิ้น เศรษฐีสองตัวเมียจึงกลายเป็นคนยากจนเที่ยวภิกขาจารไปเรื่อยๆ และกาลก่อนก็เคยเป็นเช่นนี้ คือ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเต่าทอง ได้เป็นลูกบุญธรรมของตายายคู่หนึ่ง และเตือนให้รู้ถึงน้ำท่วม สองตายายจึงทำแพอาศัยในระหว่างน้ำท่วม เต่าทองเตือนว่าหากเป็นสัตว์มาขออาศัยก็ให้อยู่ แต่ถ้าเป็นมนุษย์จงอย่าให้อยู่ เพราะมนุษย์ปากพูดอย่างหนึ่ง แต่ใจคิดไปอย่างหนึ่ง ต่อมาตายายรับ ลิง งู เสือ และอำมาตย์คนหนึ่งขึ้นมาอาศัยบนแพของตน แม้เต่าทองพระโพธิสัตว์เตือนตายายว่าอย่ารับมนุษย์มาอาศัยบนแพ ตายายก็ไม่เชื่อ ต่อมาเมื่อน้ำแห้ง ตายายไปเยี่ยมสัตว์ทั้งสาม ต่างก็นำของขวัญมามอบให้ตายาย ลิงนำผลไม้มาให้ งูเอาแก้วมณีมาให้ เสือนำสุกรพานำเนื้อมาให้และยังนำเตียบทองของพระราชินีซึ่งได้มาจากราชบุรุษที่ตนกัดตายามอบให้ด้วย ต่อมาเกิดข้าวยากหมากแพง อำมาตย์จึงไปขออาศัยกับตายาย ได้เห็นเตียบทองก็จำได้ จึงไปทูลต่อพระราชินีว่าหาตายายว่าฆ่าราชบุรุษและขโมยเตียบทอง สองตายายถูกจำขัง ระลึกถึงงูเห่า งูเห่ารู้ความก็มาช่วยตายายโดยพันพิษใส่จักขุของพระราชินีจนตาบอด และมอบยารักษาไว้ให้ตายาย ตายายสามารถรักษาจักขุของพระราชินีให้หาย และเล่าเรื่องราวให้พระราชินีฟัง พระราชินีจึงประทานรางวัลให้ และให้อำมาตย์ไปเป็นทาสของตายาย

^๓ ศักดิ์ศรี แยมันดดา, **วรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทย** (กรุงเทพฯ: สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมันดดา ม.ป.ช., ม.ว.ม., ต.จ.ว. ณ วัดโสมนัสวิหาร วันอาทิตย์ที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑.

๒. เทวันธชาดก

นำมาจาก **ปัญญาสชาดก.** (ม.ป.ท. : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๙๙), หน้า ๔๔๖-๕๓๓. เรื่องย่อมีดังนี้

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า เคยมีพระราชากาลิกองค์หนึ่ง มีพระราชโอรสนามว่าเทวันธกุมาร ซึ่งเป็นพระบรมโอรสองค์โตมาจตุติ ต่อมาพระเจ้ากาลิกราชถูกยักษ์จับกิน ยักษ์ได้แปลงร่างเป็นพระเจ้ากาลิกราช กลับวังแทน ม้าของพระเจ้ากาลิกราชบอกความจริงแก่เทวันธกุมารและน้องสาวคือจันทเทวี ทั้งสองจึงหนีเข้าป่าพร้อมด้วยม้า ต่อมาม้าถูกยักษ์ฆ่าและกินหัวไป ท้าวสักกะนำหัตถ์ราชสีห์มาต่อและชุบให้ฟื้น พร้อมทั้งให้พรวิเศษแก่เทวันธกุมาร สองพี่น้องไปอาศัยอยู่ ณ เมืองร้างแห่งหนึ่งซึ่งผู้คนถูกกอินทรีจับกินหมด จันทเทวีพบพระอภัยราชกุมารซ่อนอยู่ในกลองใบใหญ่ จันทเทวีอยู่ร่วมกับพระอภัยราชกุมารจนตั้งครรภ์ ทั้งสองกลัวเทวันธกุมารจะรู้จึงคบคิดกันกำจัด โดยจันทเทวีแสวงขอพี่ชายให้ไปเอาสิ่งที่ต้องประสงค์ในที่อันตรายมาให้ หวังว่าเทวันธกุมารจะได้รับอันตรายถึงตาย ครั้งแรกให้ไปเอาอ้อยป่าหิมพานต์ที่ฝูงลิงตัวใหญ่เท่ากระบือเผ่าอยู่ แต่ฝูงลิงสลบด้วยเสียงตวาดของม้า เทวันธกุมารช่วยหาน้ำมารดให้ลิงฟื้น และได้ฝูงลิงเป็นบริวาร พร้อมยกป่าอ้อยให้ ต่อมาจันทเทวีให้ไปเอาน้ำผึ้งซึ่งมีฝูงหมีดุเผ่าอยู่ แต่ฝูงหมีตายด้วยเสียงแผดของม้า เทวันธกุมารชุบชีวิตหมี และได้หมีเป็นบริวาร อีกครั้งหนึ่งให้ไปเอาดอกบัวในสระซึ่งมีกุมภกัณฑ์สี่ตนเผ่า เทวันธกุมารได้แสดงธรรมให้กุมภกัณฑ์ฟัง และได้กุมภกัณฑ์เป็นบริวาร สุดท้ายอภัยราชกุมารลงมือฆ่าเทวันธกุมารเอง แต่เทวดามาช่วยไว้ เทวันธกุมารพบอภัยราชกุมารจึงรู้เรื่องทั้งหมดแต่ไม่โกรธและให้อภัยทั้งสอง ต่อมาเทวันธกุมารไปผจญยักษ์ที่กินพระบิดาแก้แค้น แล้วออกเดินทางเสาะหานางซึ่งจะมาเป็นภรรยา พระดาบสแนะนำไปยังนครโกสัย ที่มีพระราชธิดาสวรรณเกสร เทวันธกุมารพบราชธิดาและพานางประทับบนหลังม้าเหาะหนีไป ขณะเดินทางสวรรณเกสรถูกยักษ์นิโบายตีก็ร้องไห้จนสลบไปแล้วแปลงตัวแทน แต่เทวันธกุมารสงสัยในกิริยาที่แปลกไป เทวดามอบอกให้ เทวันธกุมารประกาศหาสตรีผู้สามารถแสดงธรรมให้ฟัง มีสวรรณเกสรคนเดียวที่ทำได้จึงได้พบกัน นางยักษ์นี้ถูกจับแต่ได้รับการอภัย โดยยกนางให้เป็นภรรยาของยักษ์กุมภกัณฑ์ทั้งสิ้น

๓. สุบินชาดก

นำมาจาก **ปัญญาสชาดก.** (ม.ป.ท. : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๙๙), หน้า ๕๓๓-๕๙๑. เรื่องย่อมีดังนี้

พระบรมศาสดาปรารถถึงผู้ที่สั่งสมบุญไว้ จะได้สิ่งใดๆสมตามความประสงค์ ดังอดีตนิทานมีว่า ทารกผู้หนึ่งถูกทิ้งไว้ พระเถระนำไปถวายให้พระราชาและให้นามทารกว่า สุบินกุมาร สุบินกุมารได้บรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ต่อมาสุบินกุมารฝันและได้รับคำทำนายว่าจะได้ราชสมบัติ พระราชาจึงให้สีสุบินกุมารและนำไปขัง วันหนึ่งพระราชาพบพวงมาลัยลอยน้ำมา สั่งให้

อำมาตย์สี่บาทสตรีผู้เป็นเจ้าของพวงมาลา อำมาตย์ผู้จากพระยาวานรเผือกกว่าคือ พระราชธิดาประทุมาวดี แห่งไข่มรุฑู จึงจัดทัพไปไข่มรุฑู แต่ถูกตีพ่ายกลับมา สุนิบกุมารถูกส่งไปไข่มรุฑูให้ใช้ปัญญาหานางประทุมาวดีกลับมาให้ได้ สุนิบกุมารพบพระยาวานรเผือกตัวหนึ่งและทำไมตรีกัน พระยาวานรให้บริวารนำผลไม้จากพระราชอุทยานมาให้บริโภค และให้ไปหักกิ่งไม้มาปูลาดรองให้พระโพิธัสต์วันอน พร้อมทั้งบอกให้รอในพระราชอุทยาน แล้วจะได้พบนางประทุมาวดี สุนิบกุมารเมื่อได้พบพระราชธิดาก็รักใคร่ พระราชธิดาทดสอบปัญญาของสุนิบกุมารโดยแสดงกิริยาท่าทางต่างๆให้สุนิบกุมารไปพบ สุนิบกุมารกลับมาเล่าให้พญาวานรฟัง พญาวานรคิดว่าสุนิบกุมารจะต้องพบอันตราย จึงเตรียมเรือและอาหารไว้ให้ สุนิบกุมารไปขออาศัยกับยายแก่เฝ้าราชอุทยาน และเข้าไปหานางประทุมาวดี ได้นางเป็นภรรยา จากนั้นนางหนีขึ้นเรือ แต่ขณะที่สุนิบกุมารยังไม่ได้ขึ้นเรือ อำมาตย์ก็ออกเรือพานางประทุมาวดีไป สุนิบกุมารอยากตามไปแก้แค้น พญาวานรจึงแนะนำให้สุนิบกุมารไปเอาของวิเศษจากที่ต่างๆ และกลับไปทำศึกกับพระราชานางโกสุมพิผู้เคยคิดร้ายตน และชิงนางประทุมาวดีกลับมาได้

ค. ชาตคพื้นบ้าน

ชาตคพื้นบ้าน คือ ชาตคนอกนิบาตที่นอกเหนือไปจากปัญญาสชาตค เนื้อเรื่องมักกล่าวว่ามีตัวละครเอกคือพระโพิธัสต์วที่จะไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต มีทั้งหมด ๓ เรื่อง ดังนี้

๑. เจ้าสุตสนา

เป็นนิทานลือ ผู้เล่าคือ พ่อใหม่กร แก้วคำแพง อยู่บ้านหนองลือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ รวมอยู่ในหนังสือ **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**. เวนีย์ เพลงเออ, รวบรวม. (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สยามคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๐๘-๑๑๒. เรื่องย่อมีดังนี้

สองผู้เมียไปหาปู ปลาแม่เลี้ยงลูกชาย เมื่อลูกโตขึ้นห้ามพ่อแม่ไม่ให้ไปหาปูปลาอีก พ่อโมโหจึงไล่ลูกออกจากบ้าน พระอินทร์ได้เนรมิตเป็นยาพิศมดกลงตรงหน้าเขาก็เก็บไว้ ต่อมาก็เนรมิตเป็นพญาวอกนอนตายอยู่ ชายคนนี้จะเอาปลาใส่ปากพญาวอก พญาวอกก็หายดังเดิม ทั้งสองกลายเป็นเพื่อนรักกัน ต่อมาเดินทางไปพบพระฤๅษีซึ่งสอนวิชาต่างๆให้ วันหนึ่งชายผู้นี้ต้องการเดินทางต่อจึงฝากพญาวอกไว้กับพระฤๅษี วอกบอกว่าเมื่อใดชายนี้ต้องการความช่วยเหลือให้ถึง ตนก็จะไปช่วยเหลือ ระหว่างเดินทางชายผู้นี้ไปนอนใต้ต้นมะพร้าวซึ่งมีลูกมะพร้าวสีเขียวใหญ่เพียงใบเดียว ชายผู้นี้อยากได้จึงนึกถึงพญาวอก พญาวอกไปช่วยเอามะพร้าวลงมาให้แล้วก็ลากลับ ต่อมาระหว่างทางพระอินทร์เนรมิตเป็นอีกา ๒ ตัวคุยกัน ทำให้ชายหนุ่มอยากรู้ว่ามီးอะไรอยู่ในมะพร้าว เมื่อผ่าออกมาก็พบนางหนึ่ง

อยู่ในนั้นและได้เป็นเมีย ทั้งสองไปถึงปากถ้ำแห่งหนึ่งแล้วกลับไป พญายักษ์ลักเอานางไป แต่เข้าใกล้ไม่ได้ ชายหนุ่มออกติดตาม พระอินทร์เนรมิตเป็นคนแก่จูงม้า และมอมม้า ดาบสเหล็กนัย (ดาบวิเศษ) เกือกป่าดำ (รองเท้าบิน) มโหคำ (หมวกทองคำ) และ สอนคาถาอีกสามบทให้ชายผู้นี้ ชายผู้นี้จึงขี่ม้าเหาะไปยังเมืองยักษ์ แล้วเสกนกแลนำหนังสือไปให้นาง พญายักษ์เห็นเข้าจึงสังหารยักษ์ออกรบแต่แพ้ และพญายักษ์ก็ถูกชายผู้นั้นฆ่าตาย ชาวเมืองจึงอัญเชิญให้ครองเมืองยักษ์แทน และมอบนางยักษ์ชื่อนาง จันทรหวดิ ให้อีกคนหนึ่ง อีกสามเดือนชายผู้นี้กับเมียทั้งสองก็ออกเดินทางต่อ ระหว่างทางถูกยักษ์จับไปทำแข่งนที (แข่งฤทธิ์) ยักษ์แพ้จึงมอบเมืองพร้อมนางยักษ์ ประภาวดี ให้อีกคนหนึ่ง ต่อมาชายผู้นี้กับเมียทั้งสามก็ออกเดินทางต่อ ถึงเมืองพาราณสี ก็นำเมียทั้งสามซ่อนไว้ในป่าแล้วเข้าไปเที่ยวเมือง ได้ลักลอบไปมาหาสู่กับนางปิมปา ลูกพญาเจ้าเมือง เมื่อพญาเจ้าเมืองรู้ก็โกรธ นำทหารออกรบ นางจันทรหวดิและประภาวดีช่วยรบกับทหารและฆ่าเจ้าเมืองพาราณสีตาย ชายผู้นี้กับเมียทั้งสี่เดินทางต่อไปถึงป่านิมพานต์ เห็นนางทร (กินรี) ทั้ง ๗ เล่นน้ำจึงนำเครื่องแต่งกายไปซ่อน นางทั้ง ๗ จึงยกนางอุทุมพร ผู้น้องให้แลกกับเครื่องแต่งกาย ต่อมาพบเมืองร้างมีบ่อเงินบ่อทองก็คิดสร้างเมืองใหม่ พระอินทร์มาช่วยสร้างให้ในหนึ่งคืน เมื่อเป็นเจ้าเมืองก็ได้ให้ทานแก่ชาวเมืองที่ยากจน ฝ่ายพ่อแม่เดินทางมาเมื่อได้รับทองคำก็กลายเป็นทราย เสื้อผ้าก็กลายเป็นใบตองแห้งไปหมด เจ้าเมืองให้เสนานำทั้งสองไปหา ก็รู้ว่าเป็นพ่อแม่ แต่ทั้งสองบอกว่าไม่มีลูกสักคน เจ้าเมืองอับอายจึงให้ไล่ออกนอกเมือง เมื่อผิวเมียออกนอกเมืองก็ถูกรรณีสืบทั้งสองคน

ด้วยอานิสงส์นี้ ชายผู้นี้จึงได้เกิดมาเป็นพระพุทธเจ้า ชายแก่ผู้พ่อเกิดเป็นพระเจ้าสุทโธทนะ หญิงแก่เกิดเป็นนางสิริมหามายา ส่วนนางปิมปา เกิดมาเป็นนางพิมพา

๒. อะลอมดสัม

เป็นนิทานไทยใหญ่ ผู้เล่าคือ พ่อเผ่ากร ส่างส่วย รวมอยู่ในหนังสือ **ด้วยปัญญาและความรัก** นิทานชาวเมืองเหนือ, เวหน์ เพลงเออ, รบรววม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๓๔-๒๓๕. เรื่องย่อมีดังนี้

พ่อค้าวัวจ้งคนมาเลี้ยงวัว คนเลี้ยงวัวไปช่วยมดสัม (มดแดง) ทำรัง มดสัมแปลงเป็นหญิงสาวมาเชิญไปที่บ้าน พบคนแก่ในบ้านบอกว่าให้ไม่พูดอะไรเลย ๗ วันจะรู้ภาษาสัตว์ ถึง ๖ วัน พ่อค้าวัวยกวัวให้ ๕ ตัว ครบ ๗ วันก็รู้ภาษาสัตว์ และเดินทางไปกับวัว ได้ยินวัวพูดว่ามีเงินซ่อนใต้กองไฟที่ก่อไว้ เขาเอาเงินให้พ่อค้าวัวเพื่อใช้หนี้และให้แม่ ตนเองก็เอาเงินเดินทางไปหาเพื่อน ระหว่างทางพบคนแก่ใช้ควายแก่ไถนา ได้ยินควายแก่กล่าวว่ามีเงินซ่อนอยู่ใต้กองไฟ จึงซื้อควายไปปล่อยป่า ถึงหมู่บ้านหนึ่งเห็นคนได้พญาลิง ลิงบอกว่าถ้าอยากได้เงินจะบอกให้ เขาจึงซื้อลิง ลิงให้ทอง ๑,๐๐๐ ชั่ง เขาเดินทางต่อและซื้อเต่าไปปล่อย เต่าก็ให้เงินทองแก่เขา เดินทางถึงบ้านเพื่อน เพื่อนกับเมียจะฆ่าแม่ไก่มาเลี้ยง

ไก่อื่อกุฑทุกตัว ๗ ตัวมาสอนก่อนตาย เขาขอซื้อไก่อื่อกุฑและบอกไม่ให้ฆ่า แต่เพื่อนไม่ยอม เขาจึงกลับบ้าน ฝ่ายเพื่อนเมื่อเอาไก่อื่อกุฑมาต้ม ลูกทั้ง ๗ ตัวก็โดดตามแม่มันไป น้ำมันไก่อื่อกุฑทำให้เกิดไฟไหม้บ้านและไหม้สอง ผัวเมียตายทั้งคู่

๓. พลสังฆราชาดก

เป็นชาดกพื้นบ้านของล้านนา เรื่องย่อมาจาก อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา**, หน้า ๖๑๔-๖๑๕. ดังนี้

ชายชื่อชวณสุญญอยู่กินกับนางอมรา มีบุตรชายชื่อคิดเสลโยธา คิดเสลโยธามีเมียเป็นนางกิน นรีเจ็ดนางมีลูกชายเจ็ดคน ลูกชายเจ็ดคนได้ภรรยาคนเดียวมีลูกชายชื่อพหุปีตา นอกจากนี้ชวณสุญญมีลูกชายกับนางราชสีห์ชื่อสีหคติ ต่อมาสีหคติมีลูกชายชื่อวรกิตติกา วรกิตติกาได้อภิเษกเป็นกษัตริย์ มีโอรสองค์โตชื่อไปกขรพัต พระราชาไปกขรพัตได้นางมธุรจิตตาเป็นชายา ต่อมาพญาไปกขรพัต สิ้นพระชนม์ เสนาเป็นขบถ นางมธุรจิตตานี้ไปคลอดโอรสคือสุวรรณพรหมาในป่าโดยมีช้างและลิง ช่วยดูแล และมีตายายคู่หนึ่งมาช่วยดูแลอีก ต่อมาตายายพา कुमारโพธิสัตว์ไปอยู่เมืองกุสมพนคร ได้ แต่งงานกับนางปทุมมาและนางนาลิกา แล้วได้เป็นกษัตริย์

ง. นิทานอิงพุทธประวัติ

นิทานอิงพุทธประวัติ คือ นิทานที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้า บางเรื่องมาจากพุทธประวัติ บางเรื่องก็มาจากจินตนาการของชาวบ้าน หลายเรื่องมักเป็นเรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จไปตามที่ต่างๆ อธิบายถึงที่มาของ ชื่อสถานที่หรือสิ่งต่างๆในเมืองไทย^๕ พบ ๑ เรื่อง ได้แก่

๑. **วอกไข่หิน** เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องคล้ายกับตอนต้นเรื่องของวรรณคดีจีนเรื่อง **ไซอิ๋ว** พบ ๔ จำนวน ได้แก่

- วอกตะไคร้หิน

เป็นนิทานของไทยลื้อ ตำบลหยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย ผู้เล่า คือ นายแสน หงส์ คำ รวมอยู่ใน **ตำนาน รอดเหตุภัย, วรรณกรรมไทยลื้อ**, (เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๕๔ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๗), หน้า ๖๖-๗๒. เรื่องย่อมีดังนี้

^๕ ประคองนิมมานเหมินท์, **นิทานพื้นบ้านศึกษา** (กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๕.

มีผลลูกหนึ่งข้างในกลวง พระสาวกทั้งหลายได้นำธรรมของพระพุทธเจ้าเขียนลงในใบลานใส่ลงในนั้น หลังจากนั้นใบลานก็เกิดเป็นวอกตะไคร่หิน หลังจากอยู่ในนั้นสิบเดือน หินก็แตกออกเป็นวอกขาว มีฤทธิ์ขนาดแหงนขึ้นฟ้าสายตาไปฟาดถูกพระอินทร์ตกแทนไป

วอกนั้นเที่ยวไปในป่า ต่อมาได้ช่วยพาหน่วอกข้ามน้ำไปยังถ้ำคูหาดอกหมากที่อยู่กลางน้ำ พวกวอกจึงยกให้เป็นหัวหน้า วอกนั้นไม่ยอมตาย บริวารบอกให้ไปเมืองชมพูหาพระพุทธเจ้า วอกตะไคร่หินไปถึงเมืองชมพูก็ขโมยเสื้อผ้าของพรานมาสวมใส่ ได้ไปไหว้นบขอศึกษากับพระฤๅษีที่ถ้ำผาคำ พระฤๅษีตั้งชื่อให้ว่า ลำเปา และสอนคาถาสถายให้เป็นลมฟ้าผ่า ให้เป็นไฟไหม้ หกคะเมนไปถึงขอบฟ้าจักรวาล และเนรมิตแปลงเป็นอะไรได้หมดทุกอย่าง ขณะที่พญาวอกไม่อยู่ ยักษ์ก้ำเพือกก็มาจับพวกวอกไปกิน เมื่อพญาวอกลาพระฤๅษีกลับมาเข้าก็โกรธและไปรบกับยักษ์ ยักษ์แพ้ย่อมคืนลูกน้องและยกดาบศรีขรร์ค์ชัยให้ พญาวอกเห็นว่าดาบนี้ยังไม่สมยศ จึงไปเอาค้อนปลอกแก้วที่อยู่เมืองอิศวร ในสะดือน้ำแม่มหาสมุทร พญานาคสู้ไม่ได้ และยังคงมอบเสื้อไหมทองและมงกุฏสวมหัวให้

จากนั้นพญานาคได้ไปฟ้องพระอินทร์ พระอินทร์ให้จุดโลกทั้งสี่มัดพญาวอกไปขุมนรก พญาวอกก็ว่าคาถาให้เชือกขาด แล้วเอาค้อนไล่เทวดา พระอินทร์จึงให้ปัญจสิกขามาบอกว่าจะมอบยศศักดิ์ให้ แล้วให้ไปเป็นคนเลี้ยงม้า ต่อมาเมื่อรู้ว่าตำแหน่งนี้ไม่มียศอะไรพญาวอกก็โกรธกลับมาที่ถ้ำ วอกบริวารจึงตั้งให้เป็น ทิพย์เก่งฟ้า เจ้าใหญ่ผาคำ พระอินทร์ให้เทวดาหลายหมื่นหลายแสนลงมารบ แต่ไม่มีใครเอาชนะวอกตะไคร่หินได้ พระอินทร์จึงให้เชิญไปเวียงอินทร์อีกและมอบเครื่องเทวบุตรให้ พร้อมทั้งแต่งตั้งให้เป็นเจ้าสวนที่สวนหมากหมุ่นทิพย์ หมากเหล่านี้บ้างกินแล้วมิวพรรณดี บ้างกินแล้วเนรมิตได้ทุกอย่าง บ้างกินแล้วไม่ตาย เผาไฟก็ไม่ไหม้ วอกก็ไปกินหมากไม่หมดทุกสวน หลังจากที่เทวดาทั้งหลายพยายามฆ่าพญาวอก แต่ฆ่าอย่างไรก็ไม่ตาย ในที่สุดพระอินทร์จึงให้ไปเชิญพระพุทธเจ้าเมืองชมพูมา โดยมีพระโมคคัลลานมาด้วย เมื่อมาถึงหมู่เทวดาต่างไหว้พระพุทธเจ้า วอกได้ทำพระพุทธเจ้ามาแข่งฤทธิ์ พระพุทธเจ้าบอกว่าหากวอกสามารถกระโดดพ้นปลายมือของพระองค์ จะได้เป็นพระอินทร์ วอกกระโดดไปจนสุดน้ำฟ้าดินหมด เห็นหลักทองห้าเล่ม ก็เขียนชื่อไว้ที่เล่มกลางแล้วกระโดดกลับมา พระพุทธเจ้าบอกว่าวอกยังกระโดดไปไม่พ้นมือ หลักคำห้าเล่มก็คือนิ้วมือของพระพุทธเจ้าเอง แล้วก็คว้ามือลงตกไปตื่นเขา และเนรมิตคอยเพชรภูฏทับไว้ วอกตื่นออกมาหมดทั้งตัว เหลือแขนข้างเดียวติดอยู่ พระเจ้าก็เขียนยันต์ให้พระโมคคัลลานมาสอนวอก พระโมคคัลลานสอนให้ถือศีลห้า บอกว่าหากพ้นโทษไปจะได้เป็นพญาธรรมราชาตนหนึ่ง แล้วก็เหาะกลับไป และยังคงอยู่ที่นั่นจนบัดนี้

- วอกไซ่หิน (ส่วนวนที่ ๑)

เรื่องวอกไซ่หินส่วนวนนี้ เป็นนิทานลือ ผู้เล่าคือ พ่อใหม่กร แก้วคำแพง อยู่บ้านหนองลือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เนื้อเรื่องรวมอยู่ในหนังสือ **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมือง**

เหนือ, เวณิ เพลงเฮอ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๔๔๕-๔๔๙. เรื่องย่อมีดังนี้

มีเขาแสงแก้วสินโรตั้งอยู่กลางดอนใหญ่ มีหมากผาใหญ่กว้างเหมือนบาตรอยู่ หินนี้เป็นสี่เหลี่ยมตั้งสูง ๘ ศอก เป็นที่ที่พระปัจเจกเจ้าไปแสดงธรรมทุกวัน เมื่อแดดออกไข่มุกก็แตกกลายเป็นวอกแก้วตัวหนึ่ง ถึง ๗ วันก็ออกหากินหมากตามบริเวณนั้น ไปถึงถ้ำมีน้ำรอบ เห็นวอกป่าเรียกจึงเข้าไปหา เห็นว่าวอกป่านี้มีลักษณะเหมือนตน วอกเผ่ากล่าวว่ามีถ้ำผาหลวง ในถ้ำมีผลไม้มากมายกับแก้วแสง กำลังหาหัวหน้านำขำมน้ำเข้าไป วอกเผ่าจึงให้วอกอื่นจับหางขำมน้ำ จึงยกให้วอกไข่มุกเป็นเจ้าวอกไข่มุกจัดวอกเป็น ๙ พวก ทำหน้าที่ต่างๆกัน

หลายปีผ่านไปพญาวอกอยากทำงาน จึงไปสำนักฤๅษีบอกว่าอยากมาบวช ฤๅษีถามวอกเผ่าว่าเกิดที่ไหน พ่อแม่ชื่ออะไร ใครบอกมาที่นี่ วอกตอบว่าไม่มีพ่อแม่ แต่เกิดที่ถ้ำผาใจดอกหมาก จากนั้นก็อยู่กับฤๅษี คอยหาอาหารให้ ฤๅษีรักมากจึงถ่ายทอดคาถาให้ บทหนึ่งเป่าให้เป็นไฟ บทหนึ่งเป่าให้ข้าศึกตื่น สาบให้เป็นฝน บทหนึ่งเป่าให้เป็นอะไรก็ได้ตามใจชอบ จากนั้นก็อำลาเดินทางมาพบถ้ำ ชั่วยลึง ๓๐๐ ตัวที่ยักษ์จับมา แล้วขยายตัวใหญ่กว่ายักษ์ ๙ เท่ายักษ์ใช้ไว้ ยักษ์บอกว่ามีเงินค่าได้ทะเล วอกจึงไป และบังคับพญานาคเอาธนูคันธนูอื่นๆไป พญานาคโกรธจึงไปแจ้งพระอินทร์ขอให้เอาวอกลงนรก พระอินทร์ให้เทวบุตรทั้ง ๔ ไปเอาตัววอกลงนรก จึงไปจับขณะวอกนอนหลับ วอกขอดูหนังสือที่พระอินทร์สั่งแล้วฉีกทิ้งจากนั้นจึงสะดุ้งตื่น พระอินทร์จึงให้เทวบุตรไปเรียกตัวมาอยู่บนฟ้า บอกว่าจะให้ไปเป็นคนเกี่ยวหญ้าม้า พอ ๗ วัน วอกไปถามเทวดาว่าศักดิ์ของมันใหญ่แค่ไหน เทวดาตอบว่าไม่มียศศักดิ์อะไรเลย วอกจึงกลับมาอยู่ถ้ำเดิม เทวบุตรมาต่อสัญญากับวอก ๑๐ วันก็แพ้ จึงกลับไปบอกพระอินทร์ว่าวอกโกรธที่พระอินทร์ไม่ตั้งชื่อให้ เมื่อขึ้นไปและตั้งชื่อให้แล้ว วอกถามว่าจะให้อะไรบ้าง พระอินทร์ตั้งให้เป็นหัวหน้าเทวดา ใสหมวกคำรองเท้าคำ ไปเฝ้าสวนอุทยานมีผลไม้ซึ่ง ๓ ปีออกดอกผล ๑ ครั้ง เทวดาบอกว่าเหล่านี้เป็นผลไม้วิเศษ ต้นหนึ่งถ้ากินแล้วฆ่าไม่ตาย ต้นหนึ่งกินแล้วเหาะเหินเดินอากาศได้ เป็นต้น วอกจึงแอบกินผลหมากต่างๆ พอถึงพิธีสูขวัญนางโมหิณี พระอินทร์ให้นางทั้ง ๗ ไปหาผลไม้ วอกเสกให้นางเดินไม่ได้ รุ่งเช้าแปลงเป็นแมลงวันไปจับเทวดาอื่นๆกลับไป วอกก็ไปกินข้าวเหล้าเหล้านั้นหมด เทวดาจึงรบกับวอก ๑๐ วันก็ไม่ชนะ เทวดาไปหาน้องพระอินทร์ทั้ง ๕ ซึ่งอยู่ในมหาสมุทรมารบ น้องคนหนึ่งมีแหวนเสกแหวนมาคล้องคอจับวอกไว้ พระอินทร์สั่งให้ตัดหัววอก แต่ฆ่าอย่างไรก็ไม่ตายจึงจะเผา ก่อนเผาเอาแหวนออก วอกจึงเนรมิตกลายเป็นมดแดงหายไป น้องพระอินทร์ชื่อ จินคิน ให้ไปนิมนต์พระพุทธเจ้ามาห้ามวอก เมื่อมาถึงเทวดาก็กราบไหว้ แต่วอกไม่ไหว พระพุทธเจ้าบอกให้วอกทดลองขึ้นไปอยู่ในอุ้งมือพระพุทธเจ้า บอกว่าถ้ากระโดดออกจากอุ้งมือพ้นจะได้เป็นพระอินทร์ วอกทำตาม พระพุทธเจ้าก็เสกคาถาใส่อุ้งมือทำให้วอกหลับ แต่จิตของวอกได้ล่องลอยไปพบเสาศา ๕ ต้น พอตื่นขึ้นก็ชวนดูว่าได้นามยชื่อไว้ที่เสากลางนั้น พระพุทธเจ้าตอบว่าวอกยังโดดไม่พ้นมือ เสาศาที่

วอกหมายชื่อไว้ก็คือนิ้วกลางของพระพุทธเจ้านั่นเอง พอพระพุทธเจ้าคว่ำมือลงวอกก็ตก ท่านจึงเสกเขาใหญ่ทับไว้กับกรรมจนกว่าจะหมด ๔,๐๐๐ ปี ดอยที่ว่าคือดอยเชียงดาว เชียงใหม่

- วอกไขหิน (สำนวนที่ ๒)

เป็นนิทานไทยจีน มี ๘ ผูก เรื่องย่อรวมอยู่ในหนังสือ อนาคต เป็ลติเยร์. วรรณกรรมไทยจีน. (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๑๙๘๗,) หน้า ๓๓. มีเนื้อเรื่องดังนี้

ลิงตัวหนึ่งชื่อว่า ลำเป่า เกิดออกมาจากไขหิน ต่อมาได้ไปเรียนวิชากับพระมหาเถรตนหนึ่งในถ้ำปัญญาปสาท เมื่อเรียนจบแล้วพระอินทร์ก็ได้เชิญให้ไปเป็นคนเลี้ยงม้าและดูแลสวนผลไม้บนสวรรค์ แต่ถึงลำเป่าอยู่ได้ไม่นานก็หนีกลับมาอยู่ที่อยู่ของตน พระอินทร์จึงสั่งให้พระยาวิไลนาไปจับตัวมาลงโทษ แต่ถึงลำเป่าก็ได้ต่อสู้จนไม่มีใครจะจับตัวได้ พระอินทร์จึงใช้ให้วิษณุกรรมไปนิมนต์พระพุทธเจ้ามาเทศนาสั่งสอน หลังจากได้รับฟังพระธรรมเทศนาแล้วลิงลำเป่าก็ยอมแพ้กแก่พระพุทธเจ้า ต่อมาก็ได้ประพฤติตัวเป็นลิงที่ดีมีดีมีความดีวันอีกต่อไป

- วอกโคหิน

นำมาจากหนังสือ อุดม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมล้านนา, หน้า ๖๒๒. เป็นคัมภีร์ใบลานจำนวน ๓ ผูก เรื่องย่อมีดังนี้

วอกตัวหนึ่งเกิดจากหินที่ตั้งอยู่บนเขาพระสุเมรุ และตั้งตัวเป็นใหญ่ ต่อมาพญาวอกได้ออกจากถ้ำเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยแต่งตัวเหมือนคนและได้เดินทางไปขอเรียนวิชาอาคมกับฤๅษี เมื่อได้วิชาแล้ว วอกก็ได้เดินทางไปปราบยักษ์และลงไปอาละวาดถึงเมืองนาคและแย่งเอาของวิเศษมา พญานาคจึงขึ้นไปฟ้องพระอินทร์ พระอินทร์ก็บอกให้ท้าวทั้ง ๔ ไปปราบแต่ไม่สำเร็จ ในที่สุดก็พ่ายแพ้ต่อพุทธานุภาพ

๒.๓ นิทานคติ

นิทานคติ มักเป็นเรื่องที่มีขนาดไม่ยาวนัก การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ตัวละครอาจเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้ เรื่องหนึ่งๆอาจมีตัวละครประมาณ ๒-๔ ตัว แนวคิดที่ปรากฏในนิทานประเภทนี้คือคุณค่าของ

จริยธรรมและผลแห่งกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า การประกอบกรรมดีย่อมได้ดีและการประกอบกรรมชั่วย่อมได้ชั่ว^๕ มีทั้งหมด ๕ เรื่อง ได้แก่

๑. ลิงผู้ลืมคุณ

เป็นนิทานไทยใหญ่ ผู้เล่าคือ แก่แสง สุนันท์ รวมอยู่ใน **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวาน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๗๘. เรื่องย่อมีดังนี้

ฤๅษีเฝ้าติดตามอดข้างเตี้ยมาเลี้ยง วันหนึ่งไปพบเสือไล่กิน ฤๅษีจึงเสกให้เป็นข้างไปฆ่าเสือ ต่อมาพบราชสีห์ ฤๅษีจึงเสกให้เป็นราชสีห์ตัวใหญ่กว่าไปฆ่ามันตาย ต่อมามันคิดว่าถ้าฆ่าฤๅษีตนก็จะเก่งที่สุด จึงกลับไปกินฤๅษี แต่แพ้และถูกสาปให้กลับไปเป็นลิงตามเดิมและติดตามทั้งสองข้างด้วย

๒. ลิงกับพระยา

เป็นนิทานลื้อ ที่เวาน์ เพลงเออได้มาจากหนังสือ (ป๊อบ) ภาษาลื้อ รวมอยู่ในหนังสือ **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวาน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๔๖๐.

พระยาคนหนึ่งเฝ้าติดตามมาเลี้ยง ลิงฉลาดมารู้ภาษาคนได้ วันหนึ่งพระยาจะนอนหลับ มอบดาบให้ลิงบอกว่าย่าให้มีอะไรมาเข้าใกล้ ถ้ามีให้ฆ่าเสีย ขณะพระยาหลับมีแมลงวันมาเกาะที่หัว ลิงจึงเฝ้าดาบฟันและฟันหัวพระยาตายไปด้วย เรื่องนี้สอนว่าย่าเอาคนที่ไม่ใช่สัปบุรุษมาเป็นเพื่อน จะนำมาซึ่งความเดือดร้อน

๓. ชายผู้เนรคุณ

เป็นนิทานลื้อ ซึ่ง เวาน์ เพลงเออ ได้มาจากหนังสือ (ป๊อบ) ภาษาลื้อ รวมอยู่ในหนังสือ **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวาน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๔๖๕-๔๖๖. เรื่องย่อมีดังนี้

ชายหนีเสือไปบนต้นไม้ของลิงสามแม่ลูก เสือบอกลิงว่าถ้าช่วยคนคนนี้จะถูกฆ่าตาย แต่ลิงไม่เชื่อ ในที่สุดเสือจากไป ชายคนนี้ก็ฆ่าลิงสามแม่ลูกเขาเนือกลับบ้าน ด้วยบุญกุศลทำให้สามแม่ลูกไป

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๙.

เกิดบนสวรรค์ ส่วนชายคนนั้นเอาลิงไปทำอาหารกับลูกเมีย ไฟก็ไหม้บ้านครอกตายทั้งสามคนและตกนรกใช้หนี้กรรม

๔. ฤๅษีกับลิง

เป็นนิทานโบราณเรื่องหนึ่ง นำมาจาก ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนพันธุ์), **สำนวนไทย**, (กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๔๑), หน้า ๔๘๗-๔๘๘. ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นที่มาของสำนวน “ฤๅษีเลี้ยงลิง” เนื้อเรื่องมีดังนี้

ฤๅษีองค์หนึ่งเลี้ยงลิง ลิงชนและต้องเขียนที่อยู่เสมอ วันหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาชมมัสการ เห็นฤๅษีตีลิงก็รับสั่งว่าธรรมชาติลิงต้องชน ขอไม่ให้เขียนดี ฤๅษีรับคำ และขอไม่ให้พระเจ้าแผ่นดินลงอาญาราษฎร เมื่อเลิกลงทัณฑ์คนร้ายก็กำเร็บปล้นสดมภ์ ก่อความเดือดร้อนถึงเข้าไปวุ่นวายในพระราชวัง พระเจ้าแผ่นดินต้องเสด็จมาหาฤๅษี ขอให้มีการลงอาญาอย่างเดิม ฤๅษีว่าตัวท่านไม่เขียนลิง มันก็ยิงกำเร็บชุกชน การลงอาญาสั่งสอนจึงเป็นของจำเป็น

๕. การทำคุณบูชาโทษ

เป็นนิทานประกอบในเรื่อง *เสียวสวาด* ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน เสียวสวาดเป็นขุนนางผู้เฉลียวฉลาดคนหนึ่ง ได้ถวายคำสอนแก่กษัตริย์และเพื่อนขุนนางพร้อมทั้งประชาชนทั่วไป หลักการสอนนั้นมีทั้งสอนโดยตรง สอนโดยยกพจนานุกรม สอนโดยยกปรีชาธรรม และสอนโดยยกนิทานมาประกอบ นิทานที่ยกมาประกอบนั้นมีนิทานชาวบ้าน นิทานชาดก นิทานอีสป แต่ละเรื่องให้แนวคิดที่น่าสนใจและชวนให้ติดตาม^๖ เก็บความจากเรื่องย่อใน *ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน*, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), หน้า ๙๗. ดังนี้

เสือร้ายตัวหนึ่งนอนทับรูงูเห่าถูกงูเห่ากัดตาย พระฤๅษีมาพบเข้าจึงร่ายมนต์ชุบชีวิต เสือกลับโกรธหาว่าฤๅษีรบกวนเวลานอนจะจับกิน พระฤๅษีหาผู้มาตัดสิน พบเทพดาตนหนึ่ง เทพดาเห็นผิดเป็นชอบตัดสินว่าเสือถูก พระฤๅษีไม่พอใจไปพบพญาวัว พญาวัวกลัวเสือจึงให้เสือชนะ พระฤๅษีพบลิง ลิงก็ตัดสินให้เสือชนะ จึงเดินทางไปพบกระต่าย กระต่ายเป็นสัตว์ฉลาดจึงให้พาไปดูสถานที่เกิดเหตุ และให้เสือนอนลงที่เดิม งูเห่ากัดเสือตายอีก พระฤๅษีจะชุบชีวิตเสือแต่กระต่ายห้ามไว้ กระต่ายและฤๅษีจึงเป็นเพื่อนกันตลอดชีวิต

^๖ *ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน*, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), หน้า ๙๗.

๒.๔ นิทานสัตว์

นิทานสัตว์ เป็นเรื่องที่มีสัตว์เป็นตัวละครเอก เนื้อเรื่องแสดงพฤติกรรมของสัตว์ แต่หลายเรื่องก็มักจะมีลักษณะเป็นนิทานอธิบายเหตุหรือนิทานคติด้วย จากที่รวบรวมได้มีทั้งหมด ๙ เรื่อง ได้แก่

๑. ลิงเจ้าปัญญา

เป็นนิทานที่เล่ากันในเขตอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นต้น ผู้เล่าเรื่องคือ นายพูน พรหมสุวรรณ อายุ ๖๒ ปี (พ.ศ.๒๕๒๒) อยู่บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลพ้อแดง อำเภอหลังสวน เก็บความจาก สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “ลิงเจ้าปัญญา: นิทาน,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๑๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, (๒๕๔๒) : ๖๘-๗๑. เรื่องย่อมีดังนี้

โบราณเชื่อว่าถ้าฝันกลางคืนไม่เป็นจริง แต่ถ้าฝันกลางวันต้องเป็นจริงเสมอ มีเสือตัวหนึ่งฝันกลางวันว่าได้กินนางข้าง บอกให้นางข้างรู้ นางสัญญาว่าจะให้กิน แต่ขอผักสัก ๗ วันพอได้สั่งป่า สั่งผัวสั่งลูก พอถึงวันที่ ๖ นางข้างไปพบลิงเล่าเรื่องให้ฟัง ลิงบอกว่าจะช่วย แนะนำว่าเมื่อถึงเวลาให้เสือมารับนางข้างไปกินต่อหน้าพระอิศวร ตนจะไปร่วมเป็นพยานด้วย พอไปถึงลิงก็ทำเป็นหลับลัดตกลงมาจากคอนางข้าง พระอิศวรเห็นก็ถามว่าทำไมลิงจึงตกลงมา ลิงบอกว่าจะนอนหลับฝันว่าได้หลับนอนกับนางอูมา ชายาพระอิศวร พระอิศวรโกรธมาก ร้องว่าโกหก ลิงว่าถ้าตนโกหกเสือที่มาด้วยก็โกหกเหมือนกัน พระอิศวรจึงให้ยกเลิกเรื่องที่จะต้องเชื่อตามฝันกลางวันแต่บัดนั้น และว่าถ้าจะให้เป็นจริงต้องฝันกลางวัน

๒. วานรผู้ซื่อสัตย์

เป็นนิทานเขมร เล่าโดยนายวิรัช เสนาะเมือง รวมอยู่ใน วิชา กงกะนันท์, นิทานพื้นบ้านของกะเหรี่ยง จอมบึง กับเขมร ราชบุรี (รวบรวมและศึกษาเปรียบเทียบ), (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๑. เรื่องย่อมีดังนี้

กาลครั้งหนึ่งมีมนุษย์บ้าวิชาอยากเป็นพระนารายณ์ เข้าป่าไปเจอวานร วานรก็ชอบมนุษย์คนนี้ก็ เป็นเพื่อนกัน วานรรักเจ้านายของตนมาก เจ้านายไปนอนที่ไหน ก็ตามปกป้องเจ้านาย ต่อมาไปเจอเสือตัวหนึ่ง เสืออยากกินคน ลิงนั้นก็ขี้ขลาดไม่ เสือยอมมาจะกระโดดครุบนาย เจ้าลิงบอกว่าเอ็งอย่าครุบของข้านะ เจ้านายของข้า เอ็งอย่าทำของข้านะ เสือตกใจนึกว่าสัตว์ประหลาดเสียงแปลกๆ ก็กระโดดหนีตกบนยอดไม้ตาย

๓. ลิงกินผึ้ง

เป็นนิทานจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้เล่าคือ นายสง นระระแสน อยู่ในหนังสือนิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑-ภาคที่ ๔, (ธนบุรี: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๔), หน้า ๖๙-๗๐. เรื่องย่อมีดังนี้

ลิงฝูงหนึ่งอาศัยในป่า วันหนึ่งไปพบรวงผึ้งใหญ่จับอยู่ที่กิ่งไม้ที่ซึบคายลงน้ำ ก็พากันปีนขึ้นไป ขณะอยู่บนกิ่งไม้ก็เห็นเงาของรวงผึ้งที่อยู่ในน้ำโตกว่ารังที่อยู่บนกิ่งไม้ ก็อยากได้ จึงปรึกษากัน ลิงตัวหนึ่งค่อนข้างฉลาดกว่าเพื่อนจึงพูดว่า ควรต่อกันลงไปบนน้ำจนถึงรังผึ้ง ตัวที่ ๒ ออกความเห็นว่าเป็นไปได้ ควรไต่ไปตามกิ่งไม้ที่อยู่ในน้ำนั้นลงไปหารังผึ้ง ลิงฝูงนั้นทำตามความเห็นของลิงตัวที่ ๒ ลงไปงมหากิ่งไม้ที่อยู่ในน้ำนั้น แต่จนเหนื่อยอ่อนก็ไม่พบ เมื่อขึ้นมางัดพริกขี้หนูและพริกขี้หนูแล้ว ก็ทำตามความเห็นของลิงตัวที่ ๑ คือปีนขึ้นไปบนต้นไม้แล้วตัวแรก ก็จับกิ่งไม้หย่อนขาลง ตัวที่ ๒ จับตัวที่ ๑ แล้วหย่อนขาลง และทำตามกันอย่างนี้จนหมดทุกตัว กิ่งไม้ทนน้ำหนักไม้ไหวก็หักพังลงไปในแม่น้ำนั้น กระแสน้ำพัดลิงฝูงนั้นจมน้ำตายทั้งฝูง

๔. ลิงอวดดี

เป็นนิทานพื้นบ้านภาคอีสาน คำพูด บุญทวี เป็นผู้รวบรวมไว้เมื่อ ๕ ปีก่อน^๗ (หนังสือพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๖) รวมอยู่ใน ถิ่นนา เจริญสิทธิชัย, เรียบเรียง, นิทานโบราณภาคอีสาน, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ปิยะเชียน, ๒๕๔๖), หน้า ๖๙-๗๑. เรื่องย่อมีดังนี้

ลิงสองตัวเป็นเสี่ยวรักกันอยู่ในป่าที่ห่างจากแม่น้ำโขง ตัวหนึ่งโตกว่านิดหน่อย มีนิสัยซุกซน วันหนึ่งพากันไปถึงแม่น้ำโขง เห็นชายทอดแหหาปลาริมฝั่ง ลิงตัวเล็กถามว่า มันใช้อะไรลากปลาขึ้นมาจากแม่น้ำได้ แม่น้ำโขงมาจากไหน ไหลไปลงที่ใด ลิงตัวโตบอกว่า ต้นแม่น้ำโขงเกิดจากภูเขาธิเบต ตอนใต้ของจีน ไหลผ่านหลวงพระบาง ผ่านลาว ไทย เวียดนามลงสู่ทะเล ลิงเล็กชวนข้ามฝั่งไปหากินเมืองลาว แต่ลิงตัวโตบอกว่ามีฝูงจะเข้คอยกินคนและสัตว์อยู่ ลิงตัวเล็กบอกให้ขอเรือข้ามไป ลิงตัวโตบอกว่า คนเรานั้นชิงชังลิงป่าที่สุด เคยยิงและแลเนื้อไปขายบ่อยๆ ไม่นานนักชายหาปลาก็เดินมากินข้าวและนอนหลับ ลิงทั้งสองลงจากยอดไม้ ลิงตัวโตจับดินแหว่งออก ลิงตัวเล็กห้ามแต่ลิงอวดดีก็ลองเหวี่ยงแหออก ผืนแหกลับคลุมตัวเองเสีย ชายหาปลาตื่นขึ้นมา ใช้สันพร้าทุบหัวลิง 3 ที แล้วอุ้มมันโยนลงแม่น้ำโขง ส่วนลิงตัวเล็กวิ่งหนีไปทางป่า เห็นคนเสี่ยวไม้บนนอนหลับใกล้ที่นอนไม้ ก็สงสัยว่าคนพวกนี้เอาไม้ไปทำอะไร

^๗ ถิ่นนา เจริญสิทธิชัย, เรียบเรียง, นิทานโบราณภาคอีสาน, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ปิยะเชียน, ๒๕๔๖),

กระโดดขึ้นไปดูเห็นไม้ล้มเสียบอยู่กลางท่อนไม้ ถัดมาเป็นช่องว่างกว้างเกือบคืบ ลิงจอมชนใช้สองมือ ถอนล้ม ไม้ไม่นานล้มก็หลุดออก แต่ขณะที่นั่งถอนล้ม ไม้ที่ทางออกก็นีบพวงสวรรค์ของมัน คนเลื่อยไม้ ตื่นขึ้นมาตบมือหัวเราะว่าจะเอามาอย่างไรไฟแดงกินกับเหล้า แล้วลิงจอมชนก็ขาดใจตาย

๕. ลิงกับแห

เป็นนิทานย่อแทรกอยู่ในนิทานเรื่อง กำเนิดของแห รวมอยู่ใน พยัคฆ์, นิทานเค้าเรื่องจริงชุด ใหม่, (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒-๓. เก็บความเรื่องย่อมาดังนี้

ลิงตัวหนึ่งกำลังกินลูกหว่าบนต้น เห็นชายคนหนึ่งพายเรือมาทอดแหได้ต้นหว่า มีปลาติดแหขึ้นมา จนเวลากลางวันชายคนนั้นก็ไปหาข้าวกิน เจ้าลิงรีบลงจากต้นไม้ คว้าแหทำท่าเหวี่ยงอย่างที่ตนเห็น แต่ เจ้าลิงติดหลงไปในน้ำด้วย ในที่สุดก็จมน้ำตาย

๖. เสือกับลิง

เป็นนิทานสั้น ผู้เล่าคือ มุณี เชื้อสะอาด บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย รวมอยู่ใน ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ, เวที เพลงเอก, รวบรวม, (สยามสมาคมและ สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๓๘-๑๓๙. เรื่องย่อมีดังนี้

ลิงตัวหนึ่งไปหาเสือแม่ลูกอ่อน พบแต่ลูกเสือกก็พูดว่าถ้าแม่เสือกอยู่จะลำบากมันสักทีแล้วจากไป ทำ เช่นนี้สามวัน แม่เสือกก็โกรธและไล่จับลิง แต่ลิงหนีเข้าโพรงไม้ เสือตัวใหญ่จึงติดอยู่ ลิงกลับมาล่่าที่เสือ ข้างหลังแล้วก็หนีไป ต่อมาเสือตามไปอีก ลิงทำที่เป็นนั่งวิดน้ำเอาปลาอยู่ เสือถาม ลิงตอบว่าไม่รู้เรื่อง เพราะนั่งวิดปลาอยู่นานแล้ว พอเสือเผลอก็ก่อนหันทูปหัวเสือแล้วหนีไปนั่งกินหมากม้วย (ผลไม้) เสือตามมา ลิงก็แก้ตัวว่าไม่รู้เรื่อง แล้วหนีไปนั่งที่น้ำห้วย เสือตามมาก็แก้ตัวว่าไม่รู้เรื่องและหนีไปถึงต้น หมากหนอด ทำที่นั่งกินหมากหนอดอยู่ เสือตามมา มันก็บอกว่าไม่รู้เรื่อง แล้วหักกิ่งหมากหนอดตีหัวเสือ หนีไป ถึงขอนไม้ก็เอาไม้มานั่งเคาะขอนไม้ เมื่อเสือตามมาทันจะฆ่าลิง ลิงเอาไม้ทูปหัวเสือหนีไปนั่งริม ห้วย เมื่อเสือตามมา ลิงชวนเสือกินเหล้าด้วยกัน เสือไม่กิน ลิงก็เอาก่อนหันทูปหัวเสือหนีไปถึงจอม ปลูก ตอนนีทั้งเสือและลิงต่างเหนื่อยและหิว จึงนอนพักกันอยู่ที่นั่น พอตีเสือนั่งทับรูงู ก็ออกมากัดเสือ ตายไป ลิงจึงรอดตัวจากเสือไปได้

๗. แปะ เสือ ลิง

ผู้เล่าคือ นายอดิศพร ทองลอย รวมอยู่ใน วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (ฉบับปรับปรุงล่าสุด), (กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๓-๑๔๔. เรื่องย่อมีดังนี้

มีคนเลี้ยงแพะต้อนแพะไปขายในเมือง แพะผู้กับแพะเมียปรึกษากันหนีเข้าป่าในตอนกลางคืน เจอต้นไม้ใหญ่และมีโพรง ก็อาศัยในนั้นจนมีลูกออกมา ๓ ตัว วันนั้นลูกแพะร้องดังมาก พ่อตีเสือเดินทางผ่านมา แม่แพะตกใจหาอุบายทำให้เสือกลัว ตวาดไปว่าร้องทำไม เมื่อก็กินเสือไปตั้ง ๖ ตัว หมี ๓ ตัว แรด ๒ ตัว แดมควายอีก ๕ ตัว แพะผู้พูดล่ำท้ออีกว่า จะให้เสือเข้ามาใกล้ๆหน่อยไม่ได้จะจับให้กินให้ถนัดหน่อย ร้องอย่างนี้เสือกก็ตกใจหมด เสือได้ยินดังนั้นก็รู้ว่าตัวที่ส่งลูกนี้คือตัวอะไรก็วิ่งหนีจนสุดแรง ไปหยุดใต้ต้นไม้ที่มีสิงอยู่บนนั้น เสือเล่าให้สิงฟัง สิงบอกว่าเป็นแพะ เสือไม่เชื่อ สิงชวนเสือไปดูใกล้ๆ ตกลงกันว่าเอาหางผูกติดกันจะได้หนีกันไม่ได้ พอไปถึงแพะกลัวมากก็พูดขึ้นว่า เจ้าสิงเอ๊ย ข้าให้ไปหาเสือหลายวัน เอ็งหลอกมาได้แค่ตัวเดียวหรือ เสือได้ยินก็วิ่งหนีใหญ่จนกระทั่งหางขาดติดกับหางของสิง ฝ่ายสิงเห็นตัวเองมีสองหางก็ตกใจว่าเดินไปไหนคนคงหัวเราะะ จึงวิ่งเข้าป่าสูงลิบ

๘. บอกแล้วไม่ฟัง

ผู้เล่าคือ พระมหาจำลอง สมดี รวมอยู่ใน วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (ฉบับปรับปรุงล่าสุด), (กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๗-๑๓๘. เรื่องย่อมีดังนี้

มีเสือกกับสิงเป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งเสือกชวนสิงไปขโมยวัวชาวบ้านมากิน สิงปฏิเสธว่าไม่ดี ตกเย็นเสือกก็เข้าไปในหมู่บ้าน พ่อตีขโมยคนหนึ่งจะไปลักวัวเหมือนกัน ทั้งสองมาบ้านเดียวกัน ขโมยคลำเอาหลังเสือเข้า ฝ่ายเจ้าของบ้านหลอกลูกที่กำลังร้องไห้ว่า อย่าร้องเดี๋ยวห่ามันจะกินเอา เสือได้ยินสะดุ้งทันที เพราะมีมือมาคลำหลังอยู่ คิดว่าเป็นมือห่า จึงออกมาจากคอก ขโมยออกจากคอกเห็นเสือกนึกว่าเป็นวัวจึงโดดขึ้นขี่หลังทันที เสือกยิ่งกลัวก็ค่อยๆเดิน จนรุ่งเช้าขโมยจึงเห็นว่าเป็นเสือก ขโมยกลัวพยายามหาทางหนี พอถึงต้นไม้ก็กระโดดขึ้นเกาะกิ่งไม้ทันที ฝ่ายเสือกคิดว่าห่าจะกินมันจึงออกวิ่งเต็มที่ไปเจอสิงเมื่อเล่าเรื่องให้สิงฟังสิงไม่เชื่อชวนเสือกให้พาไปดู เสือกตกลงแต่ต้องให้เอาหางผูกกันไว้ก่อน พอมาถึงต้นไม้ที่ขโมยอยู่ ขโมยคิดว่าเสือกจะมากินก็ปีนขึ้นไปเหยียบกิ่งผุดตกลงมา เสือกคิดว่าห่าจะกินก็ออกวิ่งสิงไม่ทันตั้งหลักก็ถล่นลงมา สิงร้องเสือกนี่กลัวสิงกำลังต่อสู้กับห่า หัวของสิงหายไปเข้ากับง่ามต้นไม้จนขาด เสือกวิ่งไปจนไม่ได้ยินเสียงก็หยุดดู เห็นหัวสิงหายไปคิดว่าห่าคงเอาไปกิน รำพันว่าเจ้าสิงจากไปก็เพราะไม่เชื่อที่เสือกบอก

๙. ไล่คกเจ้าปัญญา

ผู้เล่าคือ นางเรือน สังข์ทรัพย์ รวมอยู่ใน วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (ฉบับปรับปรุงล่าสุด), (กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๐-๑๔๑. เรื่องย่อมีดังนี้

ไอ้คอกกับเสือไอ้รอดกันว่าใครจะใหญ่เหนือกว่าใคร เสือให้ว่ายน้ำแข่งกัน ไอ้คอกมองหาโอกาสจะเกาะหางเสือไป แต่ตอนโตคน้ำหัวไปโหมงกับต้นไม้ใหญ่ที่หักอยู่จนปากแตกเลือดกบปาก ฝ่ายเสียมองหาไอ้คอกไม่เจอ สักพักไอ้คอกก็มาบอกกับเสือว่ามากินหมากธอตั้งหลายคำแล้ว เสือกัวจึงหนีไปหาเพื่อนที่เป็นลิง ลิงหัวเราะที่เสือร่างใหญ่โตไปกลัวคางคก ขวนไปด้วยกัน เสือบอกว่าต้องพันหางติดกันถึงจะยอมไป คางคกเห็นเสือพาลิงมาก็ตูขึ้นว่าเสือตัวเดียวไม่พอสั่งเอาลิงมาแถมอีกด้วยหรือ เสือได้ยินก็วิ่งหนีข้ามหินข้ามคลอง ลิงเกาะเสือแน่น ยิ่งเกาะแน่นเสือกก็ยิ่งกระโดดเร็วขึ้นเพราะคิดว่าคางคกตามมา ลิงพลาดท่าตกลงมาหัวฟาดกับตอไม้ขาดใจตาย เสือวิ่งจนลึงคอขาดเหลือแต่ตัว เสือนั้นมานูนึกว่าขนาดวิ่งมามันยังเอาหัวแทงในดินได้

๒.๕ นิทานอธิบายเหตุ

นิทานอธิบายเหตุ คือ นิทานที่อธิบายถึงความเป็นมาของคน สัตว์ สิ่งต่างๆ หรือปรากฏการณ์ต่างๆ มีทั้งหมด ๘ เรื่อง ได้แก่

๑. นกตะกรุมทำไมหัวล้าน ลิงทำไมตูดดำ

ผู้เล่าคือ นายอดิศพร ทองลอย รวมอยู่ใน วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (ฉบับปรับปรุงล่าสุด), (กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๘๕-๘๖. เรื่องย่อมีดังนี้

ชายคนหนึ่งเลี้ยงนกแก้ว นกตะกรุม และลิง ชายคนนี้มีอาชีพลักขโมย ถูกตำรวจจับได้ สัตว์ทั้งสามจะช่วยเจ้านาย เมื่อต่อรองกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองไม่ได้ก็นัดรวมสมัครพรรคพวกเข้าโจมตี ให้นกแก้วบัญชาการรบ ลิงชี้คอกนกตะกรุมแล้วใช้ก้อนซีโต้จุดไฟ ทหารเห็นท้องฟ้ากลางคืนสว่างไสวด้วยแสงไฟก็ตกใจและยอมแพ้ นกแก้วส่งสัญญาณ แต่นกบินมาด้วยความเร็วสูง ไม่สามารถหยุดได้ ลิงไม่รู้จะเอาไฟไปไว้ตรงไหนให้ดับจึงจุ่มไปที่หัวนกตะกรุม นกร้อนก็สลัดลึงตกสู่พื้น ตูดลึงเลยดำ หัวนกตะกรุมก็ถูกไฟล้าน

๒. ทำไมฝรั่งจึงเก่งหลายๆอย่าง

เป็นนิทานไทยใหญ่ ผู้เล่าคือ แก่แสง สุนันท์ รวมอยู่ใน ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ, เวาน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๒๖. เนื้อเรื่องมีดังนี้

ในสมัยพุทธกาลนั้น ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าไปอาบน้ำ และมีลิงตัวหนึ่งมาเฝ้าปรนนิบัติอยู่ ด้วยบุญกุศลที่ลิงตัวนี้ได้ปรนนิบัติพระพุทธเจ้า เมื่อตายไปก็ได้มาเกิดเป็นฝรั่งที่มีความสามารถในหลายๆอย่าง

๓. กำเนิดของลิง มี ๕ ส่วน

- กำเนิดของลิง

เป็นนิทานไทยใหญ่ ผู้เล่าคือ แก่แสง สุนันท์ รวมอยู่ใน **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวาน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๕๓. เนื้อเรื่องมีดังนี้

สองผู้เมียยากจน มีลูกหลายคนไม่สามารถเลี้ยงดูได้ ครั้งหนึ่งขณะเป็นฤดูปลูกข้าว แม่จึงบอกให้ลูกทั้งหมดเข้าไปในป่าหากินผลหมากรากไม้ก่อน เมื่อข้าวออกแล้วจะไปตามกลับมา ทั้งหมดเข้าไปอยู่ในป่าจนกระทั่งเขาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว แม่จึงไปตามลูกในป่า เมื่อไปถึงก็เรียกลูกกลับบ้าน แต่ลูกกลับบอกว่ากลับไปไม่ได้แล้วเพราะ ก้นก็ออกหาง คางก็ออกหนวด กลับไปก็อายเพื่อนฝูง เพราะกลายเป็นลิงไปแล้ว แม่เสียใจเอามือปิดหน้าร้องไห้กลับมาและไปตกระพอนตาย เป็นอันว่าเสียที่นั่น

- ประวัติการเริ่มต้นของวอก (ลิง)

เป็นนิทานลื้อ ผู้เล่าคือ พ่อใหม่ดา วงศ์ราช อยู่บ้านหนองลือ อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย เป็นชาวยองอพยพเข้ามาเมืองไทยเมื่อปี ๒๕๑๕ รวมอยู่ใน **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวาน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๒๙. เนื้อเรื่องมีดังนี้

มีแม่หม้ายคนหนึ่งยากจนและมีลูกมาก ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้จึงเอาไปปล่อยในป่า ลูกทั้งหลายหาผลหมากรากไม้กินเอง ต่อมาก็มีหางและขนงอกออกมากลายเป็นวอก (ลิง) ไปทุกคน ต่อมานางมีอาหารมากขึ้นจึงออกตามหาลูกพร้อมเอาข้าวจี๋ไปด้วย และร้องเรียก ลูกเหยๆ (ลูกเอ๊ยๆ) ลูกที่กลายเป็นวอกไปแล้วกลัวแม่ตนเองก็วิพากันหนีไปหมด แม่จึงเอาข้าวจี๋ (ข้าวเหนียวปิ้งไฟ) ปิดบังหน้าไปเรื่อยๆ แล้วตกลูกตาย เกิดใหม่ในชาติต่อมานางจึงไปเกิดเป็นอี้นัว (แมลงอยู่ในน้ำ จะเอาขาปิดหน้าเสมอ) ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

- สาเหตุที่ลิงเกิดขึ้น

เป็นนิทานพื้นบ้านล้านนา ผู้เล่าคือ บุตร จันต๊ะโมท อยู่บ้านวังม่วง อำเภอสา จังหวัดน่าน รวมอยู่ใน **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวเน่ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคม และสำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๓๗๐. เนื้อเรื่องมีดังนี้

มีครอบครัวหนึ่งมีลูกมากและยากจน จึงให้ลูกไปอยู่หากินเองในป่า ต่อมาเมื่อพ่อแม่พอจะมีกินบ้างจึงไปตามหาลูกเพื่อจะเอามาอยู่บ้าน แต่เมื่อไปถึงปรากฏว่าลูกไม่ยอมมาอยู่ในเมืองอีก เพราะทุกคนต่างมีหางและมีขนกันไปเสีย จึงกลายเป็นลิงมาตั้งแต่นั้น

- ชีวอก (ลิง)

ผู้เล่าคือ นายตีบ นันต๊ะใส อายุ ๘๓ ปี บ้านทุ่งหมากหนุ่ม ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ รวมอยู่ใน **นิทานพื้นบ้านล้านนา เอกสารข้อมูล เล่ม ๕**. (ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔๒. เก็บความมาดังนี้

คนเราน้ำเมืองทุกซี่ยากก็เอาลูกไปปล่อยป่า โดยกระทุ้งกันกระบอกให้ทะเล แล้วให้ลูกไปตักน้ำ ตักอย่างไรก็ไม่เต็ม พ่อแม่ก็ไม่อยู่ ตะวันตกดินก็พากันนอนใต้ต้นไม้ ส่วนพ่อกับแม่พอได้ดินเข้าใหม่ น้ำหวานก็จะมาเอาลูก ลูกบอกว่ามือเท้าออกขน กลับเมืองไม่ได้ กินเดื่อกก็สุกหวาน กินตาลก็สุกส้ม กินเข้าหนมเข้าต้มก็ติดตีนติดมือ ก็เลยกลายเป็นลิงไปเสีย

- นางสิบสอง

เป็นนิทานพื้นบ้านอีสาน เล่าโดย นางบุญส่ง แซ่เตี๊ยะ รวมอยู่ใน **จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒**. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา, ๒๕๓๙) หน้า ๑๓๘. เนื้อเรื่องมีดังนี้

มีผัวเมียคู่หนึ่งมีลูก ๑๒ คน พ่อแม่ยากจนมาก ไม่สามารถจะหาอะไรมาให้ลูกกินได้ เมื่อซุดได้เผือกได้มันมาลูกก็กินหมด จนตัวเองไม่ได้กิน พ่อแม่จึงปรึกษากันที่จะเอาลูกไปปล่อยจึงพาลูกเข้าไปป่า เมื่อเดินทางเข้าไปในป่าสักพ่อก็ถามว่าตรงนี้อ่าได้ไหม ลูกตอบว่าจำได้ก็พาเดินเข้าไปในป่าสักอีกแล้วถามว่าจำได้ไหม ลูกตอบว่าจำได้ พ่อแม่จึงออกอุบายว่าให้รออยู่ตรงนี้นัก่อน พ่อแม่จะไปถ้ำอุจจาระแล้วก็หนีไป ต่อมาฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ทำไร่นาได้ผลมีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ จึงคิดถึงลูกๆดังนั้นจึงพากันไปตามหาในป่า แต่พอไปพบกลับพุดจาไม่รู้เรื่องเพราะลูกอยู่ในป่านาน พ่อแม่จำใจปล่อยลูกๆให้อยู่ในป่าต่อไปจนกลายเป็นลิงไป

๔. ปู่สังกะสีย่าสังกะสี

เป็นนิทานจีน ผู้เล่าคือ หมอสาม คำอ้าย อยู่บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย รวมอยู่ใน *ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ*, เวหน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคม และสำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๗๑-๒๗๒. เก็บความมาดังนี้

แรกในโลกมีแผ่นดิน ต่อมามีคนสองคนคือปู่สังกะสีย่าสังกะสีได้มาสร้างสรรพสัตว์ขึ้นมาทุกชนิด แต่พืชต่างๆเหล่านั้นเกิดขึ้นเอง ส่วนน้ำทั้งหลายเกิดจากบรรดาหมอกที่ถูกลมพัดไปมาแล้วตกลงมาเป็นฝน การสร้างสัตว์ได้สร้างสัตว์ตามลำดับดังนี้ ใจ - วัว เป้า - ราชสีห์ ยี - เสือ แม้า - กระต่าย สี - นาค ไล่ - งูเล็ก สะง่า - ม้า เม็ด - แพะ สัน - วอก เล้า - ไก่ เส็ด - หมา ไก้ - ช้าง โดยเอาดินมาสร้าง แต่บรรดาสัตว์ไม่มีกระดูกนั้นเกิดเองจากผลไม้ ใบไม้ เช่น หนอน ยุง แมลงวัน ปลิง ไล่เดือน เป็นต้น

๕. เสือทำไมถึงตัวลาย

ผู้เล่าคือ นายสงค์ อุทยาน รวมอยู่ใน *วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (ฉบับปรับปรุงล่าสุด)*, (กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๘๐-๘๑. เรื่องย่อมีดังนี้

ชายคนหนึ่งชื่อตามาออกไปตัดหนวย พอดีเสือมาอยากจะกินตามา ตามาจึงท่องว่า น้ำจะท่วมฟ้า ปลาจะกินดาว เสือได้ยินก็บอกว่าจะไม่กิน และถามว่าจะตัดหนวยไปทำไม ตามาตอบว่าทำชิงช้า เพราะน้ำจะท่วมแล้ว เสือขอให้ผูกให้ด้วย ตามาก็ผูกชิงช้าแขวนเอาไว้เสียบนยอดยางห้อยลงมา แล้วก็หวดเสื่อจนเกิดลายเต็มตัว เสือตื่นจนเชือกขาดก็วิ่งหนีไปจนเจอฝูงลิง เสือขอลิงให้ไปล้างแค้น ไม่อย่างนั้นจะกินให้หมดฝูง ลิงรับปากถือไม้มาคนละดุ้นไปพบตามาแต่ไม่รู้ว่าเป็นตามาจึงถามหาบ้าน ตามาตอบว่าจะนำทางไปและบอกลิงให้เข้ากระพ้อมกันหมากัด ลิงเข้ากระพ้อมจนหมด ตามาขอสูบยา แล้วจุดไม้ขีดจุดยาจี้ฟางที่จุดตามารูกระพ้อมจนไฟไหม้ กระพ้อมระเบิด ลิงกระโดดไฟไหม้ตูด ลิงจึงดากด้านมาจนทุกวันนี้

๖. ต้นกำเนิดของฝรั่ง

เป็นนิทานไทยใหญ่ ผู้เล่าคือ แก่แสง สุนันท์ วิทยกลางคน เป็นผู้ใหญบ้านและผู้นำชาวบ้านใหม่ไปรังป้อม รวมอยู่ใน *ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ*, เวหน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๒๕. เนื้อเรื่องมีดังนี้

ในประเทศจีน เจ้าเมืองฯหนึ่งหวงลูกสาวมากจึงให้คนสร้างหอสูงแล้วขังนางไว้บนนั้น นางมีสัตว์เลี้ยงตัวหนึ่งเป็นลิง ต่อมานางท่องโดยไม่ทราบว่าเป็นพ่อของเด็กนั้น เจ้าเมืองจึงจับนางพร้อมกับลิงตัวนั้นมัดใส่เปลลอยไปในทะเล เมื่อลอยไปถึงเกาะฯหนึ่ง นางก็อยู่ที่เกาะนั้นและเกิดลูกออกมาเป็นลิง นั่นคือต้นกำเนิดของฝรั่ง จะเห็นได้ว่าฝรั่งมีขนมากคล้ายลิง

๗. อายุคนเฮา มี ๒ ส่วน

- อายุคนเฮา

ผู้เล่าคือ นายนวนย (อายุ ๕๕ ปี) ๒๓๐ หมู่ ๓ ตำบลร้องกวาง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ รวมอยู่ใน นิทานพื้นบ้านล้านนา เอกสารข้อมูล เล่ม ๕, (ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๑๓๔-๑๓๕. เก็บความมาดังนี้

พระพุทธเจ้าให้อายุคนมาแค่ ๓๐ ปี แล้วถามว่าควายที่เกิดมาทำอะไร ตอบว่าเป็นข้าของคน ก็ให้อายุควายมา ๓๐ ปี ควายไม่เอา ให้คนไป ๒๐ ปี แล้วถามหมาว่าเกิดมาทำอะไร ตอบว่าไว้เห่าหอน ให้คน ก็ให้อายุหมา ๓๐ ปี หมาไม่เอา ให้คนไป ๒๐ ปี ถามว่าลิงเกิดมาทำอะไร ตอบว่าเล่นหน้าเล่นตาให้คนดู ก็ให้อายุลิง ๓๐ ปี ลิงบอกเอาแค่ ๑๐ ปีที่เหลือให้คน อายุคนจึงเป็น ๗๐-๘๐ ปี เลยจาก ๓๐ ปีถึง ๕๐ ปี เอาอายุวัวอายุควายมาใช้ จะไปที่ไหนก็ห้วงเหมือนวัว จาก ๕๐-๗๐ เอาอายุหมามาใช้ หมาเห่าระวังเขามาลักสมบัติ ของนาย หมาเห่าที่ไหนก็ระวัง ๗๐-๘๐ เอาอายุลิงมาใช้ ลิงนั้นลืมน้ำลืมหหลัง

- อายุคน

ผู้เล่าคือ นางเฟื่อง สอนสุข รวมอยู่ใน วิเชียร เกษประทุม, นิทานพื้นบ้าน (ฉบับปรับปรุงล่าสุด), (กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๗๐. เก็บความมาดังนี้

คนเราเกิดมาให้อายุแค่ ๓๐ ปี กำลังแข็งแรง อยู่ในเกณฑ์ของอายุมนุษย์ สุนัขก็ให้มา ๓๐ ปี แต่สุนัขไม่เอา มนุษย์จึงไปขอเพิ่มรวมเป็น ๕๐ ปี สุนัขเหลือ ๑๐ ปี สุนัขก็ให้มา ๓๐ ปี ลิงคืนให้ ๒๐ ปี มนุษย์ก็ไปขอมาอีกรวมเป็น ๗๐ ปี อายุมนุษย์ คือ ๓๐ ปี จะมีร่างกายแข็งแรง ทำการงานสะดวก พออย่างเข้าอายุหมา ๓๑ ถึง ๕๐ ปี หูก็ไว ขี้น ขี้ว่า ปากเปราะ พออายุย่างเข้าอายุของลิง ๕๑ ถึง ๗๐ ปี มือไม้ไม่ค่อยอยู่สุข เช่นคนแก่มือไม้ทำโน่นทำนี่

๘. ควายทำไมไม่มีฟันบน

รวมอยู่ใน พยัคฆ์, นิทานเล่าเรื่องจริงชุดใหม่, (กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๗๖-๘๗.
เรื่องย่อมีดังนี้

สมัยก่อนวัวกับควายเป็นมิตรกัน ควายนั้นมีฟันทั้งข้างล่างและข้างบน ส่วนวัวมีแต่ฟันล่าง จนวันหนึ่งมีคณะละครสัตว์มาแสดง วัวและควายก็อยากไปดู แต่วัวไม่มีฟันบนจึงขอยืมฟันบนของควายไปใส่ อดเพื่อนฝูง และไปดูละครเรื่อง “เลือกนาย” ดังนี้

ที่ลานหินกว้าง นางราชสีห์นัดประชุมสัตว์เพื่อเลือกผู้นำแทนสามีของนางที่ตายไป หมิวใหญ่เสนอตนเองเพราะมีร่างกายแข็งแรง เลื่อบอกว่าหมิวมีมัดแต่ลับตาบ่นพึมพำ และเสนอตัวเองเพราะเสียงคำรามและเขี้ยวเล็บ วัวหนุ่มและควายเปลี่ยบอกว่าเสือเป็นสัตว์กินเนื้อ แต่พวกมันเป็นสัตว์ที่ไม่กินเนื้อ ไม่เบียดเบียนสัตว์ใดควรเป็นผู้นำ ม้าบอกว่าวัวควายดีแต่เทียมแอกลากเกวียน แต่ม้าเป็นสัตว์ฉลาด วิ่งเร็ว จึงจอกออกมาพูดว่าเคยขึ้นขี่ม้ามาแล้ว ส่วนตนเคยสนิทสนมกับพญาราชสีห์มาก่อนจึงสมควรยิ่ง ลิงก็ออกมาบอกว่าจิ้งจอกเอาแต่วิ่งหาปลาและเห่าหอน แต่ตนเองนั้นคล้ายมนุษย์ที่ประเสริฐทั้งสติปัญญาและร่างกาย มีพญาหนุมานเป็นต้นตระกูลอีกทั้งพญาแห่งเจีย นกแก้วก็ส่งเสียงว่าลิงนั้นแสนชนและหยิ่งด้วย แล้วเล่านิทานเรื่องนกกระจาบทิ้ง ครั้นแล้วก็บอกว่าตนเองควรเป็นผู้นำเพราะเป็นตระกูลเดียวกับพญาครุฑ นางราชสีห์เห็นว่าเรื่องตกลงกันไม่ได้จึงเป็นผู้เลือกเอง โดยเลือกพญาคชสาร เป็นกษัตริย์

วัวชอบใจละคร แลลหัวเราะจนฟันกระเด็นหลุดออกมา เจ้าม้าที่นั่งอยู่ใกล้ๆก็กระโดดเข้ามาหยิบใส่ปากตัวเองและวิ่งหนีไปทันที วัววิ่งตามตะโกนตามไปว่า “เอาของกูมา เอาของกูมา” ม้าก็ได้แต่ยกเขี้ยวหัวเราะ “ฮู้ๆฮู้ๆ” จนกระทั่งบัดนี้

๒.๖ นิทานมหัศจรรย์

คำว่า นิทานมหัศจรรย์ นี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ ให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

นิทานมหัศจรรย์ เป็นชื่อที่ผู้เขียนคิดขึ้นเพื่อใช้หมายถึง นิทานพื้นบ้านประเภทหนึ่ง นิทานพื้นบ้านประเภทนี้แต่เดิมเรียกกันว่า เทพนิยาย ซึ่งเป็นคำแปลจากภาษาอังกฤษว่า แฟรี่เทล (fairy tale) เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า เทพนิยาย หรือ fairy tale ตามรูปศัพท์ ทำให้เข้าใจว่า เป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดานางฟ้า ซึ่งที่จริงแล้วนิทานหลายเรื่องที่จัดว่าเป็นแฟรี่เทล ไม่มีเทวดานางฟ้า แต่ที่น่าสังเกตก็คือนิทานพื้นบ้านประเภทนี้ทุกเรื่องมีเรื่องราวของอิทธิปาฏิหาริย์และความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ จนกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญของนิทานประเภทนี้ บางทีจึงมีผู้เรียกนิทานประเภทนี้ว่า wonder tale ในที่นี้จึงจะเรียกนิทานประเภท

นี้ว่า นิทานมหัศจรรย์ นิทานประเภทนี้ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า conte populaire บางทีก็รู้จักกันตามคำศัพท์ภาษาเยอรมันว่า แมร์เชิน (Märchen)^๕

สังเกตว่านิทานมหัศจรรย์ของไทย ส่วนใหญ่มีลักษณะของนิทานจักรวาลด้วย โดย ศิราพร ฐิตะฐาน ได้อธิบายความหมายว่า

นิทานจักรวาล คือนิทานพื้นบ้านไทย บางครั้งเรียกว่านิทานทรงเครื่อง นิทานประโลมโลก หรือนิทานวัดเกาะ เป็นเรื่องที่เข้าสู่ตร “รักลูกสาวยกขาพากันจร แล้วย้อนกลับมาฆ่าพ่อตาย” เป็นนิทานผจญภัยของวีรบุรุษ ในระหว่างการผจญภัยมักจะฆ่ายักษ์และได้ลูกสาวยักษ์เป็นภรรยา พระเอกในนิทานจักรวาลมักจะมีภรรยาหลายคน ซึ่งในตอนท้ายอาจนำไปสู่บทหนึ่งหวง อัจฉาธิษยา ระหว่างเมื่อยลวงเมียน้อย^๖

แต่เนื่องจากนิทานบางเรื่องแม้มีเรื่องราวของอิทธิปาฏิหาริย์ แต่ก็ไม่ได้มีเนื้อเรื่องอันเกี่ยวกับการผจญภัยของพระเอกแบบวีรบุรุษ ไม่มีการต่อสู้เพื่อชิงนาง หรือการพลัดพรากจากนาง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของนิทานจักรวาล ในที่นี้จึงเรียกประเภทของนิทานกลุ่มนี้อย่างกว้างๆว่า นิทานมหัศจรรย์ มีทั้งหมด ๗ เรื่อง ได้แก่

๑. ท้าวแสนปม มี ๖ ส่วนน ได้แก่

- ท้าวหุดสามเปา

เป็นนิทานพื้นบ้านภาคอีสาน จำนวนที่นำมาศึกษา ผู้เล่าคือ บุญมี ทองสุพรรณ รวมอยู่ใน ศิลปกรรม, ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน, (กรุงเทพฯ, ม.ป.ท. , ๒๕๓๑), หน้า ๖๗. เรื่องย่อมีดังนี้

ชายคนหนึ่งทำไร่อยู่นอกเมืองปลูกผักปลูกแตงขาย ชายคนนี้เป็นหุดเต็มตัว คนจึงเรียกท้าวหุดสามเปา มีลูกสาวพระราชานเมื่อเขาซื้อแตงของท้าวหุดสามเปามาแกงกินแล้วตั้งท้องขึ้น เพราะท้าวหุด

^๕ ประคอง นิมมานเหมินท์, นิทานพื้นบ้านศึกษา, หน้า ๘.

^๖ ศิราพร ฐิตะฐาน, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น...การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙, หน้า ๑๕๘.

สามเปาเอาเยี่ยวรดผักรดแตงนั้น พระราชาค้นหาผู้ที่ทำให้ลูกสาวตั้งท้อง ทราบว่าเป็นท้าวหูดสามเปา จึงไล่ลูกสาวออกไปอยู่ด้วย นางก็ช่วยทำสวนทำไร่เรื่อยมา

ที่สวนมีลิงถือกลองวิเศษตัวหนึ่งมาแก้มงแสมคือมาตีให้ต้นไม้ลุกขึ้นหรือตีให้ล้มลงก็ได้ ท้าวหูดสามเปาจับลิงไว้ ลิงกลัวตายเลยเอากลองแลกกับชีวิต ท้าวหูดสามเปาตีให้ตัวเองหายจากขี้ทูตมีรูปร่างงดงาม ตีเอาอยู่ทองคำให้ลูก ตีเอาบ้านเมือง ข้าทาสบริวาร จนพระราชายอมรับเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย เมื่อพระราชาตายก็ได้ขึ้นครองราชย์แทน

- เจ้าขี้ตูด

เป็นนิทานพื้นบ้านภาคใต้ มีที่มาจากรายงานการศึกษาวิชาชาติชนวิทยาของนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นนิทานที่ได้มาจากการเล่าของบุคคลในท้องถิ่นภาคใต้โดยตรง รวมอยู่ใน สนิท บุญฤทธิ์, นิทานพื้นบ้านภาคใต้, (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๔) , หน้า๓๗-๔๔. เรื่องย่อมีดังนี้

ครอบครัวหนึ่งมีบุตรชาย ๔ คน ทุกคนเป็นหนุ่มรูปงามยกเว้นน้องคนสุดท้องที่มีตูดขึ้นเต็มตัวน่ารังเกียจ ใครๆจึงเรียกเจ้าขี้ตูด เจ้าขี้ตูดถูกไล่ออกจากบ้านไปปลุกกระท่อมเล็กๆในป่า เลี้ยงชีวิตด้วยการทำไร่ เจ้าขี้ตูดต้องโค่นต้นไม้เพื่อเพาะปลูก แต่ในวันรุ่งขึ้นพบว่าต้นไม้ที่โค่นเมื่อวานกลับยืนต้นขึ้นเหมือนเดิมและเป็นอย่างนี้ทุกวัน วันหนึ่งเจ้าขี้ตูดจึงแอบซ่อนตัวดู เห็นลิงตัวหนึ่งเดินถือกลองเล็กๆเข้ามาในไร่และตีกลองพร้อมร้องว่า “กระตึกกระตู่ ไม้ล้มลุกยกขึ้นให้สิ้น เขียวขาดเขียวกิน ติดกันให้หมด” ไม้ทั้งหลายก็กลับคืนเหมือนเดิม เจ้าขี้ตูดจึงคิดอุบายเอายางทาไว้ที่ต้นไม้ ลิงก็เดินไปเหยียบยางต้นไม้หลุด ลิงขอให้ปล่อยโดยสัญญาว่าจะยกกลองให้ บอกว่าเป็นกลองวิเศษนี่ยกอยากได้อะไรก็ได้ เจ้าขี้ตูดขอให้ตูดตามตัวหายไปกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามและปล่อยลิงไป เจ้าขี้ตูดลงมือเพาะปลูก พอถึงเวลาออกรวง กลิ่นข้าวหอมไปถึงสวรรค์ นางฟ้าองค์หนึ่งได้กลิ่นหอมจึงเก็บรวงข้าวขึ้นไปเพื่อถามพระอิศวรว่าเป็นพืชอะไร พระอิศวรกล่าวว่านางฟ้าไปลักรวงข้าวมาเป็นบาปต้องลงไปเป็นข้าวรับให้ชายหนุ่ม 7 วัน จึงสิ้นบาป นางฟ้าจึงแอบไปเก็บกวาดเช็ดถูกระท่อมและหุงหาอาหารให้ เจ้าขี้ตูดสงสัยรุ่งขึ้นจึงแอบดูและรู้ความจริง ทั้งสองรักกันและตกลงใจอยู่ด้วยกันที่กระท่อมนั้น พอครบ 7 วันนางฟ้าบอกว่าจะกลับไปเฝ้าพระอิศวร 3 วันแล้วจะกลับมา ครั้นครบ 3 วันก็ให้นางฟ้าบริวารลงมาบอกว่ามาไม่ได้เพราะกำลังมีเคราะห์ พระอิศวรเห็นใจจึงมอบเรือสำเภาทองให้เจ้าขี้ตูดใช้กลับไปหาพ่อแม่ เรือผ่านบ้านเศรษฐี เศรษฐีอยากได้เรือจึงคิดอุบายแอบเอาเต้าทองไปซ่อนในเรือแล้วไว้วางยาว่าเต้าทองหายกล่าวหาว่าเจ้าขี้ตูดเป็นขโมยและบังคับเอาเรือกับข้าวของไปหมดสิ้น พระอิศวรบอกให้นางฟ้าทราบพร้อมมอบเรือสำเภาให้อีกลำไปจอดที่เดิม ฝ่ายเศรษฐีเห็นเรือก็คิดจะริบเป็นของตนอีกโดยใช้วิธีเดิม แต่นางฟ้าเอาเต้าทองไปทิ้งน้ำเสีย พอเศรษฐีไปค้นเต้าทองไม่พบจึงต้องถูกริบทรัพย์ทั้งหมดตามสัญญา

เจ้าชู้ตุดได้เรือและทรัพย์สินคืน และอยู่ร่วมกับนางฟ้าอีกครั้ง ต่อมาเจ้าชู้ตุดรับพ่อแม่และพี่ๆมาอยู่ด้วยกัน พระอิศวรเห็นความเป็นคนดีของเจ้าชู้ตุดจึงเนรมิตเมืองให้เจ้าชู้ตุดเป็นพระราช

- ท้าวแสนปม (ส่วนที่ ๑)

เป็นนิทานเขมร ราชบุรี เล่าโดยนายสังเวียน นิมนวล รวมอยู่ใน วิชา กงกะนันท์, นิทานพื้นบ้านของกะเหรี่ยง จอมบึง กับเขมร ราชบุรี (รวบรวมและศึกษาเปรียบเทียบ), (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๒๗), หน้า ๙๔-๙๕ เรื่องย่อมีดังนี้

ท้าวแสนปมมีรูปร่างน่าเกลียด เป็นปุมป่าและยากจน ปลุกดวงไมต์คนเดียว เยี่ยวรดทุกวัน เกิดผลเดียวลูกใหญ่โต ลูกเจ้าฟ้ามาขอซื้อไปให้ลูกสาวทาน และเกิดท้องขึ้นมา พ่อแม่โกรธเคือง ขับไล่ลอยแพไป สองคนผัวเมียไปอยู่เกาะ ไปเห็นลิงกระดิกหาง ต้นไม้ที่ตัดกิ่งออกขึ้นได้ ท้าวแสนปมจับหางลิงไว้จะฆ่าให้ตาย ลิงวิงวอนขอชีวิต ท้าวแสนปมขอแก้วพัตนีก และขอให้ร่างกายสมบูรณ์สวยงาม ขอบ้านช่องใหญ่โต มีเรือนแพทำน้ำ บ้านใกล้เคียงนีกอยากได้บ้างจึงขโมยแก้วพัตนีกไปเอาไปแล้วตัวเองก็หมดทำร่างกายเป็นปุมป่า แมวตัวหนึ่งมาปลอบท้าวแสนปมรับอาสาเอาแก้วพัตนีกมาให้ และบังคับหนูให้เอาแก้วในตุ่มมาให้ ต่อมาหมาตามมาจะเอาแก้วไปเอง แมวจึงให้หมาคาบแก้วข้ามน้ำ หลายวันหมาไม่ได้กินอะไรเห็นช้ำลอยน้ำมา ก็อ้าปากปล่อยพัตนีก พัตนีกจมน้ำ แมวบังคับลูกเปิดให้ไปดำมาให้ และเอากลับไปฟ้องเจ้าของว่ามาหมาทิ้งพัตนีก ท้าวแสนปมโกรธจึงไม่ให้หมาขึ้นเรือน หมาโมโหจึงขู่ว่าหากลงเรือนไปจะกัด

- ท้าวแสนปม (ส่วนที่ ๒)

เป็นนิทานสำนวนเขมรราชบุรี ซึ่งรวมอยู่ใน จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, นิทานกำพริ้ว: ภาพสะท้อนชีวิตผู้ด้อยโอกาสและชาติพันธุ์สัมพันธ์ในเขตอุษาคเนย์ตอนกลาง (อุบลราชธานี: ศิริธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๘-๒๒๐. เรื่องย่อมีดังนี้

ท้าวแสนปมตัวเป็นปมเหมือนมะระ แต่เป็นคนมีบุญ ก็มีเมืองหนึ่ง กษัตริย์มีลูกสาวใครมาขอก็ไม่ชอบทั้งนั้น ต่อมาลูกสาวอยากสวยมะเขือขึ้น หาที่ไหนก็ไม่ได้ ไปเจอที่ไร่ของท้าวแสนปม เมื่อพระธิดาสวยเข้าไป ต่อมาก็มีครรภ์ พระเจ้าแผ่นดินก็รู้ว่าใหญ่ ประกาศหาพ่อของเด็ก ครั้งแรกท้าวแสนปมไม่ได้มา เด็กไม่ยอมเลือกขนมของใครเลย จึงตามมาใหม่ รวมทั้งท้าวแสนปม เมื่อเด็กออกมาเห็นก็โดดเข้ากอดคอ พระเจ้าแผ่นดินขับไล่พระธิดาไปอยู่ป่า เทวดาบันดาลเป็นลิงมาล่อท้าวแสนปมไปไกล ไม่ให้เมียได้ยิน และบอกว่ามาจากบนฟ้า เป็นลิงหนุมาน เอากลองมาให้ ตีได้สามหนขออะไรก็ได้ ท้าวแสนปมจึงตีขอให้

รูปสวย ขอบ้านเมือง และขอทหาร ตำรวจ ข้าราชการ พระธิดาตามพระเจ้าแผ่นดินมาดู จากนั้นจึงตีครั้ง
ที่สี่เกิดเป็นคลังขึ้น

- พระยาโศกราช

เล่าโดยนายเคลื่อน ไชยกุล เป็นนิทานจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมอยู่ใน กรมศิลปากร,
นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑- ภาคที่ ๔ (ธนบุรี: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕๗-๒๖๐. เรื่อง
ย่อมีดังนี้

เจ้าพระยาโศกราช ครองเมืองนคร มีราชบุตร ๒ คนเป็นชายและหญิง พระยาเงาะป่า พาคน
เงาะมาตีชิงบุตรชายไปเลี้ยงดูอย่างสุขสำราญ แต่ผู้น้องมีความเศร้าโศกเสียใจ รักษาอย่างไรก็ไม่หาย
ต่อมาบันดาลให้ลูกสาวอยากกินแตงโม จนได้แตงโมของชายขี้ตูดไปถวาย ต่อมานางตั้งครรภ์และ
ประสูติบุตรชาย พระยาโศกราชจึงให้ป่าวประกาศว่า ถ้าเด็กกลานขึ้นตักใคร ก็ถือว่าคนนั้นคือบิดา เด็ก
เลือกไชยชายขี้ตูด พระยาโศกราชแค้นเคือง จึงสั่งให้ลอยแพบุตรสาวและชายขี้ตูดออกไปเสียจาก
บ้านเมือง ไชยชายขี้ตูดและลูกสาวพระยาโศกราชไปอาศัยบนภูเขา วันหนึ่งพระยาลิงพูดได้อยู่ที่ต้นไทร
ไชยชายขี้ตูดเห็นลิงพูดได้ก็แอบดู เห็นลิงเคาะต้นไทร ไม้ก็ลุกขึ้นหมด ชายขี้ตูดที่ซ่อนตัวจับหางลิงไว้ได้
ลิงบอกว่าจะเอาอะไร จะให้ได้ตามประสงค์ ไชยชายขี้ตูดขอของที่ประเสริฐในโลก ลิงให้แก้ว ๑ ดวง บอก
ว่าอธิษฐานขออะไรก็ได้ทั้งหมด ไชยชายขี้ตูดจึงขอให้ตูดหาย และขอให้ตัวเป็นทอง

๒. อุตสาบารส

เรื่องอุตสาบารสมีการแต่งเป็นคำประพันธ์หลายรูปแบบ ทั้งชาดก โคลงสี่สุภาพ และโคลงฉันท์ ใน
รูปแบบของชาดกนั้น สิงหะ วรรณสัย ได้ปริวรรตจากอักษรล้านนา ต้นฉบับของครูบาศรีวิชัย วัดบ้าน
ปาง ตำบลแม่ตื่น อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน และได้กล่าวว่า "วรรณกรรมเรื่องนี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง
อิทธิพลวรรณคดีสันสกฤตที่แพร่เข้ามาสู่ลานนาไทยในสมัยโบราณ เป็นเหตุให้นักปราชญ์ทางศาสนาใน
เวลานั้นจับแนวเรื่องของวรรณคดีสันสกฤตแต่งเป็นเรื่องอุตสาบารสขึ้นในรูปของชาดก"^{๑๐} สุวรรณ
เกรียงไกรเพชร ยังได้กล่าวถึงเรื่องอุตสาบารสนี้ไว้ว่า

นิทานอุตสาบารสนี้เป็นนิทานตำนานของอีสานและลานนา ในบริเวณไหล่เขาภูพาน
อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี มีเพิงหินหลายย่อม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นฝีมือมนุษย์สมัยดึกดำ

^{๑๐} สิงหะ วรรณสัย, อุตสาบารส วรรณกรรมลานนาไทยสมัยพระเจ้ากือนา, (ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๙, หน้า ๑.

บรรพ์ แต่ชาวบ้านถิ่นอีสานเรียกขานกันว่าเป็น “หนองอุสสา” และ “คอกม้าพระบารส” ส่วนในลานนาไม่มีตำนานสถานที่ปรากฏ แต่มีวรรณคดีลานนาไทยสมัยพระเจ้ากือนา เรื่อง อุสสาบารส หรืออุสสาปารสชาดก ซึ่งนิยมกันแพร่หลายในสมัยโบราณ จนมีการแต่งโคลงฉันท์ เรื่องอุสสาบารส เนื้อความละเอียดทั้ง ๑๕ ผูกของอุสสาบารสชาดกนั้น สังเกตว่า มีความ สับสนและพันพันกับวรรณคดีเรื่องสำคัญคือ รามเกียรติ์และอุณรุท เป็นอย่างมาก^{๑๑}

แสดงให้เห็นว่าเรื่องอุสสาบารสนั้นมีอยู่แล้วในสมัยพระเจ้ากือนา โดยอาจแต่งเป็นชาดกนอกนิบาต ก่อน จากนั้นจึงมีการนำมาแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพและโคลงฉันท์ภายหลัง เรื่องย่อเก็บความมาจาก ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. อุสสาบารส โคลงฉันท์ล้านนา. (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕-๗๖. ดังนี้

ท้าวพานพรหมทัตตครองเมืองกาสิ และฆ่าควายทรี ได้พบหอรمانระโลก ซึ่งเป็นลิงตัวเท่าม้า เกิดจากนางภรณีและลิงตัวหนึ่ง ได้ลองวิชากันจนหอรมานยอมเป็นข้า ท้าวพานพรหมทัตตให้หอรมานคอยสอดแนมดูว่ามีผู้ใดจะคิดร้ายตนบ้าง หอรมานทราบว่ายาวิชาธร ๔ ตนจะยกทัพไปเมืองกาสิ ก็จะไปบอก เหาะไปอาศรมโชติกรสิ ไม่เชื่อฤๅษีไปกินน้ำในสระถูกปลิงจับหน้ามาก พระฤๅษีให้น้ำลายใส่ปากปลิงจึงแกะได้สำเร็จ เหาะไปถึงลังกา พระยาลังกาทำร้าย หอรมานจึงเผากรุงลังกาจนไหม้หมดทั้งเมือง แล้วจึงเหาะไปเมืองกาสิ พระยาพานพรหมทัตตเตรียมการรบจนสามารถเอาชนะฝ่ายวิชาธร

พระยาพานพรหมทัตตได้แปลงเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุชาดา นางทำให้ฝนตกหนักที่เมืองกาสิถึง ๕ วัน พระอินทร์ห้ามไว้บอกว่าจะหาทางให้พระยาพานพรหมทัตตต่อไป

กล่าวถึงพระบารส โอรสพระเจ้าพิมพิสารแห่งเมืองทวาริกา ติดตามลุงไปในป่าได้ชாயากลับมา ๑๐ นาง ต่อมาพระอินทร์นำนางพรหมธิดามาไว้ในดอกบัว วิสุทธฤๅษีเก็บมาเลี้ยงชื่อว่าอุสสา เมื่อโตขึ้นได้นำไปมอบให้พระยาพานพรหมทัตตเลี้ยงเป็นพระราชนัดดา กษัตริย์ทั้งหลายอยากได้นางเป็นชายา พระยาพานพรหมทัตตให้ประลองโดยขึ้นสายธนูสหัสสถาม พระบารสเป็นผู้ชนะ ต่อมาพระยาพานพรหมทัตตไม่พอใจให้นำพระบารสไปขัง พระนารายณ์มาช่วยและพระชิตตราชยกกองทัพมาช่วย พระบารสสังหารพระยาพานพรหมทัตตและพานางอุสสากลับเมือง ต่อมาพระยาวิโรหาเจ้าเมืองลังกามา

^{๑๑} สุวรรณ กะเรียงไกรเพ็ชร, “อุสสา-บารส” เมืองโบราณ, (ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม-พฤศจิกายน, ๒๕๒๒), หน้า ๖๖.

ลักพานางอุสสาไป พระบารสตามไปช่วยเหลือและฆ่าพระยาวิโรหิตาย พระบารสและนางอุสสาก็ได้กลับมาครองเมืองทวาริกาดังเดิม

๓. นางมะพร้าว

เป็นนิทานพื้นบ้านภาคเหนือ ผู้เล่าคือ อึ้ง โสภา อยู่ที่ ชุนยวม อำเภอชุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวบรวมใน **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวที เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคม และสำนักพิมพ์สยามคมศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๓๖-๓๙. เรื่องย่อมีดังนี้

มีพรานป่าสองคนผิวเมื่อยล้าสัตว์ พระอินทร์จึงให้เทพบุตรลงไปจุดเป็นลูกเพื่อช่วยสองผิวเมื่อยสร้างกุศล แต่เมื่อเทพบุตรมาเกิดเป็นลูกอ่อนนอนแม่ให้เลิกหาปูหาปลา แม่ก็โกรธไล่ตีลูกชายออกจากบ้าน เด็กไปอาศัยข้างนอกอย่างอดอยากจนโตก็ออกเดินทาง พระอินทร์สงสารจึงให้ยาทิพย์ เขาพบลิงตัวหนึ่งที่เห็นเขาแล้วตกใจหนีขึ้นต้นไม้แล้วตกต้นไม้ตาย เขาสงสารจึงเอายาทิพย์มาช่วยให้ฟื้น ลิงสำนักบุญคุณจึงขอเป็นลูกน้องติดตามรับใช้ ทั้งสองไปพบฤๅษีจึงขอเรียนวิชา เมื่อเรียนจบชายหนุ่มก็ลาฤๅษีไป ฤๅษีขอลิงไว้ ลิงก็ยอมอยู่และบอกชายหนุ่มว่าหากต้องการความช่วยเหลือให้นึกถึงตน จะไปช่วยทันที ชายหนุ่มเดินทางไปถึงสวนมะพร้าว เห็นลูกมะพร้าวลูกหนึ่งงามมากก็อยากได้จึงนึกถึงลิง ลิงก็ขึ้นไปเอาลูกมะพร้าวนั้นมาให้ ชายหนุ่มเดินทางถึงฝั่งทะเล มีเงือกมาเห็นก็จะกิน ชายหนุ่มร้ายคาถาทำให้เงือกอ้าปากค้างและตายไป ชายหนุ่มเอายาทิพย์ชุบชีวิตเงือก เงือกจึงตอบแทนบุญคุณโดยให้ชายหนุ่มขึ้นหลังข้ามมหาสมุทรไป ขณะไต่ไปกลางหลัง เกิดเงือกหลุดปีกเข้าที่เท้าจนเจ็บปวด เมื่อถึงฝั่งชายหนุ่มนั่งพักที่ชายหาดและทนพิษบาดแผลไม่ไหวตายไป พระอินทร์เอายาทิพย์ชุบชีวิตให้ ชายหนุ่มเดินทางต่อไปและไปพักอยู่ได้ร่มไม้ ได้ยินนกสองผิวเมื่อยคุยกัน นกตัวผู้บอกว่าในลูกมะพร้าวมีนางผู้หญิงอยู่ข้างใน ชายหนุ่มจึงทุบมะพร้าวแตกและได้นางมะพร้าวเป็นเมีย ทั้งสองเดินทางถึงร่มไม้ก็พักและหลับไป พญายักษ์ตนหนึ่งผ่านมาเห็นนางมะพร้าวสวยก็ขโมยไปเมืองตน ชายหนุ่มตื่นขึ้นมาหาไม่พบ จึงร้องไห้ พระอินทร์มาบอกและให้ม้าตัวหนึ่งกับคาถาบทหนึ่งที่สามารถเนรมิตให้ก้อนหินเป็นกองทัพก็ได้ เนรมิตคนใช้ก็ได้ หรือเนรมิตเอาบ้านเอาเมืองก็ได้ ม้าพาชายหนุ่มไปถึงเมืองยักษ์ ชายหนุ่มเนรมิตก้อนหินเป็นเสนาไปเจรจากับยักษ์ แต่ยักษ์ไม่ให้ ชายหนุ่มจึงเนรมิตก้อนหินเป็นทหารมากมายรบกับยักษ์ ชายหนุ่มฆ่าพญายักษ์ตาย บรรดายักษ์ยอมยกเมืองและยกลูกสาวยักษ์ให้ ชายหนุ่มอยู่เมืองยักษ์ได้สี่ห้าวันก็ออกเดินทางต่อกับเมียทั้งสอง ถึงสระใหญ่เห็นนางนมโนราห์เล่นน้ำกัน เขาแอบเอาเสื้อผ้าของนางเหล่านั้นไปซ่อน และบอกว่าจะคืนให้หากยอมเป็นเมียของเขาคนหนึ่ง สุดท้ายน้องสุดท้องยอมเป็นเมียชายหนุ่มและให้คนอื่นกลับไป

๔. นางบัวคำ

เป็นนิทานเงิน ผู้เล่าคือ พ่อหนานแก้ว พรหมลือจิต เก็บความจากหนังสือ **ด้วยปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ**, เวนน์ เพลงเออ, รวบรวม, (สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๓๓๘-๓๔๑ เรื่องย่อมีดังนี้

เจ้าเมืองเมืองหนึ่งมีเมียหลวงชื่อนางบัวคำ อยากรินเนื้อกวาง จึงพาทหารเข้าป่าไปล่ากวาง นางยักษ์แปลงเป็นกวางมาล่อเจ้าเมืองหลงไปคนเดียว จากนั้นกวางก็แปลงเป็นหญิงสาวสวย เจ้าเมืองทำเจ้าชู้กับนางและได้นาง แล้วจึงพามาอยู่ในวัง ต่อมาเมียหลวงตั้งท้อง เมียน้อยจำงหมอคูมาทำนายว่าเด็กเกิดออกมาจะไม่ดีแก่บ้านเมือง ต้องเอาไปฆ่า เมื่อคลอดลูกเป็นชายชื่อสุริยวงค์ เจ้าเมืองจึงให้ทหารนำนางและลูกไปฆ่า แต่ทหารสงสารจึงฆ่าวัวเอาหัวใจไปให้เจ้าเมืองดูแทน สองแม่ลูกเข้าไปในป่า ยักษ์มาพบก็เอานางไปเป็นเมียที่เมืองยักษ์ แล้วทิ้งลูกไว้ที่ต้นไม้แห่งหนึ่ง มีลิงมาพบนาง นางจึงเอาแหวนฝากลิงไว้ให้ลูกนาง

ฤๅษีองค์หนึ่งพบดอกบัวในสระบานจึงเด็ดมา ดอกบัวได้แตกบานกลายเป็นคน ฤๅษีจึงเลี้ยงเป็นลูก ต่อมาเจ้าสุริยวงค์มาพบนางและเล่าเรื่องราวให้ฟัง พร้อมทั้งขออาศัยอยู่ด้วย นางบอกพระฤๅษี พระฤๅษีจึงให้อยู่ด้วย ต่อมาทั้งสองคนรักกัน พระฤๅษีจึงจัดงานแต่งงานให้ เจ้าสุริยวงค์ อธิษฐานในถ้ำแห่งหนึ่ง เทวดาจึงมาให้ของวิเศษ คือ เกือกวิเศษ ดาบ ธนู เจ้าสุริยวงค์จึงขอไปตามหาแม่ ฤๅษีให้รอจนครบ ๗ วัน แล้วจึงเอาเทียนมาเสกเป็นม้าให้ขี่ไป เจ้าสุริยวงค์ขี่ม้าเหาะไปถึงเมืองลิงและต่อสู้กับลิงลิงสู้ไม่ได้ ถามเขาว่ามาจากไหน เมื่อเล่าเรื่องให้ฟัง ลิงจึงเอาแหวนที่แม่ฝากให้ ต่อมาเขาไปนอนที่ต้นไม้แห่งหนึ่ง แม่เทวดาถามว่าจะไปไหน เมื่อรู้เรื่องก็บอกว่าจะช่วย โดยให้ไปหาที่ถ้ำ ต่อมา ๗ วัน แม่เทวดาก็บอกให้เป็นฤๅษีไป เมื่อพบแม่แล้วให้กลับมาแล้วค่อยไปรับในเวลากลางคืน เขาจึงไปรับแม่ของตนตอนกลางคืนโดยขี่ม้าไป ก่อนกลับจึงเขียนหนังสือบอกยักษ์ ถ้าอยากได้แม่ของเขาคืนให้ไปที่ปากถ้ำ ต่อมายักษ์พบหนังสือก็โมโห จึงใช้เมีย ๓ คนเอาเขือกวิเศษมาให้เจ้าสุริยวงค์ แต่แม่เทวดาบอกไม่ให้รับ เขาจึงต่อสู้กับนางยักษ์ สู้จน ๗ วัน ๗ คืนไม่มีใครชนะ ม้าจึงได้บอกว่าเป็นตัดหัวยักษ์ แล้วม้าก็เตะไปในถ้ำให้แม่ของเขาเอาน้ำร้อนต้มหัวยักษ์ ยักษ์จึงตาย เจ้าสุริยวงค์ได้ครองเมืองยักษ์ และอยากไปหาพ่อ เขาพาแม่มาจนพบลิง ลิงและยักษ์ได้ส่งเขามาจนใกล้เมืองของพ่อ และเขียนหนังสือทำรบ พ่อของเขากลัวเพราะมียักษ์มาด้วย จึงเชิญเข้าเมือง เจ้าสุริยวงค์บอกว่าตนเป็นลูก และเล่าเรื่องต่างๆตั้งแต่เกิดมาให้ฟัง และบอกว่าเมียน้อยเป็นยักษ์ พ่อไม่เชื่อ เขาจึงพิสูจน์โดยจะเอาธนูยิงเมียน้อย นางกลับร่างเป็นยักษ์และโดนฆ่าตาย พ่อของเจ้าสุริยวงค์จึงยกเมืองให้ครอง ส่วนยักษ์ทั้งหลายก็กลับไป เขาจึงไปรับเมียและฤๅษีกลับมาแล้วสร้างวัดให้ฤๅษีอยู่จนตลอดมา

๕. สุวรรณสิน

เรื่องสุวรรณสิน เก็บความมาจากเรื่องย่อใน อุดม หนูทอง, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภท นิทานประโลมโลก, (สงขลา : ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา), หน้า ๔๔-๔๗. ที่มาของเรื่องนี้มี ๒ ฉบับ ฉบับแรกได้จากนายผอม จริงจิตร บ้านดานเหลียง ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ฉบับที่ ๒ ได้จากนายชิก จงจิตร ตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ เนื้อความติดต่อกัน คือฉบับที่ได้จากนายชิก เป็นเล่มต้นและฉบับที่ได้จากนายผอมเป็นเล่มปลาย สันนิษฐานว่ามีผู้แต่งหลายคน เพราะสำนวนภาษา แตกต่างกันหลายช่วง ตอนท้ายเล่ม ๒ ระบุเวลาแต่งว่า "เขียนจบวันจันทร์ เดือนแปด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีชวด สัมฤทธิ์ศก ตกอยู่ในเหมันต์ฤดู ศักราชล่วงแล้ว ๒๔๔๐ พรรษา" ^{๑๒} เรื่องย่อมีดังนี้

ท้าวสุวรรณและนางสุวรรณมาลาครองเมืองชลบท มีพระโอรสชื่อสุวรรณสิน เมื่อเป็นหนุ่มก็ปรารถนาจะออกจากเมือง กล่าวถึงท้าวอาทิตย์และนางแก้วดาราคองกรุงพรมมกุฏ มีธิดาชื่อเกศสุริยาที่เลี้ยงอาสาหาคูครองให้นางโดยวาดรูปนางใส่ผอบ แล้วขับเพลงชมโฉม สุวรรณสินได้ยินเพลงและเห็นผอบก็หลงใหล จึงวาดรูปใส่ผอบและฝากแหวนไป และไปหานาง เมื่อท้าวอาทิตย์รู้ สุวรรณสินก็นาง และพี่เลี้ยงขึ้นเรือเหาะหนีไป ขณะหยุดพักในป่า ยักษ์ไวภักดีมาพบและติดใจนางจึงลักพานางกลับเมือง ขณะเดินทางกลับพบพญาลิง นางฝากสไปไว้ แต่พญาลิงถูกยักษ์ฆ่าตาย สุวรรณสินออกติดตามพบพญาลิงที่ถูกฆ่าตายแต่ฟื้นขึ้นเพราะถูกน้ำค้าง พญาวานรมอบสไปให้และมอบตัวพร้อมพลวานรให้เป็นทหารของสุวรรณสิน สุวรรณสินนำทัพออกตามนาง ตอนแรกให้ลิงตัวหนึ่งไปรับนางแต่ถูกจับได้ด้วยอิทธิฤทธิ์จึงหนีมาได้ พร้อมลักนางสุริจันทร์ ธิดายักษ์มาถวาย ฝ่ายยักษ์ออกรบหลายครั้งแต่แพ้กลับไปทุกครั้ง ครั้งหนึ่งไวภักดีให้วิรุณหรแปลงเป็นเกศสุริยาตายลอยน้ำมา แต่ขุมพูนานขุนกระบี่จับศพใส่กองเพลิงจึงรู้ว่าเป็นยักษ์ ต่อมาสุวรรณสินถูกจับไปขัง ขุมพูนานเข้าไปนำออกมาได้

๖. กำพร้าชู้เก่า

เป็นนิทานสำนวนเขมรราชบุรี ซึ่งรวมอยู่ใน จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, นิทานกำพร้า: ภาพสะท้อนชีวิตผู้ด้อยโอกาสและชาติพันธุ์สัมพันธ์ในเขตอุษาคเนย์ตอนกลาง (อุบลราชธานี: ศิริธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๓-๒๑๕ เรื่องย่อมีดังนี้

^{๑๒} อุดม หนูทอง, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก, (สงขลา : ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา), หน้า ๔๔-๔๕.

กำพร้าเป็นคนขี้เกียจ ไปตกปลามากก็แลกกับ ลิง นกแก้ว และนกกระทง สัตว์ทั้งสามช่วยกัน ทำอาหารให้เจ้านาย นกแก้วไปเห็นลูกสาวเจ้าเมืองใหญ่ จึงชวนกันหาเมียให้นายขี้เก๋า ทั้งสามช่วยกัน อาบน้ำให้ขี้เก๋า จากนั้นนกกระทงก็พาขี้เก๋าขี่คอ ให้นกแก้วบินออกหน้าพาเข้าไปในวัง และรับกลับ ออกมาตอนเช้า พอวันที่ ๓ ไม่ได้เปิดหน้าต่างจึงรับไม่ได้ เจ้าเมืองจับได้ จึงแห่พาขี้เก๋าไปส่ง นกกระทงบินมาเกาะคันทาม นายขี้เก๋าก็ถอดคอนกบินไป เจ้าเมืองเห็นเป็นคนมีบุญ จึงให้อภิเษกกัน

๗. เจ้าชายกำพร้า

เป็นนิทานจังหวัดสระบุรี รวมอยู่ใน กรมศิลปากร, นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑- ภาคที่ ๔ (ธนบุรี: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๔), หน้า ๖๒๖-๖๓๒ เรื่องย่อมีดังนี้

ชายคนหนึ่ง บิดามีเมียใหม่และบุตร ๓ คน เมื่อชายคนนั้นอายุ ๑๒ ปี มีความรู้ปราดเปรื่อง ชื่อเสียง ดี แม่น้ำก็อิจฉา ใฝ่ความว่าชายนั้นเป็นผีกระสือ บิดาจึงขับลูกชายออกจากบ้านเมือง พระอินทร์บันดาล ให้พบภุมณี และอยู่เล่าเรียนเวทมนต์คาถาและหัตถ์ยิงศรด้วยศาสตร์ศิลปะด้วยฤทธิ์เดชคาถา จนอายุ ๑๙ ปี ออกจากกลับบ้านเพราะคิดถึงบิดา ฤๅษีจึงให้สิ่งของที่เปิดแล้วเป็นทหารได้หนึ่งล้าน ชายคนนั้นขณะ เดินทางพบสิงห์โมนตัวใหญ่บนต้นยาง ก็ยกปืนศรจะยิง ลิงนั้นจึงร้องด้วยเสียงอันอ่อนหวานว่าต้องการ อะไร และขออาสาเดินทางไปด้วย เพื่อไปหาลูกไม้บนต้นให้กินทุกๆวันไป ต่อมาพบพังพอน ชายคนนั้นก็ ยกศรจะยิง พังพอนจึงอาสาไปอยู่ด้วย วันหนึ่งชายคนนั้นหลับได้ตื่นไทร ผียักษ์หมายจะกินชายคนนั้น ลิงทโมนและพังพอนกระโดดเข้ากัด ชายคนนั้นสะดุ้งตื่นก็เอาศรยิงยักษ์ตาย เดินทางถึงเมืองมหาเศรษฐี ก็ยกปืนศรยิงกองทัพบิดาที่ออกไปตีตายเป็นจำนวนมาก มหาเศรษฐีให้โหรดูก็รู้ว่าเป็นลูกชาย และรู้ว่า เมียตนใฝ่ความลูกชาย จึงสั่งขังคุกไว้ ร้อนถึงพระแม่ธรณีก็สูบกินแม่น้ำและลูกชายทั้งสามคน บิดาตั้งลูก ชายเป็นพระยาเจ้าเมืองแทนตน